

FLEXIBEL UTBILDNING PÅ DISTANS

UR

ORGANISATIONS- OCH LEDNINGSPERSPEKTIV

Författare:
Lena Dafgård

Handledare:
Per Hansson

Examinator:
Christina Gustafsson

SAMMANFATTNING

Intresset för flexibel utbildning på distans ökar idag, vilket bl.a. beror på ökade krav beträffande kontinuerlig fortbildning och krav på bättre flexibilitet för de studerande. I Sverige har man valt att inte ha särskilda institutioner för flexibel utbildning på distans, vilket man har i en del andra länder. När distanskurser ska integreras i den organisation som egentligen är avsedd för ordinarie campusutbildning uppstår vissa problem.

Med Distums (Distansutbildningsmyndighetens) definition av flexibel utbildning på distans som utgångspunkt, har jag genomfört intervjuundersökningar med studie-rektorer och lärare på fyra institutioner vid fyra olika lärosäten för att söka svar på frågan "Påverkas organisationen om institutionen bedriver flexibel utbildning på distans?". Syftet med den här C-uppsatsen är att ta reda på hur organisationen ser ut på universitets- och högskolenivå där man bedriver distansutbildning, om personalen har den kompetens som behövs för att bedriva distansutbildning med kvalitet och hur personalens kompetens utnyttjas. Jag har också undersökt vad distansformen innebär för lärarens arbetssituation, vilken inställning ledning och övrig personal har till distansutbildning, hur man arbetar för en utveckling inom området och om det behövs en speciell typ av organisation för att man bedriver distansutbildning. Eftersom endast en institution vid varje lärosäte har undersökts, kan man inte säga någonting om lärosätet som helhet, utan undersökningens resultat kan endast hänföras till de institutioner som finns med i urvalet.

Resultatet av undersökningen visar att behovet av en annorlunda organisation är störst där endast en del av lärarna undervisar på distans, och det är också tydligast vid det lärosäte som har uppnått högst grad av mognad för distansutbildning av de undersökta institutionerna. De flesta respondenterna tycker att det är positivt att det finns både distanskurser och campusutbildningar vid institutionerna, men det är svårt för enskilda institutioner att ha den specialkompetens och de ekonomiska resurser som behövs för flexibel utbildning på distans. Utveckling och genomförande av distanskurser är ett lagarbete som kräver ett samarbete mellan olika personalgrupper, och lärarna behöver också en bredare kompetens bl.a. inom IT och distanspedagogik för att lyckas bra, vilket endast ett begränsat antal lärare får möjlighet till.

Det som är mest väsentligt, enligt resultatet från undersökningen, är de ekonomiska förutsättningarna. För att institutioner som ska arbeta med utveckling av distanskurser ska lyckas, måste de få mer pengar - för att förstärka funktioner inom administration och studentservice - för att ge lärarna möjligheter till tid för fortbildning, kursutveckling, feedback, erfarenhetsutbyte, akademiska diskussioner samt - för att ge lärarna en rimlig arbetsbelastning. En annan viktig faktor för utveckling av distanskurser är ledningens inställning och engagemang samt att det finns en tydlig strategi för hur man ska bedriva utvecklingsarbetet.

På frågan om organisationen påverkas om institutionen bedriver flexibel utbildning på distans, kan man svara att det beror på i vilken utsträckning man har utvecklat

distansformen och vilken grad av mognad man har uppnått. Om man t.ex. har en distansform som sker med traditionella metoder, i huvudsak bygger på närträffar och inte använder någon distansöverbyggande teknik, finns inte något behov av tekniker eller IT- och mediepedagoger och andra personalgrupper som samarbetar. Om distansformen däremot är mer utvecklad, uppstår också ett behov av en annorlunda organisation.

FÖRORD

En av anledningarna till att jag valde att undersöka distansutbildning på just högskole- och universitetsnivå, var att jag ville lära mig mer om flexibel utbildning från organisations- och ledningsperspektivet, eftersom jag sedan tidigare hade erfarenhet av studentperspektivet. Genom att göra den här undersökningen, har jag verkligen fått ökad insikt i de problem och utmaningar som ledning och lärare möter inom distansutbildningen och det har varit fantastiskt att träffa så många entusiaster inom området.

Jag vill framföra ett stort tack till alla respondenter som på ett intresserat och engagerat sätt har deltagit i undersökningen. Ett särskilt tack går också till Distum, Distansutbildningsmyndigheten, för det ekonomiska bidrag jag har fått för att täcka kostnaderna för undersökningen. Det har haft stor betydelse för genomförandet och mitt engagemang i uppgiften, eftersom jag inte hade haft möjligheter att göra personliga besök vid institutionerna utan detta bidrag.

Jag vill också tacka min handledare docent Per Hansson för utmärkt handledning och värdefull hjälp. De seminarier som har genomförts i kursen har i hög grad bidragit till att jag har fått ett intresse för vetenskaplig forskning och de har också varit mycket betydelsefulla för min utveckling inom området. Jag tackar även mina kurskamrater i handledningsgruppen för givande och intressanta diskussioner.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
DISTANSUTBILDNINGENS HISTORIA	2
Korrespondensinstitut	2
Distansutbildning på högskolenivå	3
Distansutbildning i Sverige på högskolenivå	3
Valet av dual mode – hur påverkar det distansutbildningen på högskolenivå?	4
BEGREPP	5
Vad är distansutbildning?	5
Organisationsteoretiska aspekter	8
Organisationsstruktur	9
UTGÅNGSPUNKT FÖR UNDERSÖKNINGEN	11
Syfte och frågeställning	11
Val av litteratur	12
METODER OCH GENOMFÖRANDE	12
Metod	12
Urval	13
Undersökningens genomförande	14
Begränsningar	16
Forskningsetiska aspekter	16
RESULTATET AV UNDERSÖKNINGEN	17
Institution A	17
Organisationsstruktur	18
Organisationen ur distansutbildningsperspektiv	19
Sambandet mellan distansutbildning och organisation	20
Samarbete med studiecentra och andra lärosäten	21
Administration	21
Studievägledning	21
Distansöverbryggande tekniska hjälpmedel	22
Teknisk support	22
Samarbete mellan personalgrupper	22
Ekonomi	22
Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT	23
Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna	23
Lärarnas arbetssituation	24
Lärarnas inställning till distanskurser	25

Personalens inställning till dual mode _____	26
Distansutbildning ur ledarperspektiv _____	26
Allmänt om kursorganisation _____	26
Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans _____	27
Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen _____	28
Önskemål om förändringar _____	28
Distansutbildning i framtiden _____	28
Sammanfattning _____	29
Institution B _____	30
Organisationsstruktur _____	30
Organisationen ur distansutbildningsperspektiv _____	31
Sambandet mellan distansutbildning och organisation _____	32
Samarbete med studiecentra och andra lärosäten _____	32
Administration _____	32
Studievägledning _____	33
Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel _____	33
Teknisk support _____	33
Ekonomi _____	34
Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT _____	34
Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna _____	34
Lärarnas arbetssituation _____	35
Lärarnas inställning till distanskurser _____	36
Personalens inställning till dual mode _____	37
Distansutbildning ur ledarperspektiv _____	37
Organisation av distanskurserna _____	38
Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans _____	38
Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen _____	39
Önskemål om förändringar _____	40
Distansutbildning i framtiden _____	40
Sammanfattning _____	41
Institution C _____	42
Organisationsstruktur _____	42
Organisationen ur distansutbildningsperspektiv _____	43
Sambandet mellan distansutbildning och organisation _____	44
Samarbete med studiecentra och andra lärosäten _____	45
Administration _____	45
Studievägledning _____	45
Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel _____	45
Teknisk support _____	46
Ekonomi _____	46
Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT _____	46
Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna _____	47
Lärarnas arbetssituation _____	47
Lärarnas inställning till distansutbildning _____	48
Personalens inställning till dual mode _____	48
Distansutbildning ur ledarperspektiv _____	49

Organisation av distanskurserna _____	49
Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans _____	50
Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen _____	50
Önskemål om förändringar _____	50
Distansutbildning i framtiden _____	51
Sammanfattning _____	51
Institution D _____	53
Organisationsstruktur _____	53
Organisationen ur distansutbildningsperspektiv _____	54
Sambandet mellan distansutbildning och organisation _____	54
Samarbete med studiecentra och andra lärosäten _____	55
Administration _____	55
Studievägledning _____	55
Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel _____	56
Teknisk support _____	56
Ekonomi _____	56
Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT _____	56
Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna _____	57
Lärarnas arbetssituation _____	57
Lärarnas inställning till distansutbildning _____	58
Personalens inställning till dual mode _____	58
Distansutbildning ur ledarperspektiv _____	59
Organisation av distanskurserna _____	59
Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans _____	60
Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen _____	60
Önskemål om förändringar _____	60
Distansutbildning i framtiden _____	61
Sammanfattning _____	61
SAMMANFATTANDE DISKUSSION _____	63
Resultatdiskussion _____	63
I vilken omfattning uppfyller institutionerna definitionen för flexibel utbildning på distans? _____	64
Organisationsstruktur _____	66
Vertikal differentiering _____	69
Horisontell differentiering _____	69
Geografisk spridning _____	69
Organisationen ur distansutbildningsperspektiv _____	70
Behov av annorlunda organisation _____	70
Single mode – dual mode _____	71
Administration _____	71
Studievägledning _____	72
Teknisk support _____	72
Ekonomi _____	72
Samarbete mellan personal och olika personalgrupper _____	72
Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT _____	73
Samarbete mellan lärarna _____	74

Lärarnas arbetsituation _____	74
Lärarnas inställning till distansutbildning _____	75
Distansutbildning ur ledarperspektiv _____	76
Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen _____	76
Grad av mognad för att bedriva distansutbildning _____	77
Önskemål om förändringar _____	78
Distansutbildningen i framtiden _____	79
Sammanfattning _____	79
Metoddiskussion _____	81
<i>FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING _____</i>	83
<i>REFERENSER _____</i>	85
Otryckt material _____	86
Länkar på Internet _____	86

BILAGOR

- Bilaga 1 a – Frågeguide: Intervju med studierektorer
- Bilaga 1 b – Frågeguide: Intervju med lärare
- Bilaga 2 a – Översikt över frågeområden för studierektorer
- Bilaga 2 b – Översikt över frågeområden för lärare

FIGURFÖRTECKNING

<i>Figur 1: Organisationselementen och deras inbördes relation ur "Organisation – att beskriva och förstå organisationer"</i>	9
<i>Figur 2: Begreppet organisationsstruktur ur "Organisation – att beskriva och förstå organisationer"</i>	10
<i>Figur 3: Organisationsstrukturen vid institution A</i>	18
<i>Figur 4: Organisationsstrukturen vid institution B</i>	31
<i>Figur 5: Organisationsstrukturen vid institution C</i>	43
<i>Figur 6: Organisationsstrukturen vid institution D</i>	53
<i>Figur 7: Toppskiktet av organisationsstrukturen vid tre av de undersökta institutionerna, modell A</i>	66
<i>Figur 8: Toppskiktet av organisationsstrukturen vid en av de undersökta institutionerna, modell B</i>	66
<i>Figur 9: Organisationsstruktur, modell C</i>	67
<i>Figur 10: Organisationsstruktur, modell D</i>	67
<i>Figur 11: Organisationsstruktur, modell 1</i>	68
<i>Figur 12: Organisationsstruktur, modell 2</i>	68

INLEDNING

Mitt intresse för distansutbildning väcktes 1994 när jag första gången blev tillfrågad om jag ville undervisa på distans. Då visste jag inte så mycket om vad jag gav mig in på och jag visste inte heller att just den här utbildningsformen skulle komma att uppta en stor del av min tid, både när det gäller arbete och studier. Sedan dess har jag skaffat mig erfarenheter av att undervisa på distans i många olika typer av kurser och i såväl små grupper på ca tio deltagare som stora elevgrupper med upp till 500 deltagare fördelade på 31 orter. Att vara lärare är att hela tiden utvecklas och vidga sina kunskaper, men det är inte alltid lätt att både arbeta och studera. För mig har distansutbildning inneburit att jag har kunnat kombinera lärararbetet med boende i glesbygd och att jag samtidigt har fått möjlighet att dessutom studera på universitet och högskolor.

Distansutbildningsområdet är verkligen fascinerande och betydligt mer komplicerat än vad jag trodde när jag först kom i kontakt med utbildningsformen. Den snabba utvecklingen inom teknikområdet gör också att det hela tiden händer nya saker, vilket jag tycker är mycket spännande och intressant. Även om distansformen finns på många olika nivåer har jag valt att undersöka distansutbildning på universitets- och högskolenivå. En av orsakerna till det är att jag vill veta mer om distansutbildning på just den nivån, vilket intresserar mig eftersom jag själv mest har erfarenhet av att undervisa på distans på komvux och postgymnasiala kurser. Genom att genomföra studien på högskolenivå ser jag en möjlighet att få större inblick i hur dessa lärosätens organisation ser ut och hur de organiserar distanskurser, vilket jag inte har fått så stor kännedom om som studerande. Den snabba utveckling som sker inom distansområdet gäller också i hög grad inom utbildning på universitets- och högskolenivå, vilket också gör det till ett intressant område att undersöka.

Som distansstuderande har jag ibland sett exempel på att organisationen inte har fungerat tillfredsställande och att den inte heller har anpassats till distansformen. Det har också förekommit att distanskurserna har fått en nedskuren budget i förhållande till samma kurs inom närutbildningen, eftersom ett av argumenten för att bedriva flexibel utbildning på distans är att spara pengar. Detta har bl.a. resulterat i att tiden för handledning inte har räckt till och det inte alls har funnits utrymme för kommentarer från handledaren beträffande insändningsuppgifter. Distansutbildning innebär också ofta stöd av teknik, vilket också är en faktor som måste tas med i beräkningen både beträffande organisation och beträffande budget. Mitt intresse för att välja distansutbildning på högskole- och universitetsnivå beror på både mina erfarenheter som lärare och som studerande på distans.

När man bedriver flexibel utbildning på distans, finns det ofta ett samband mellan arbetsorganisationen, dvs. hur arbetet är fördelat mellan olika personer och personalgrupper, t.ex. lärare och teknisk personal samt hur det pedagogiska arbetet är upplagt. Därför är det min avsikt i den här uppsatsen att även ge en bild av hur det sambandet ser ut på de lärosäten som ingår i undersökningen.

DISTANSUTBILDNINGENS HISTORIA

De första spåren av distansutbildning finns redan från 1700-talet och jag inleder med att ge en kort inblick i distansutbildningens historia med tonvikt på den utveckling som har skett på universitets- och högskolenivå, eftersom det är mest relevant med tanke på uppsatsens undersökningsområde.

Distansutbildningen började med korrespondenskurser och ett av de första spåren av distansutbildning är ett erbjudande om stenografiklektioner per post från Boston i början av 1700-talet. I denna första form av distansutbildning fanns dock ingen dialog mellan lärare och studerande, utan eleven fick helt enkelt skriva lektioner att arbeta med på egen hand¹. Detsamma gäller det första spåret av distanskurs från Sverige, daterat så tidigt som 1 juli 1833. I en annons från "Lunds Weckoblad" erbjuds undervisning i engelsk uppsatsskrivning via post:

A Card

The undersigned respectfully intimates to those Ladies and Gentlemen, in the adjacent towns, who study Composition through the medium of the *Post*, that the Address for the month of August will be Little Grey Friars Street, Lund. *A.J. Meuller*²

Korrespondensinstitut

Redan från 1840 fanns dock distanskurser som innefattade någon form av handledning. Ett exempel är en distansutbildning i stenografi som grundades av Isaac Pitman i Bath i England. Deltagarna fick citat ur Bibeln som de skulle skriva om i stenografiform och de studerande skickade sedan sina uppgifter till läraren för bedömning. Andra exempel är grundandet av en korrespondensskola för elementära studier i moderna språk 1856 i Berlin, Tyskland, och the Society to Encourage Study at Home i USA 1873. Detta var bara början och många institut för korrespondensstudier grundades sedan runt om i västvärlden, t.ex. Hans Hermods korrespondensinstitut i Malmö som startades 1898³.

Precis som med många andra "nymodigheter" såg man från början med skepsis på det här sättet att undervisa och menade att någon utbildning värd namnet knappast kunde bedrivas, om de studerande inte satt på samma ställe som läraren och lyss-

¹ Holmberg, C. (1998), s. 11

² Bååth, J. (1994), s. 13

³ Holmberg, C. (1998), s. 11f

nade. Trots detta kom hundratusentals människor bara i vårt land att studera på korrespondensskolor, som t.ex. Brevskolan och Hermods⁴. Orsaken till att korrespondensstudier blev så populära var att distansstudier öppnade nya möjligheter för dem som ville kombinera förvärvsarbete med studier⁵. Senare fick dock korrespondensskolorna svårigheter att överleva i vissa länder. Det gällde de länder där de offentliga utbildningssystemen byggdes ut och vuxenutbildning erbjöds antingen helt fritt eller till låg kostnad, vilket t.ex. skedde i Sverige⁶.

Distansutbildning på högskolenivå

I USA startades så tidigt som 1874 ett program för avläggande av examina från grundutbildnings- till forskarnivå vid Illinois Wesleyan University⁷. Erfarenheterna från korrespondensskolorna kombinerat med införandet av ny teknik, t.ex. radio och TV, utgjorde grunden när man under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet startade utbildningsinstitutioner på högskolenivå runt om i världen, t.ex. Open University i Storbritannien⁸.

1970-talet innebar en brytningspunkt då många länder valde väg för vilka institut som skulle bedriva distansutbildning. Det ena alternativet är institut av typen **single mode**, vilket innebär att man bygger upp institutioner för enbart distansutbildning som är specialiserade på just distans, både när det gäller arbetsmetoder och organisation. Det andra alternativet är institut av modellen **dual mode**, vilket innebär att lärosätet bedriver både distansutbildning och högskoleutbildning som inte är på distans. Detta alternativ valdes av Sverige, Australien och Kanada⁹.

Distansutbildning i Sverige på högskolenivå

Orsakerna till varför Sverige valde att integrera distansutbildningen på högskolenivå med annan utbildning var flera. Ett skäl var att det fanns ett behov av att ha både akademisk grundutbildning och forskning vid samma lärosäte, vilket står inskrivet i högskolelagen. Högskolelärarens dubbla roll som både lärare och forskare ansågs viktig. Ett annat skäl var antalet studerande som skulle välja att studera på distans och eventuellt kunde också synen på och tveksamheter inför storskalig distansutbildning ha haft betydelse för att Sverige valde modellen dual mode¹⁰.

⁴ Bååth, J. (1996), s. 9

⁵ Holmberg, C. (1998), s. 11

⁶ Holmberg, C. (1998), s. 13

⁷ Holmberg, C. (1998), s. 11f

⁸ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 36

⁹ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 36f

¹⁰ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 37

Inställningen till akademisk utbildning förändrades under 1960-talet och planeringen av akademisk utbildning inriktades mot att sträva efter social och geografisk jämlikhet. Detta medförde att vuxenstudering blev en viktig målgrupp för utbildning på högskolenivå. Många vuxenstudering hade dock begränsade möjligheter att studera på dagtid och därför startades en försöksverksamhet med distansutbildning¹¹.

Umeå blev centrum för denna utbildningsform som påbörjades 1973¹². Under 1973-76 genomfördes försöksverksamheten vid samtliga universitet som en del av förberedelserna för 1977 års högskolereform. Kursutbudet ökade under denna tid från 21 kurser till 54 kurser och högskolereformen 1977 innebar att distansutbildningen integrerades i högskolans verksamhet. Distansformen vände sig i första hand till vuxna, yrkesarbetande studerande som hade svårt att läsa på dagtid p.g.a. familjeförhållanden, bostadsort eller arbetstider. Läsåret 1982/83 hade antalet distanskurser redan ökat till 244 kurser¹³.

Genom Distansprojektet, som var en satsning på att utveckla distansutbildning på högskolenivå, kom Umeå universitet återigen centrum för utvecklingen i mitten av 1980-talet. Några år senare fick distansutbildningen ytterligare uppsving p.g.a. ett ökat intresset för vuxnas behov av längre och bättre utbildning. I början av 1990-talet tillsattes Utredningen om distansutbildning och några år senare fick universiteten i Umeå och Linköping uppdraget att utreda hur distansutbildningen skulle organiseras på högskolenivå. 1993 bildades det första distanskonsortiet, det nationella konsortiet, med fem samarbetande universitet och högskolor¹⁴.

Valet av dual mode – hur påverkar det distansutbildningen på högskolenivå?

Vilka effekter har valet av dual mode-modellen haft på distansutbildningen på högskolenivå? I DUKOM:s (Distansutbildningskommitténs) rapport, "Flexibel utbildning på distans" konstateras att även om det finns många goda exempel på distanskurser som har genomförts med lyckat resultat, måste man nog tyvärr konstatera att just de två komponenter, forskning och närundervisning, som skulle få positiv inverkan på distansutbildningen när den integrerades i institut med dual mode i stället har haft motsatt effekt. Med närundervisning menas direktkontakt mellan lärare och studerande och som kallas för träffar, fysiska möten etc.¹⁵. Forskning och närundervisning har i stället prioriterats på bekostnad av satsningar på distansutbildning. Högskolorna har också i många fall varit mindre framgångsrika när det gäller att erbjuda den frihet i tid och rum som ofta utgör argument för distansutbildningsformen. Detta beror på att man inte har lagt ner det omfattande arbete beträffande planering av undervisning och teknikanvändning för att överbygga avstånden mellan lärare och

¹¹ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 88

¹² Dahllöf, U. m.fl. (1996), s. 27.

¹³ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 88f

¹⁴ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 89f

¹⁵ Richard, E. & Rohdin, B. (1995), s. 19

studerande som behövs inom distansutbildningen. Man har också haft svårt att bryta sig loss från traditioner och även brister i kompetens har bidragit till mindre lyckade resultat. Ett annat problem är att det många gånger krävs specialistkompetens för utveckling, medier och teknikanvändning, vilket också medför höga kostnader¹⁶.

Ett sätt att lösa detta har varit att samarbeta i konsortier för att få bättre ekonomiska möjligheter till utvecklingsarbete, bättre utnyttjande av resurser och kompetens¹⁷. På det sättet försöker man skapa de fördelar som de storskaliga utbildningsorganisationerna har. Med storskaliga system avses de institut som har stora grupper studerande, många kurser och stor personal för att administrera kurserna¹⁸. Idag finns det mycket stora utbildningsinstitut som kallas "MEGA Universities of the World". Varje institut i gruppen har mer än 100 000 studerande per år, t.ex. the Open University i Storbritannien. Det kan vara värt att nämna att de tio största högskolorna i världen finns inom distansområdet¹⁹.

BEGREPP

Vad är distansutbildning?

Att definiera termen distansutbildning är komplicerat. Detta beror dels på att man inte har kunnat enas om en enda definition utan det finns i stället ganska många olika definitioner. Dels beror det på att det råder stor begreppsförvirring beträffande vilka termer som används inom området och vad dessa termer står för. Här följer några exempel på hur distansutbildning definieras.

"Distance education is a mode of education in which the student and teacher are separated in time and/or space and where two way communication takes place through non traditional means for the most part".²⁰

Den svenska riksorganisationen för distansundervisning, SVERD, har följande definition:

¹⁶ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 38

¹⁷ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 38.

¹⁸ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 36.

¹⁹ Holmberg, C. (1998), s. 14

²⁰ Richard, E. & Rohdin, B. (1995), s. 6

”Distansutbildning kännetecknas av att den studerande tillägnar sig kunskaper och färdigheter oberoende av tid och rum och den innehåller två huvudkomponenter, nämligen ett undervisande material och en dialogmöjlighet.”²¹

Ett annat sätt att definiera begreppet distansutbildning är:

”Distansutbildning innefattar alla utbildningsformer där

- läraren och den studerande är fysiskt skilda från varandra

men där, trots detta,

- någon form av tvåvägskommunikation förekommer mellan dem, med hjälp av ett eller flera medier”.²²

Den utveckling som har skett inom distansutbildningen sedan de första korrespondenskurserna på 1700-talet har också skapat ett behov olika termer för att bättre beskriva vad utbildningsformen egentligen innebär ur pedagogiskt, organisatoriskt, metodiskt och tekniskt perspektiv. Formerna för distansutbildning varierar mycket och distansutbildning kan bedrivas på en mängd olika sätt, t.ex:

- i korrespondensform
- med fria antagningsformer (t.ex. kontinuerlig antagning)
- med kombinationer av närundervisning (dvs. fysiska träffar där de studerande och läraren möts) och självstudier
- som ”renodlad” distansutbildning (DU), där deltagare och lärare inte träffas alls
- som kurser på webben med eller utan lärarstöd

I vilken omfattning kommunikation mellan deltagare och lärare sker via IKT, (Informations- och Kommunikationsteknik) varierar också mellan olika kurser. Dessa faktorer har gjort att det finns en mängd olika termer som används för distansutbildning, t.ex:

- Korrespondensundervisning

²¹ Utredningen om distansutbildning (1992), s. 19

²² Bååth, J. (1994), s. 10

- Open learning (öppet lärande)
- Flexible learning (flexibelt lärande)
- Flerformsundervisning
- Home study/Independent study/External study
- Självstudier
- Web-Based Learning (webbaserat lärande)
- On-Line Learning
- E-learning/E-utbildning
- Internetbaserat lärande
- Tele-learning
- Distributed learning
- Open and Distance Learning (ODL)
- Flexibel utbildning på distans

Att gå in på vad alla dessa termer är tyvärr inte möjligt av utrymmesskäl utan här kommer endast termen "flexibel utbildning på distans" att definieras eftersom det är den term som Distum, Distansutbildningskommittén har valt att använda. Distums definition av termen är också utgångspunkt för uppläggningsen av undersökningen beträffande institutionernas organisation och ledningsperspektivet på flexibel utbildning på distans. I augusti 2000 fastställde Distum följande definition av termen:

"Flexibel utbildning på distans möjliggör för studerande att välja plats, tidpunkt, tempo och arbetssätt för sina studier. Utbildningsanordnare organiserar, planerar och genomför undervisning med syftet att stödja den studerandes kommunikation och lärande.

Vad innebär då detta för de studerande och för den som skall organisera och genomföra undervisningen?

Flexibel utbildning på distans betecknar ett flertal sätt att organisera utbildning. För den studerande karakteriseras detta av möjlighet att

- *bedriva studier och ta del av undervisning hemifrån på annan ort än utbildningsorganisatören*
- *påbörja studier och ta del av undervisning vid olika tidpunkter*
- *bedriva studier i olika takt*
- *välja att arbeta enskilt eller tillsammans med andra*

samt att utbildningsanordnaren för sådana studier

- *utvecklar/anpassar undervisande material*
- *utvecklar/anpassar studiestödjande material*
- *utvecklar/anpassar examinationsformer*
- *utnyttjar informations- och kommunikationsteknik för att överbygga distans i tid och rum*
- *är tillgänglig under studietiden för att vägleda studierna*
- *stödjer bearbetning och kommunikation*
- *ger en administrativ struktur för studierna*²³

Målsättningen med denna definition är att den ska kunna användas för att bedöma om och i vilken omfattning utbildningssystemen bedriver flexibel utbildning på distans. Definitionen ska också ge stöd för att beskriva om fenomenet har ökat eller minskat och om förbättrad kvalitet har uppnåtts²⁴.

Organisationsteoretiska aspekter

Vad är en organisation? Hur kan man beskriva en organisation? I ordboken definieras ordet *organisation* som "upprättande av system (för ngt) genom planering och ordnande" eller "större, samordnad grupp med viss målsättning"²⁵. Gemensamt för organisationer är följande faktorer:

- Orsaken till att organisationer har skapats är för att uppnå mål
- Organisationer bedriver en verksamhet som är inriktade på att uppnå detta mål
- Organisationer består av människor som samarbetar
- För att arbetet i organisationen ska fungera, måste det ledas och organiseras
- Organisationer behöver en struktur för hur arbetet ska fördelas och samordnas
- Organisationer utgör en del av en större social omgivning²⁶

²³ Holmberg, C. ur *Per Distans*, nr 3 2000 sid. 5f

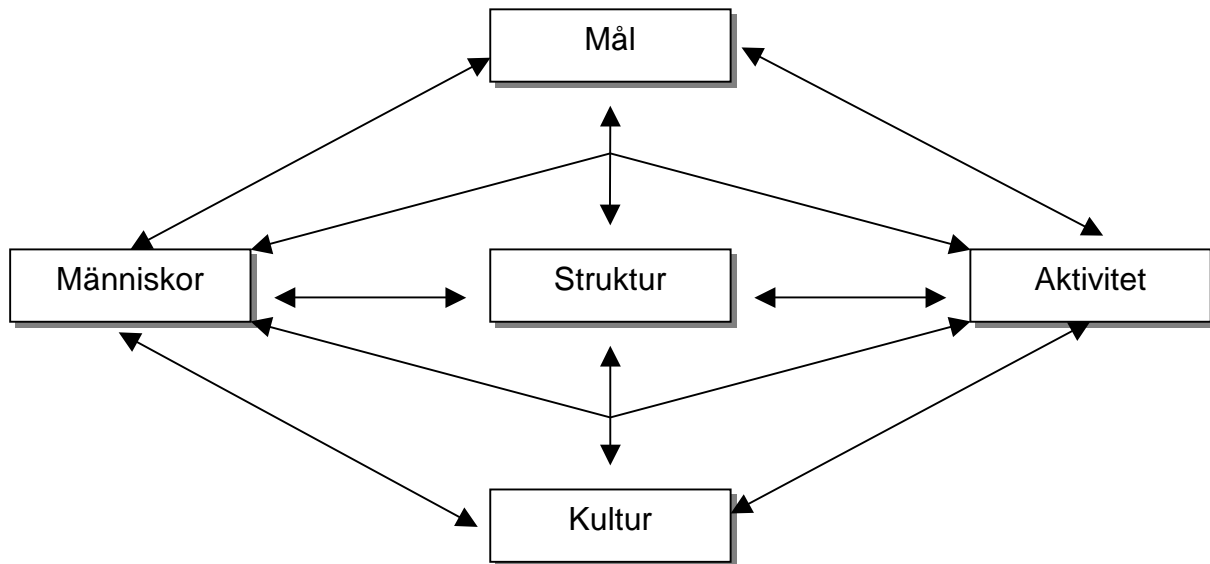
²⁴ Holmberg, C. ur *Per Distans*, nr 3 2000 sid. 5f

²⁵ Norstedts PLUS-ordbok (1997), s. 802

²⁶ Bergengren, M. (1998), s. 17 och Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 12

Organisationer har vissa allmängiltiga drag, t.ex. mål, människor, struktur, aktivitet och kultur. Dessa fem element påverkar varandra sinsemellan och bildar tillsammans en enhet, organisationen²⁷.

Detta kan beskrivas med följande bild:

Figur 1: Organisationselementen och deras inbördes relation ur "Organisation – att beskriva och förstå organisationer"²⁸

Organisationsstruktur

Som tidigare har nämnts är ett av de generella utmärkande dragen för en organisation att det finns en arbets- och auktoritetsfördelning. Ordet *organisationsstruktur* beskriver hur arbetet fördelas mellan dem som arbetar i organisationen. Strukturen kan delas in i tre beskrivningsdimensioner – *specialisering*, *formalisering* och *centralisering/decentralisering* och dessa tre dimensioner påverkas av varandra²⁹.

Specialisering kan i sin tur delas upp i tre element: *horisontell differentiering*, *vertikal differentiering* och *geografisk utbredning*. *Den horisontella differentieringen* beskriver hur arbetsfördelningen sker i organisationen med utgångspunkt i vilken kompetens som finns i förhållande till de arbetsuppgifter som ska utföras. *Den vertikala differentieringen* ger en bild av hur många nivåer som finns i organisationen, dvs. om organisationen är spetsig eller platt. Utifrån antalet nivåer kan man också se hur stor personalgrupp varje chef har ansvar för. Om organisationspyramiden har en spetsig form finns det många nivåer. En spetsig organisation innebär att det finns ett mindre antal chefer och varje chef har ansvar för en mindre personalgrupp än i en platt organisa-

²⁷ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 12

²⁸ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 12

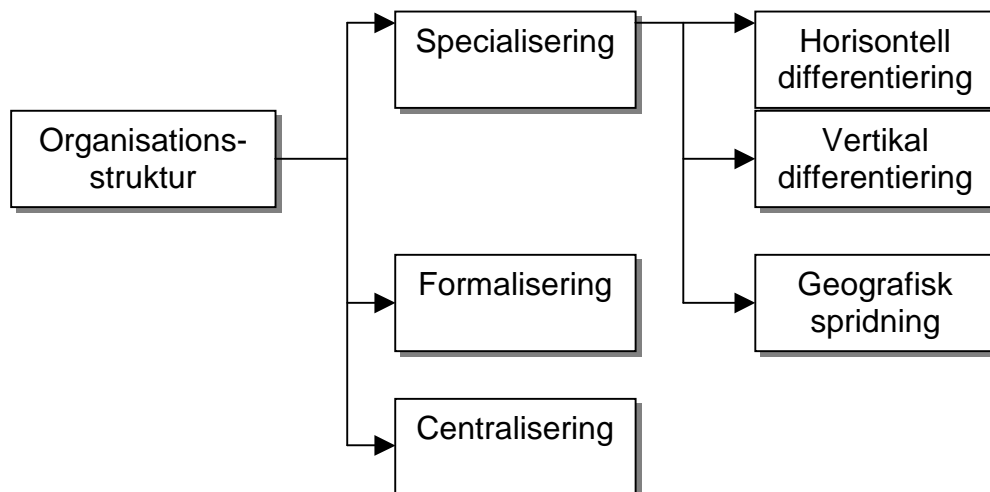
²⁹ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 63, 66

tion som har fler chefer och där varje chef har fler underordnade. *Geografisk spridning* beskriver den fysiska lokaliseringen, dvs. t.ex. om alla anställda finns i samma rum eller är utspridda till många olika platser inom landet eller i fler länder³⁰.

Formalisering ger en bild av i vilken omfattning arbetet i organisationen styrs av regler, rutiner och procedurer. Formaliseringen är ofta skriftlig, men behöver inte vara det. Målet med formaliseringen är att leda och kontrollera det arbete som utförs. Denna dimension av organisationsstrukturen beskriver hur arbetet ska fördelas, vem som gör vad och på vilka sätt eller vilket resultat som förväntas³¹.

Begreppet centralisering-decentralisering innebär var i organisationen som beslutas. Maximal centralisering betyder att besluten fattas högst upp i organisationen och maximal decentralisering att beslut tas så långt ner som möjligt. Att med bestämdhet avgöra vilken grad av centralisering-decentralisering som finns inom en organisation kan vara svårt. Detta beror på om man menar enbart den formella beslutsrätten eller också informell rätt. En del av besluten som fattas kan också vara påverkade av information från personer längre ner i organisationen.

Organisationsstrukturen beskriver organisationens form och illustreras ofta med ett organisationsdiagram. I diagrammet kan man utläsa hur organisationen ser ut men inte hur den fungerar i verkligheten, se figur nedan:

Figur 2: Begreppet organisationsstruktur ur "Organisation – att beskriva och förstå organisationer"³²

³⁰ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 63f

³¹ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 65

³² Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 67

UTGÅNGSPUNKT FÖR UNDERSÖKNINGEN

Syfte och frågeställning

När distansutbildningen har integrerats i den övriga högskoleutbildningen enligt dual mode-modellen, har det enligt Holmberg ofta inneburit att institutionerna har följt de gamla traditionerna och inte anpassat organisationen till de förutsättningar som gäller vid distansutbildning. Teknikstödet för att överbrygga avstånd har inte heller utnyttjats i någon större omfattning. Detta gäller både i Sverige och på många andra håll i världen. De större utbildningsanordnare, som i stället har inriktat sig helt på flexibel utbildning på distans, har däremot ofta arbetat med att anpassa både pedagogik och organisation efter distansutbildningens förutsättningar³³.

Detta är utgångspunkten för den här undersökningen som har ett dubbelt syfte. Det ena syftet är att ta reda på följande:

- Hur ser organisationen ut på universitets- och högskolenivå där man bedriver distansutbildning?
- Har personalen den kompetens som behövs för att bedriva distansutbildning med kvalitet?
- Hur utnyttjas personalens kompetens?
- Vad innebär distansutbildningsformen för lärarens arbetssituation?
- Vilken inställning har ledningen och övrig personal till distansutbildning?
- Hur arbetar man inom organisationen för en utveckling av flexibel utbildning på distans?
- Behövs det en speciell typ av organisation för distansutbildning?

Det andra syftet är också att *beskriva, förklara* och kanske också *utveckla nya perspektiv*, om det i undersökningen framkommer att det finns ett behov av en annan typ av organisation, om institutionen bedriver distansutbildning.³⁴

Begreppet distansutbildning har definierats på många olika sätt, vilket jag redan har behandlat. I utformandet av min problemställning har jag dock utgått från den term **flexibel utbildning på distans** som Distum använder sig av. Med denna definition och ovanstående syften som utgångspunkt, kommer jag i min undersökning att söka svaret på frågan:

Problemformulering: Påverkas organisationen om institutionen bedriver flexibel utbildning på distans?

³³ Holmberg, C. (1998), s. 39

³⁴ Halvorsen, K. (1992), s. 25f

Val av litteratur

Genom att använda databasen "LIBRIS" och söka på bl.a. "distansutbildning", "distance education", "distance learning" och "organisation" (det senare med begränsning att litteraturen ska vara på svenska), har jag sökt relevant litteratur för undersökningen. Jag har också använt mig av den bibliografi över svensk forskning inom distansområdet som finns i DUNET³⁵ på Internet. DUNET är ett forskningsinriktat nätverk för distansutbildning i samverkan mellan Distum (Distansutbildningsmyndigheten) och SVERD (Den svenska riksorganisationen för distansundervisning)³⁶. Med hjälp av informationen i DUNET:s bibliografi har jag också hittat uppsatser och avhandlingar inom distansområdet vars källförteckningar har givit tips om ytterligare intressant läsning. I mitt val av litteratur har jag främst inriktat mig på så nyskriven litteratur, eftersom utvecklingen inom distansområdet går mycket fort. Ett undantag från detta är källor beträffande distansutbildningens historia. Distansutbildningsområdet är mycket stort och därför har jag framför allt koncentrerat mig på litteratur som behandlar distansutbildning på högskole- och universitetsnivå.

METODER OCH GENOMFÖRANDE

Metod

Som utgångspunkt för undersökningen, har jag som ovan nämnts, valt att använda Distums definition av flexibel utbildning på distans och Distansutbildningskommitténs, DUKOM:s rapport "Flexibel utbildning på distans". Detta motiveras av att Distums definition behandlar bl.a. organisationsperspektivet och rapporten från DUKOM bl.a. tar upp för- och nackdelar med olika typer av organisationer vid högskolor och universitet.

Vilka metoder skulle förse mig med data av störst relevans för min problemställning? Valet av metod bör övervägas noga enligt Halvorsen, eftersom bearbetning och analys av insamlade data är beroende av vilka metoder som används³⁷. Min bedömning var att en undersökningsmetod med öppna svarsalternativ skulle vara det enda lämpliga sättet. Jag har själv inte tillräcklig kunskap inom området för att sammanställa fasta svarsalternativ och om jag skulle få ut det som var intressant för undersökningen, skulle de flesta av frågorna behöva besvaras med åtminstone ganska långa svar. För att jag skulle få den kunskap jag behövde för att redovisa resultatet av undersökningen, hade jag också ett behov av att få fram en hel del bakgrundsinformation och ställa kompletterande frågor, vid oklarheter eller när intressant, oförutsedd information framkom, vilket gjorde intervjuundersökning till en lämplig metod i

³⁵ <http://www.distum.se/dok/dnbibliografi.asp>

³⁶ <http://distum.se/pages.asp?level1id=26&level2id=178>

³⁷ Halvorsen, K. (1992), s. 81

den här situationen. Att använda intervjuer har också andra fördelar enligt Halvorsen. Bortfallet blir mindre, som intervjuare kan man underlätta förståelsen av vissa frågor och inte minst viktigt, att svaren kan bli mer uttömmande och detaljrika³⁸. Därför bedömde jag att intervjuer med respondenterna skulle vara den bästa metoden att få fram information om det valda undersökningsområdet. För att få ett fullvärdigt perspektiv på flexibel utbildning ur organisations- och ledningsperspektiv, valde jag att intervjua inte bara personer i ledande ställning, i det här fallet studierektorer, utan också lärare som i hög grad påverkas av både organisation och de beslut som fattas av ledningen. Vid de fyra institutioner som ingick i undersökningen genomfördes intervjuer med en studierektor och i två av fallen med en lärare och vid de övriga två institutionerna intervjuades två lärare.

Urval

Olika ämnens karaktär kan påverka organisation och styrning och därför ansåg jag det mycket viktigt att jag undersökte institutioner som bedrev utbildning inom samma ämne. Ytterligare ett argument för detta, var att jag i samband med intervjuerna också gjorde en enkätundersökning bland de studerande på den aktuella kursen. Syftet med den undersökningen är att ta reda på vad studenterna tycker om organisation och kursupplägg och då är det naturligtvis mycket väsentligt att respondenterna studerar samma ämne. Resultatet från denna undersökning kommer att redovisas vid ett annat tillfälle.

Min målsättning när jag sökte efter en typ av kurs har också varit att det inte bara ska vara samma ämne utan också samma nivå. Min egen erfarenhet är att det ofta är skillnad på att studera på distans på en lägre och en högre nivå. Det kan vara svårare att studera på en lägre nivå, eftersom man som studerande inte har så mycket kunskaper inom området då. Det största utbudet av kurser fanns på A-nivå, vilket gjorde att jag beslöt mig för att välja nivå A, 1-20 p. Alla institutionerna som ingår i undersökningen har ämnet pedagogik som gemensam nämnare, men det förekommer någon variation i inriktningen. Samtliga kurser i urvalet har två faktorer gemensamt. De har inslag av närundervisning, dvs. eleverna och lärarna träffas fysiskt flera gånger under kursen och First Class³⁹ används som distansöverbyggande hjälpmedel i större eller mindre omfattning.

För att göra ett urval av de lärosäten som skulle undersökas, har jag sökt efter fristående kurser på ASKen, högskoleverkets databas över utbildningar och kurser på högskolor och universitet i Sverige. Från början trodde jag att jag skulle kunna söka på variabeln "distans" och få fram alla kurser som går på distans, men det fungerade inte. Jag fick då över 10.000 träffar, vilket väl snarare är det totala kursutbudet. När jag däremot sökte på varje ämnesområde (17 st) och markerade alternativet distans, fick jag endast fram distanskurserna. Det visade sig dock vara svårt att hitta en kurs

³⁸ Halvorsen, K. (1992), s. 89

³⁹ First Class är ett distansöverbyggande hjälpmedel, ett konferenssystem för datorkommunikation.

som gavs på minst fyra-fem lärosäten, men ämnet pedagogik och även vissa språkkurser fanns på distans vid minst fem institutioner. Tyvärr framkom det när jag började ringa runt och kontrollera uppgifterna från ASKen att de stämde ganska dåligt. Flera av de kurser som enligt informationen på nätet skulle ges den vårterminen 2001, fanns inte i verkligheten. I ett fall var uppgifterna senast ändrade 1980, vilket naturligtvis förklarar att informationen inte längre stämde. Jag fick därför söka på olika högskolors och universitets hemsidor för att hitta lärosäten som stämde in på mina önskemål. I vissa fall har det ha varit svårt att få fram nödvändig information från hemsidorna. Detta har gjort att jag har tagit direktkontakt per telefon med ett tiotal lärosäten för att ta reda på om de har en pedagogikkurs på nivå A på distans.

I mitt urval av lärosäten hade jag helst velat hitta en kurs som bedrevs utan några inslag av närundervisning, eftersom upplägget i det fallet skiljer sig så mycket som möjligt från närutbildningen där man träffas regelbundet. Mycket av problematiken med distansutbildning handlar om att sträva efter att hitta former för att ersätta det fysiska mötet. Ju mindre de studerande träffas under fysiska möten, desto större blir också skillnaden mellan distansutbildning och campusutbildning. De skillnader jag skulle få fram skulle i så fall vara tydligare. Det visades sig dock vara svårt att hitta något gemensamt ämne som gavs på minst fyra lärosäten under dessa former.

Enligt informationen från ASKen och den information jag fick genom att besöka lärosätenas hemsidor hade ytterligare fyra lärosäten den aktuella kursen på distans, men dessa har valts bort från undersökningen. Detta berodde på att vid ett av lärosäten hade de i den aktuella kursen fysisk träff så ofta som en gång/vecka, vilket gör att kursen helt faller utanför definitionen för distanskurs. Orsaken till att de andra tre lärosätena valdes bort från undersökningen, var att kursdeltagarna träffades via telebildkonferens så ofta som en gång/vecka. Detta innebär att många av de särskilda faktorer som gör distansformen speciell inte gäller för dessa kurser.

Undersökningens genomförande

I inledningsskedet av arbetet med uppsatsen gjordes några explorativa telefonintervjuer med personer som arbetar på med distansutbildning på universitetsnivå. Syftet med intervjuerna var att ta reda på om dessa personer trodde att det skulle vara fruktbart att studera organisationens struktur hos den här typen av högskolor och universitet. Frågan bemöttes med mycket positiv respons och stort intresse.

För att få möjlighet att göra intervjuundersökningarna vid ett personligt besök på de lärosäten som skulle ingå i undersökningen, ansökte jag om att få ekonomisk ersättning från Distum för att täcka kostnader för resor, kopiering etc. De aktuella högskolorna och universiteten är spridda över ett stort geografiskt område, vilket medförde stora kostnader för resor. Distum beviljade min ansökan, vilket i hög grad har bidragit till att öka mitt engagemang och min strävan efter att göra en så djupgående undersökning som möjligt. Dessutom möjliggjorde Distums bidrag, att jag kunde göra ett personligt besök på lärosätena, vilket har givit helt andra möjligheter att få en djupare och mer rättvisande bild av det aktuella undersökningsområdet än

vad som hade varit fallet om information och fakta skulle ha samlats in med hjälp av telefonintervjuer.

Undersökningen har skett med hjälp av strukturerade intervjuer med öppna svar. En av målsättningarna med undersökningen har varit att belysa undersökningsområdet ur ett fullvärdigt perspektiv, dvs. både ledar- och lärarperspektiv. Därför har studierektorer och lärare till viss del fått olika frågor. Studierektorerna har fått 37 frågor och till lärarna har 34 frågor ställts varav ca 22 frågor har varit gemensamma även om frågorna ibland skulle besvaras ur de två olika perspektiven, ledar- och lärarperspektivet. Frågorna har ställts utifrån ett frågepaket som har sammanställts i förväg, (bilaga 1a och 1b). En viktig utgångspunkt för frågepaketets utformning har varit Distums definition av flexibel utbildning på distans.

När urvalet var färdigt, togs kontakt med studierektorerna på de aktuella lärosätena. Dessa tillfrågades per telefon om de var villiga att medverka i undersökningen, som alltså bestod av både en intervju- och en enkätundersökning. Studierektorerna informerades också om att Distum hade beslutat att ge ekonomiskt stöd till undersökningen. Samtliga studierektorer ställde sig positiva till att medverka och lovade även att välja ut och kontakta en lärare, som undervisade på den aktuella kursen, beträffande deltagande i intervjuundersökningen.

Innan den första intervjun, gjordes en bandinspelad provintervju med en person som har mycket lång erfarenhet av att både undervisa och leda projektarbeten inom det valda ämnesområdet. Då denna person har erfarenhet från både lärar- och ledarperspektivet, kunde samtliga frågor från båda frågepaketen ställas, vilket var en stor fördel. På förslag från respondenten vid provintervjun kompletterades frågorna med en fråga. Innan intervjuerna genomfördes kompletterades frågepaketet med ytterligare två frågor.

Vid intervjuerna har frågornas ordningsföljd varierat beroende på hur respondenterna har svarat⁴⁰. Under intervjuerna bockades frågorna av allteftersom de ställdes, för att jag inte skulle glömma att ställa någon fråga, eftersom jag hade valt att anpassa ordningsföljden efter respondenternas svar. Intervjuerna har spelats in på band efter godkännande av respondenterna. Vid de aktuella lärosätena har en person som har insikt i den institutionens arbetsorganisation och en eller två lärare, som arbetar med den aktuella distanskursen, intervjuats. Sammanlagt har nio intervjuer genomförts med tio respondenter varav fyra studierektorer och sex lärare. Att få möjlighet att göra ett personligt besök på lärosätena i samband med undersökningen har också gett värdefull bakgrundsinformation och ökat motivationen för respondenterna att delta i undersökningen.

Innan intervjun påbörjades, presenterade jag en översikt över de undersökningsområden som intervjun skulle behandla, så att intervjupersonen redan i början av intervjun skulle få information om vilka områden frågorna skulle komma att beröra. Översikten har varit lite olika utformad för lärare och studierektorer, eftersom

⁴⁰ Halvorsen, K. (1992), s. 87f

områdena för frågorna har varierat, (bilaga 2a och 2b). Respondenterna har dock inte haft tillgång till intervjufrågorna i förväg. Empirin från intervjuerna har också kompletterats med skriftlig information beträffande faktauppgifter som respondenterna ville kontrollera, t.ex. det totala antalet distansstuderande vid lärosätet. Några kompletterande uppgifter har också inhämtats per telefon i efterhand. I vissa fall har respondenterna också lämnat kompletterande information vid intervjutillfället i form av t.ex. sammanställning över kurser på distans, studiehandledning och kursplanering. Tiden för intervjuerna har varierat mellan 35 minuter och två timmar (två lärare intervjuades samtidigt). Samtliga intervjuer har skrivits ut i sin helhet. Detta motiveras av att informationen blir mer fyllig vid transkribering och risken för missuppfattningar minskar. Dessutom sker en viktig förberedande bearbetning av det insamlade materialet, när man lyssnar på intervjuerna samtidigt som man skriver ut dem.

Begränsningar

Vid redovisning och analys av resultaten från undersökningen är det viktigt att hålla i minnet att endast en mycket begränsad del av de fyra lärosätena har undersökts, dvs. den institution som anordnar kursen Pedagogik A på distans. Resultatet från undersökningen kan endast hänföras till den institution som har varit föremål för undersökningen och säger därför inte någonting över huvud taget om hur det fungerar på de övriga institutionerna eller på det aktuella lärosätet som helhet.

Forskningsetiska aspekter

I genomförandet av undersökningen har hänsyn tagits till de fyra huvudkraven (informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet) i individualskyddskravet enligt HSFR:s rekommendationer⁴¹. Respondenterna har informerats om deras uppgift i undersökningen, att deras deltagande är frivilligt, att de när som helst under intervjun har rätt att avbryta. De har också fått information om undersökningens mål och syfte, att resultatet från undersökningen kommer att redovisas dels i denna C-uppsats, men också på Distums hemsidor och ev. även i tryck, eftersom Distum har bidragit med ekonomisk ersättning för undersökningens genomförande. Respondenterna har även tillfrågats i förväg om godkännande av att intervjuerna spelas in på band. De intervjuade personerna har fått löfte om att få ett exemplar av uppsatsen när den är färdig enligt HSFR:s rekommendationer⁴².

Tillstånd att nämna vilka lärosäten som skulle ingå i undersökningen i ansökan till Distum har inhämtats av studierektorerna i tre av fyra fall. Detta motiveras av att kostnaderna för resor skulle bli höga p.g.a. att de aktuella lärosätena låg långt ifrån varandra, vilket var ett argument för att ansöka om bidrag för kostnader från Distum. I

⁴¹ HSFR (1996) s.3-11

⁴² HSFR (1996) s. 12

det fjärde fallet nämndes dock inte lärosätet vid namn i ansökan, eftersom det av praktiska skäl inte hade gått att nå den aktuella studierektorn för godkännande.

I redovisningen av resultatet av undersökningen har jag valt att inte ange vid vilka lärosäten som undersökningen har genomförts. Orsaken till det är konfidentialitetskravet i individskyddskravet i de forskningsetiska principerna⁴³. Det kan fr.a. vara svårt att ge studierektorerna konfidentialitet, eftersom de är en mindre grupp än lärarna och därför kan vara lättare att identifiera. För att skydda respondenternas identitet har jag också ibland använt pronomenet "han" när det i själva verket rör sig om "hon" och tvärtom.

RESULTATET AV UNDERSÖKNINGEN

Alla resultat från undersökningen kommer inte att redovisas här, eftersom en del av den insamlade informationen ska användas till min D-uppsats om de studerandes uppfattning av kursen Pedagogik A på distans. En del av informationen som har framkommit vid intervjuerna har också valts bort från resultatredovisningen då den har varit mer inriktad mot pedagogik än mot organisation och ledning. Denna information har varit oerhört intressant för mig personligen, eftersom jag delar många av de erfarenheter som har framkommit, men den är inte relevant för resultatredovisningen.

Då jag har valt att inte namnge de aktuella högskolorna och universiteten, kommer jag i redovisningen att benämna dem lärosäte A, B, C och D när redovisningen gäller hela lärosätet och institution A, B, C och D beträffande det som endast gäller de institutioner som finns med i undersökningen. Eftersom jag endast har genomfört undersökningen på en enskild institution vid de aktuella lärosäten, kommer jag endast att redovisa organisationen på institutionsnivå.

Institution A

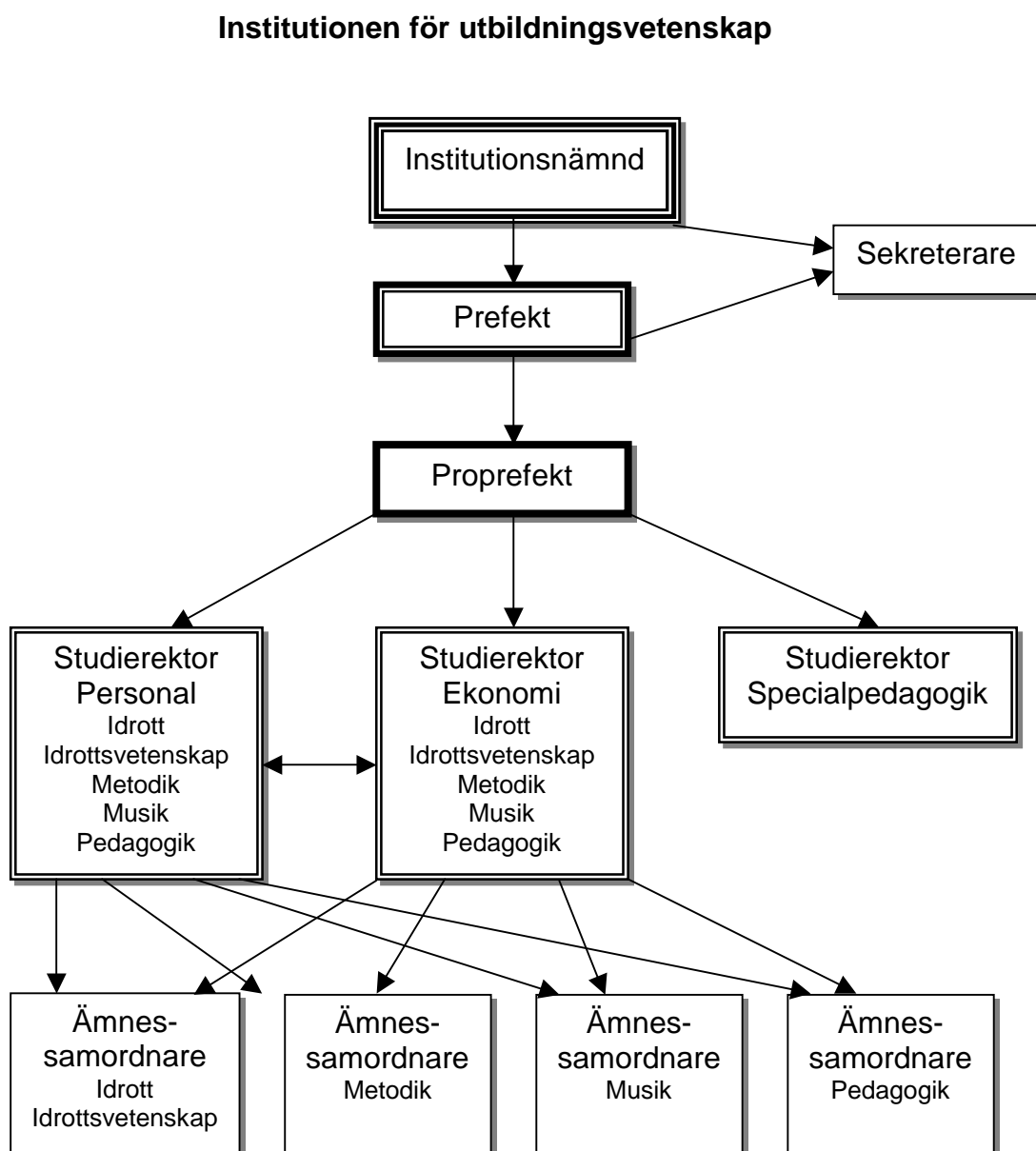
Institutionen har haft distansutbildning i den bemärkelsen att lärarna har åkt runt till de studerande sedan mitten 70-talet. Under en period var det brist på grundskolelärare och på gränsen till övertalighet bland förskolelärare. Detta var anledningen till att man 1993 startade med distansutbildning inom institutionen. Målet och syftet med distansutbildningen var att möta det behovet som hade uppkommit, när det blev dyrt för kommunerna att skicka iväg de studerande till lärosätet på kurs och man ville därför pröva andra möjligheter.

⁴³ HSFR (1996) s. 10

Vårterminen 2001 har man ca tio kurser inom det ordinarie kursutbudet och dessutom fem uppdragsutbildningar på distans. Sammanlagt studerar 500-600 studenter på distans vid institutionen. Totalt arbetar ca 100 personer vid institutionen varav ca 50 är lärare, ca 25 är doktorander och resterande utgörs av teknisk och administrativ personal.

Organisationsstruktur

Enligt den befattningshavare jag har talat med, ser organisationsstrukturen för institution A ut enligt nedanstående skiss:

Figur 3: Organisationsstrukturen vid institution A

Varje ämne har också en sekreterare, men i deras arbetsuppgifter kan också ingå att hjälpa till på andra avdelningar, eftersom ämnenas storlek och verksamhet skiftar något. Vid institutionen har man en klar policy att så många sekreterare som möjligt ska kunna utföra varandras uppgifter, för att undvika problem vid t.ex. sjukdom. Vid institutionen finns också en studievägledare som tillsammans med administrationen utgör en länk mellan Studentservice (som har hand om antagning på central nivå), studenter och ämnen respektive kurser.

Institution A har två studierektorer varav den ena har ansvaret för t.ex. uppdragsutbildning. Den intervjuade studierektorn, som har arbetat på institutionen sedan 1989, anser att organisationen är mycket platt och att det finns en *"kärna av teknikintresserad personal ... som har varit drivande hela tiden kan vi säga"* när det gäller distansutbildning. Ett tiotal personer av totalt ca 100 vid institutionen arbetar med distansutbildning.

Organisationen ur distansutbildningsperspektiv

Man har inte anpassat någon del av organisationen efter att man bedriver distansutbildning, förutom att man har underlättat för de studerande att få direktkontakt med distansbibliotekarien, sekreteraren och studievägledaren via First Class. Studierektorn säger: *"...det är snarare så att de lärare som är involverade, de, de får annorlunda arbetsuppgifter, va, i den delen som rör den undervisningen som vi har."* Enligt en av lärarna har man dock påbörjat ett utvecklingsarbete som innebär att hon har fått prefektens uppdrag att arbeta med distansutbildningsfrågor på institutionen. Läraren ska undersöka vad t.ex. god distansutbildning är ur studerandeperspektiv och har lagt in en konferens i sina kurser i First Class, där hon ber de studerande komma med inlägg beträffande vad de tycker är god kvalitet i distansutbildningssammanhang. På sikt kommer detta att betyda att man även måste se över organisationen vid institutionen, enligt läraren.

På frågan om vad distansformen innebär för institutionen ur organisatoriskt perspektiv, tog studierektorn upp problemet med att få pengarna att räcka till under de förutsättningar som finns. Institutionen är ålagd att bedriva distansutbildning, men den ska ske inom ramarna. Resultatet blir att distansutbildningen tar utrymme bl.a. beroende på att tekniken kostar pengar och distanskurserna kräver mer lärartid. Institutionen är tvungen att satsa mer pengar än de kurspengar som utgår enligt bestämmelserna. Studierektorn beskriver problemet på följande sätt: *"De tekniska lösningarna är ofta väldigt dyra, och sedan när, när lärarna efter första gången när de har kört, en, en distansutbildning, och de märker att, eh, det kostar på, betydligt mer än den tid man hade till förfogande, eh, så nästa gång de, de ska köra en så är de ju inte dummare än att de säger att: "Jag begär större resurser, för det var för jobbigt det här, det tar för mycket tid." Så att det, vi har kommit in i något slags moment 22 här, som jag ser det. Att vi, vi är ålagda att köra distans, men vi får inga extra pengar, utan de ska tas från den andra grundutbildningen. Då blir de studenterna som redan finns här, då blir de lidande på det, och det blir mindre undervisning kvar till dem, va, till förmån för att vi ska kunna göra distans."*

Studierektorn anser att man egentligen skulle behöva genomföra stora omstruktureringar på en gång, men att det är svårt, eftersom det finns många olika intressen representerade och det innebär svårigheter att genomföra genomgripande förändringar utan att det blir konflikter.

Läraren tycker att det har blivit en tydlig förbättring när det gäller den tekniska supporten, som inte alls fungerade tidigare. Tillsammans med en annan institution har de två tekniker och vid videokonferenserna finns det också tekniker med för att hjälpa till om det blir problem. Man har även en person som samordnar videokonferenserna med de olika lärcentra. Det är en organisationsfråga som har blivit löst på ett tillfredsställande sätt. Lärarna får också hjälp med att lägga upp kurskonferenser i First Class, men detta kräver också framförhållning av läraren och att man har tänkt igenom hur man ur pedagogiskt perspektiv vill lägga upp konferenserna.

Det som däremot behövs, enligt läraren, är en person som kan ge pedagogisk support. *"Så att just det här att utveckla koncept eller utveckla, eh, jaa, virtuella klassrum, om vi nu ska kalla det för det, att sedan ha ett pedagogiskt tänkande, när det gäller att utveckla uppgifter, så att de kanske främjar konstruktion av kunskap, att de främjar slutsatsdragande snarare än reproduktion, va. Sådan feedback, sådan support finns nog inte generellt."* Man har utannonserat en tjänst som läromedelsdesigner, vilket är bra. Däremot är läraren tveksam till om man vet vad pedagogik och pedagogisk support egentligen är, eftersom man tydligen tror att design av läromedel är detsamma som pedagogisk support. Det är ju skillnad på förpackningen som kan vara läromedelsdesign och innehållet där de pedagogiska tankarna är viktiga, enligt läraren.

Läraren tycker att det behövs en samordning av detta och att det behovet finns just beroende på att man arbetar med distanskurser. *"För att det är ju, det är ju frågor som berör väldigt många olika kompetenser, för det är ju ämneskompetenser hos läraren som ska ha kursen. Du behöver ha en distanspedagogisk kompetens, för att utveckla kursen som distansutbildning. Du måste ha teknisk kompetens och sedan allt det här andra då, va. Så det finns en del att göra, men jag tycker i alla fall att man är på rätt väg, här då."*

Sambandet mellan distansutbildning och organisation

Studierektorn anser att det finns ett behov av en annorlunda organisation, beträffande såväl den ekonomiska som den fysiska organisationen, just beroende på att man bedriver distansutbildning. Som det ser ut idag, har man tagit de lokaler som har varit lediga för tillfället och använt till t.ex. videokonferens. Detta innebär att man har fin och dyrbar teknik som är spridd på olika ställen och inte utnyttjas till mer än 50 %. Om man i stället planerade för distansutbildning och såg till att tekniken fick en optimal lösning, så skulle man kunna utöka användningen till i alla fall 95 %. Det behövs också en ny ekonomisk organisation enligt studierektorn. Som exempel tar han upp att det finns en professor som har räknat ut att i hans ämne behövs 48 timmar per distansstudent och per poäng och de resurser som finns idag ligger mycket

långt ifrån detta. Studierektorn anser att man måste satsa mer ekonomiska resurser i distansutbildningen, så att det inte blir den situation som är idag då en satsning innebär att de som arbetar med distansutbildning får en orimlig arbetsbörda.

Läraren säger att det behövs en annan typ av organisation om man bedriver distansutbildning, och en organisatorisk förändring är nödvändig, om man ska utveckla distansutbildning enligt de dokument och de goda intentioner som uttrycks. Då får det inte enbart bli en fråga för läraren och den studerande, utan organisationen måste förändras. Det går inte att säga att i distanskurser måste man ta ansvar för sina studier utan man måste också titta på förutsättningarna och den utbildningsgivande organisationens roll och ansvar ur lärar- och studerandeperspektiv.

Samarbete med studiecentra och andra lärosäten

Institutionen samarbetar med ett flertal andra högskolor, både i Sverige och i Norden. Man har också ett samarbete med olika studiecenter där det visserligen inte finns någon lärare, men där det genom kommunens försorg finns tillgång till telebildstudio, datorer och möjligheter för de studerande att träffas och arbeta tillsammans.

Administration

Administrationen fungerar som i campuskurserna och varje kurs är i princip placerad hos en sekreterare. Kursansvarig lärare och sekreterare delar på kursadministrationen och läraren tycker att hon har mer administration i en distanskurs än i en campuskurs. Den tekniska administrationen (t.ex. användarid och lösenord till First Class) sköts av tekniker som också ansvarar för bokning av salar och bryggor till telebildkonferenser⁴⁴.

Studievägledning

Studievägledning är organiserad på samma sätt som för campusstudenterna och det finns två studievägledare. För att förbättra kontakten med och servicen till de distansstuderande är en av studievägledarna med vid kursstarten för att presentera sig för de distansstuderande. Studievägledaren lägger också in en presentation av sig själv i First Class-konferensen och information om att de studerande kan skriva till henne direkt via sin e-post i First Class. Denna studievägledare studerar själv på distans och är därför väl insatt i vad distansstudier innebär och vilka krav studieformen ställer. Studievägledaren har också ansvar för uppföljning av de studerande. Till nästa termin planerar man att de studerande även ska kunna nå studentkåren direkt via en konferens i First Class.

⁴⁴ När man ska ansluta flera parter än två till en telebildkonferens behövs en s k brygguppkoppling.

Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel

Vid institutionen används First Class, e-post, videokonferens och fax som distansöverbyggande tekniska hjälpmedel och i kursen Pedagogik använder man First Class och e-post.

Teknisk support

Den tekniska supporten sköts av en central dataenhet som består av tre personer, som de studerande kan ringa upp för att få hjälp med tekniska problem. Man har även anpassat telefoniderna efter att många distansstuderande arbetar på dagarna och just behöver få hjälp på t.ex. kvällar och helger. Enligt studierektorn är behov av teknisk support mycket litet. Dataenheten har också ansvar för att tillhandahålla en enkel och lättfattlig manual om First Class och dataenheten har också ansvaret för att uppdaterar manualen när det kommer nyare versioner av programvaran. När de studerande behöver hjälp med andra programvaror än First Class hänvisas de oftast till en av studierektorerna.

Samarbete mellan personalgrupper

Det sker ett tätt samarbete mellan personal inom olika arbetsområden och enheter, t.ex. mellan vaktmästare, personal på dataenheten, lektor från samhällsvetenskaplig institutionen och lärare i estetiska ämnen. Studierektorn anser att denna blandning och detta samarbete är en styrka och att det krävs en helhetslösning för ett bra resultat. *"Ja, jag tycker ju att det är så man ska jobba, och jag tror, jag tycker ju också att det är det som skiljer distansutbildningen från andra typer av utbildningar ..."*. Även när det gäller kursorganisatoriska och administrativa frågor kan de studerande kommunicera med sekreteraren direkt via en konferens i First Class som sekreteraren bevakar.

Ytterligare en faktor som underlättar för de distansstuderande är att de har direktkontakt med distansbibliotekarien via First Class. Distansbibliotekarien bevakar sin konferens i First Class i samtliga distanskurser. De studerande kan ställa frågor om böcker och kan beställa böcker som skickas hem till dem kostnadsfritt.

Ekonomi

Distansutbildning är utan tvekan dyrare än att bedriva utbildning i campusform enligt studierektorn. Trots detta har man inte gjort några direkta anpassningar annat än i undantagsfall. Däremot har man lagt lite mer pengar för att lärarna ska få möjlighet till fortbildning, t.ex. få betald tid för att sitta och lära sig First Class, vilket lärarna inte har fått ersättning för tidigare. Det nya lärararbetstidsavtalet innebär att läraren får debitera två till sju klocktimmar för varje undervisningstimme beroende på hur mycket tid läraren måste lägga i det aktuella fallet. För kurser som läraren har haft många

gångar tidigare, får de räkna mindre tid. Om läraren däremot är ny och måste lägga ner mycket tid på att läsa in sig på litteraturen och skaffa sig kompetens, måste man räkna så mycket som sju timmar per undervisningstimme. Detta innebär att på en kurs på 70 timmar blir det bara tio timmar kvar. Därför behövs det enligt studierektorn på vissa kurser mer ekonomiska resurser för att ge lärarna ytterligare tid för att genomföra kursen och detta bedöms från fall till fall. Ett sätt att minska arbetsbördan för lärarna och därmed tidsåtgången är enligt studierektorn att låta de studerande arbeta i grupper i First Class och låta grupperna sköta merparten av diskussionen.

Den intervjuade läraren skulle vilja ha mer tid på distanskurserna för att kunna utveckla feedbacken till de studerande bättre. Enligt läraren betyder organisationen mycket för lärarnas situation och läraren säger också att *"... det får inte lov att vara så att vi gör problemen till våra egna och trollar med knäna och jobbar kvällar och nätter och helger, va. Utan man måste, det handlar också om en förståelse för distansutbildningens särskilda villkor, fast på organisationsnivå"*. Läraren anser att det är nödvändigt att organisationen förändras, i stället för att det blir en fråga enbart för den studerande och den undervisande läraren som det är för närvarande.

Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT

Någon särskild utbildning för distans har lärarna inte fått. De lärarna som ska arbeta med First Class har fått utbildning i att hantera det systemet under ca en timmes tid. Enligt studierektorn har man då och då informella kurser för dem som är intresserade, där man går igenom nya funktioner som kan vara användbara i t.ex. PowerPoint. Annars har fortbildningen mest bestått av att distanslärarna har samarbetat på kurser, hjälpt varandra och lärt av varandra. Studierektor anser att lärarna som arbetar med distans i allmänhet har högre kompetens inom IT-området liksom inom många andra områden.

Läraren, som har mer än 15 års erfarenhet av att undervisa på distans och har arbetat i läraryrket och på institutionen i 20 år, anser sig uteslutande som självlärd, både när det gäller distans och IT. Hon har inte fått någon fortbildning inom området, utan det har snarare varit hon som har fortbildat kollegor. Hon var en av de första som började arbeta med datorn som arbetsredskap vid institutionen och sedan började hon med distanskurser genom att hon tillsammans med två andra personer utvecklade en distanskurs.

Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna

Enligt studierektorn har det tidigare varit mest en lärare som har arbetat med kursen Pedagogik A på distans. Detta har inneburit en hög arbetsbelastning på en person och stor sårbarhet vid sjukdom etc. Nu strävar man efter att successivt utöka, så att åtminstone två personer från varje ämne samarbetar i distanskurserna för att minska arbetsbelastningen. I år har en lärare delkurs 1 och 4 och sedan har två andra lärare varsin av de övriga delkurserna. Läraren skulle vilja ha ett mer utvecklat samarbete,

så att en grupp ägnade sig åt distanskurserna för att t.ex. kunna gå in och täcka upp varandra vid sjukdom.

Lärarnas arbetssituation

Den intervjuade läraren har ca sex distanskurser parallellt, vilket innebär ungefär 100 studerande. Den tid hon har till förfogande för detta är 110 klocktimmar per 5 poäng. Förutom att hon undervisar på ovanstående kurser, är hon också anlitad som distansutbildningskonsult inom ett annat ämne för att hjälpa till där. Egentligen vet hon inte hur mycket tid hon lägger ner, eftersom hon ser sitt arbete mer som ett beting och det inte går att säga att nu finns det bara en halvtimme kvar av arbetstiden till en viss uppgift. Arbetsbelastningen upplevs som ganska hård och för tillfället är det en topp, men läraren säger samtidigt att allt är *roligt*.

Det mesta arbetet sker på institutionen, eftersom hon saknar en bra arbetsplats hemma. *"Jag har haft en bärbar dator förut, och då jobbade jag tidvis hemma, ganska mycket, och då satt jag så bra i min säng, knäna uppdragna och så datorn i knäet och jobbade och så hade jag pallat upp kuddar så här, så att jag hade avlastning för armarna, och så, så det fungerade då väldigt bra. Eh, och det gjorde det ju då, om jag hade städat hemma, då fungerade det bra. Hade jag inte städat hemma, då var det bäst att jag gick hit, men sedan så blev, den datorn vad den datorn väldigt knasig då, och då fick jag, då hade vi dåligt ställt, på institutionen, så nu har jag en stationär, då. Så jag sitter mest här. För sedan ska man sitta hemma, så måste man ha en vettig arbetsplats. Sängen var den vettigaste jag hade, för att satt jag vid bordet, så fick jag ont i nacken, för jag fick det ett tag, så jag kunde inte, jag kunde inte, det gick inte. Och det var löjligt, men det gick inte. Jag klarade inte av och lyfta armarna för nacken, va, så jag tror att ergonomiska problem är något som vi distanslärare kommer att drabbas av." "... Jaa, så det, det kommer, vi kommer att vara en ny yrkesgrupp."* Sedan hon fick höj- och sänkbart skrivbord och skärmen flyttades ner från datorlådan, har hon mått bättre i nacken. Hon har dock också haft problem med att det har bränt, svidit och stuckit i ansiktet och har därför nyligen fått en flat skärm. Distanslärarna måste lära sig att ställa krav på hur arbetsplatsen är utformad, säger läraren, eftersom det ännu så länge inte är lika självklart att tänka på distanslärarnas arbetsmiljö, vilket man gör med andra personalgrupper som arbetar mycket framför datorn, t.ex. administratörer och sekreterare.

Hon tycker att hon har ganska god kontakt med sina studerande och vinnlägger sig om att vara "synlig" för de studerande i konferenserna genom att bland annat delta i Cafékonferensen. Graden av kontakt varierar mellan olika studerande beroende på hur mycket de frågar etc. Hon håller inte med de distanslärare som säger att de lär känna sina distansstuderande bättre, eftersom man i distanssituationen huvudsakligen har en skriftlig dialog och direktkontakten saknas, vilket kan göra att man kanske inte visar upp sitt rätta jag. Hon har som målsättning att vara nåbar och kommunicerbar.

Beträffande om hon har mindre tid för de studerande eller lika mycket tid i distanskurserna vet hon inte riktigt, men menar att hon har annan tid och att det tar mycket tid att ge feedback på uppgifter. Det tar mer tid att förklara någonting skriftligt jämfört med att förklara samma sak muntligt med personen i fråga framför sig. Man har svårt att läsa av reaktionerna och man måste därför vara noga med hur man uttrycker sig, vilket också är tidsödande. Hur mycket tid läraren lägger ner på olika delar i kursen, som t.ex. planering, handledning, feedback etc., har hon svårt att svara på. Läraren anser att uppgifterna är av undervisande karaktär och bedömer dem inte som underkänt respektive godkänt, utan hon arbetar med individuell examination i slutet av kursen. Det tar mycket tid att gå till litteraturen och kontrollera uppgifter från deltagarna etc.

Skillnaden med distanskurser är att bl.a. framförhållningen och strukturen, man måste planera på ett annat sätt, säger läraren. *"Och man ser inte att man måste som lärare vara, visa sin närvaro på ett annat sätt. Och att man, man ser kanske heller inte att man måste ha en tydlig struktur på ett annat sätt, för allt som är självklart i närundervisningen faller fullständigt när det gäller distansundervisning. Så, så att det kräver tycker jag, mera, (suck), vad ska jag säga, (paus), man måste vara kanske mer, jag vet inte om serviceinriktad är ett bra ord, men man måste vara mer genomtänkt och man måste bädda för att det ska fungera på ett annat sätt än vad man behöver på närundervisning, därför att närundervisning, lärare och student delar samma självklara värld där. Här blir det väldigt tydligt att man inte gör det, va."* Läraren menar att egentligen behöver man tid för att planera och utveckla kurserna innan terminen börjar, för att kunna fördela tiden på ett tydligare sätt mellan kursplanering och undervisning när det gäller distanskurser.

Lärarnas inställning till distanskurser

Distanslärarnas intresse och engagemang för nyheter samt att de möter utmaningar på ett positivt sätt betyder mycket för utvecklingen enligt studierektorn. Studierektorn beskriver distanslärarna på följande sätt: *"Det är sådana som är lite nyfikna av sig och, och som inte backar för en utmaning, tycker det här, att det ska blir kul, och lite sådant, (harkling), lägger gärna ner lite extra tid på, och det gör alla, och det, det går hand i hand det där, tror jag. Och det är de som är drivande i, ja, i princip alla frågor, så att, det ..."* Att det förekommer att genomströmningen av deltagare kan vara sämre på distanskurserna kan ibland tas nästan personligt av läraren, och det måste man som chef ha en beredskap för, enligt studierektorn. De som inte arbetar med distanskurser, vilket i det här fallet är merparten av personalen, kan ha svårt att förstå att distanslärarna har en stor arbetsbörda trots att de inte har så mycket undervisning. I allmänhet jämför lärarna distansutbildning med campusbaserad utbildning, men även om man ser de yttre, kommunikativa skillnaderna har lärare som inte arbetar med distans svårare att se de inre skillnaderna och förstå att det kräver ett annat sätt att arbeta.

Den intervjuade läraren tycker det är roligt med distanskurser för att det fortfarande innebär utmaningar. *"Det finns inga enkla lösningar, och det är alltid roligt oh försöka*

och få saker och ting och fungera bättre. ” Utbytet med de studerande och att tillsammans med dem utveckla kurserna är också någonting positivt. ”Sedan, sedan tycker jag att det är kul också att diskutera kurserna med studenterna, och det, för att om man betraktar kursen som ett objekt, där vi agerar, så, så behöver vi inte ta saker och ting personligt, om du förstår vad jag menar, utan man har ett gemensamt intresseobjekt, en arena, där vi rör oss i olika roller, va, och där alla gör så gott man kan, då, men där man också har möjlighet att resonera och diskutera ikring det man gör och själva arenan och hur den är utformad, scenen eller vad vi nu ska det, va.”

Personalens inställning till dual mode

Studierektorn är positiv till att man bedriver både campus- och distansutbildning vid institutionen. Enligt honom är det bäst att få arbeta med både campus- och distanskurser eller enbart campusutbildningar. Han tror att det är få som klarar att bara arbeta med distansutbildning, eftersom det kan kännas ensamt i längden och man behöver lite influenser från annat håll också. Han anser samtidigt, att det är viktigt att man som distanslärare får dela med sig av sina erfarenheter till kollegor: *”... och på samma sätt så tror jag att det är väldigt viktigt att man får ge ifrån sig någonting. Om man är ensam om att jobba på distans, så förstår ju inte de andra vad sjutton man pratar om.”* Läraren anser också att det är en fördel med olikheter, eftersom de kan befrukta varandra.

Distansutbildning ur ledarperspektiv

Som chef har man ett ekonomiskt perspektiv som hamnar i förgrunden och man har ett ansvar för att sköta ekonomin på ett bra sätt och stå till svars för detta gentemot en högre instans, enligt studierektorn. Eftersom distanskurser är olönsamma, är det ingen lätt situation. Studierektorn är dock positivt inställd om man ser på distansutbildningen ur ett glesbygdsperspektiv. Han tror däremot att det är betydelsefullt att hitta andra, mer flexibla former så att det studerande inte måste resa 15-20 mil till ett lärcentrum för att kunna delta i kursen. Han tycker att det är viktigt med fysiska möten, men tror samtidigt att institutionen kan förlora studerande på grund av att de måste resa från hemorten för att kunna studera.

Allmänt om kursorganisation

Enligt studierektorn anpassar man kursmaterial och uppgifter efter distansformen och man lägger ner mycket arbete på att strukturera om, ta bort en del och ta in annat i stället. Bland annat inom uppdragsutbildningen har man använt sig av andra arbetsformer som både fungerar tillfredsställande för beställaren och som också underlättar för läraren. Eftersom alla studerande inte är knutna till ett lärcenter, förekommer också olika varianter på studieupplägget med att man t.ex. bandar föreläsningar och skickar videoband till dem som bor avlägset.

Enligt studierektorn har examinationsproceduren har förenklats betydligt, eftersom man i distanskurserna har förändrat examinationsformen så att man i så stor utsträckning som möjligt låter de studerande opponera på varandras arbeten offentligt i First Class. Läraren kan följa diskussionen och ge avslutande kommentarer. Den här typen av examinationer började användas i distanskurserna, men används numera även i andra sammanhang. Läraren betonar vikten av att ha examinationer som är av tillämpningskaraktär, eftersom det oftast är fråga om yrkesverksamma personer som läser för ett visst syfte.

När det gäller uppföljning av de studerande som av olika anledningar avbryter sina studier, är det studievägledaren som tar kontakt med dem som har hoppat av och tar reda på och dokumenterar varför de studerande inte har fullföljt studierna.

Den intervjuade läraren vill gärna prova att ha en bank med olika block och avsnitt, och att vem som helst som hade bidragit till banken också skulle kunna ha tillgång till hela bankens material. På det sättet skulle man kunna plocka ihop ett kursinnehåll ifrån varje studerandes kunskapsbehov inom ämnesområdet. Läraren har diskuterat med sina kollegor om att göra en 20-poängskurs i pedagogik med fri inriktning genom att göra en kursbank där flera av de kurser de har idag skulle kunna ingå. Utifrån kursbanken skulle man kunna plocka ihop en A-kurs som avslutas med en integrerad del där man får göra en fördjupning, så att man binder ihop innehållet till en helhet. Läraren är mycket entusiastisk inför den här idén och vill gärna pröva den, men säger samtidigt att om det ska fungera, måste man ändra organisationen för tjänstefördelningen.

Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans

Kursen Pedagogik A ges både på distans och som campuskurs. Distanskursen ges på halvfart och är uppdelad i fyra delkurser om 5 poäng vardera. Det finns inte möjligheter att påbörja kursen vid olika tidpunkter, vilket bland annat beror på att det inte är tillräckligt många i personalen som arbetar med distans och en löpande antagning är mer resurskrävande. Det går inte heller att bedriva studier i olika takt utan det är upplagt på ett traditionellt sätt. Tre lärare delar på de fyra delkurserna.

Det ingår inslag av närundervisning. Det innebär en kursstart fredag eftermiddag och lördag, då man har kursintroduktion, upprop, registrering, genomgång av kursinnehåll. Man använder också introduktionen till indelning i studiegrupper, en första gruppuppgift som består i att skriva ett kontrakt mellan gruppmedlemmarna, träff med distansbibliotekarien som ger en kurs i databassökning samt genomgång av First Class. Dessutom träffas läraren och de studerande under avslutande seminarier i samband med var och en av de fyra delkurserna.

Enligt läraren används samma kurslitteratur som till campuskurserna förutom att hon har producerat insändningsuppgifterna och en studiehandledning.

Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen

Studierektorn säger att han den senaste tiden har arbetat med att hitta andra examinationsformer för att lätta på arbetsbördan för lärarna. Framför allt inom uppdragsutbildningen är det viktigt att hitta examinationsformer där beställaren känner sig delaktig i processen.

Önskemål om förändringar

Studierektorn säger att det första han skulle göra om han fick möjlighet, var att ge lärarna som arbetar med distans ordentligt med tid, så att de fick möjligheter att verkligen fundera och reflektera över hur de ska arbeta och genomföra kurserna på bästa sätt. Han menar att den tiden som ska finnas inom den akademiska världen för att nya idéer ska få utvecklas inte finns i samma utsträckning längre, eftersom man idag har så hög arbetsbelastning. Tiden vid kaffebordet när man kan diskutera idéer med andra är oerhört viktig och sådan tid behövs det mer av. Den tekniska supporten är också mycket viktig för att läraren ska kunna få hjälp att genomföra sina pedagogiska idéer i samarbete med pedagogiskt intresserade tekniker.

Den intervjuade läraren skulle vilja ändra organisationen och ordna en slags mötesplats för olika kompetenser. Den skulle fungera som support för utveckling av distanskurserna på lärosätet. *"... en lärare skulle bara kunna lyfta sin telefonlur och säga det att: "Jag har en idé här, men jag behöver det här och det här", och så finns supporten där."* Läraren vill också att kollegor ska dela med sig av sin kunskap och att man ska arbeta mer strukturerat med kursutveckling. *"Och likadant, så skulle man kanske också då knyta medel för kursutveckling, men inte hur som helst, för då är jag lite elak, så här, va, utan då skulle den här kursutvecklingen resultera i att man faktiskt har en kursplan, man har ett studiedokument där hela kursen finns, och det kan man visa upp sedan. På så sätt kan man också sprida erfarenheter och tänkande kring distansutbildning, och varje distansutbildning skulle också utvärderas, och det skulle också vara en verksamhet inom ramen för den här supportgruppen eller vad man nu ska kalla det för. Distansutbildningscentrum, eller vad du vill, va. På så sätt så skulle man kunna utveckla just kunskaper om distansutbildningens roll och villkor, vad du vill. Och att utveckla kvalitén också, det är min dröm, (skratt)."*

Distansutbildning i framtiden

Studierektorn betonar att det är viktigt att hitta mer flexibla former för distansutbildning för att kunna möta de studerandes behov på ett bättre sätt. Läraren är helt övertygad om att distansutbildningen kommer att öka, även om det inte sker lika ohämmat som hittills då man inte heller har haft en handlingsberedskap. Hon hoppas att ökningen i fortsättningen ska vara mer genomtänkt, så att handlingsberedskapen och ökningen kan följas åt.

Sammanfattning

Vid institutionen har man haft distansutbildning sedan mitten av 70-talet och med hjälp av distansöverbyggande hjälpmedel sedan 90-talet. Vårterminen 2001 har man sammanlagt 15 distanskurser med ca 500-600 studerande. Ledningen består av institutionsnämnd, prefekt, proprefekt, tre studierektorer samt ämnessamordnare. Endast ett tiotal lärare av totalt cirka 50 arbetar med distanskurser.

Organisationen har påverkats av att man bedriver distansutbildning, så till vida att man har byggt upp ett nära samarbete mellan olika personalgrupper som arbetar integrerat i distanskurserna och som de studerande kan nå direkt från sin First Class-konferens, t.ex. lärare, distansbibliotekarie, tekniker, studievägledare, sekreterare. Man har samtidigt ett behov av att göra genomgripande organisationsförändringar för att bland annat kunna utnyttja lokalerna på ett mer effektivt sätt. Man använder sig av First Class och videokonferens som distansöverbyggande hjälpmedel och det finns teknisk support även utanför normal arbetstid. Institutionen samarbetar också med flera andra högskolor både i Sverige och i Norden, och man ordnar kurser i samarbete med studiecentra.

Ekonomi är ett problem, eftersom distansöverbyggande tekniska hjälpmedel kostar pengar och distanskurserna också tar mer tid i anspråk för planering och utveckling. Ett sätt att minska tidsåtgången för läraren är att låta de studerande arbeta mycket i grupp.

Den intervjuade läraren har inte fått någon fortbildning inom IT- och distansområdena, men är självlärd och har mer än 15 års erfarenhet. Vid institutionen brukar man träffas ibland och ha informella genomgångar där man tipsar varandra om olika användbara funktioner i programmen. Förutom en introduktion i First Class för dem som ska använda det programmet, finns det dock inte någon organiserad fortbildning för distanslärarna.

Tidigare har det varit en lärare på varje kurs, men nu försöker man att ha åtminstone två lärare för att göra organisationen mindre sårbar. Den intervjuade läraren anser att hon har en ganska hög arbetsbelastning, men hon säger samtidigt att det är roligt. Hon arbetar mestadels på institutionen, eftersom hon saknar en bra arbetsplats hemma. Läraren säger att hon har ganska god kontakt med sina studerande och att hon fr.a. anstränger sig för att vara nåbar och kommunicerbar. Hon tycker att det tar mycket tid att ge feedback på uppgifter och några av de största skillnaderna mellan distanskurser och campuskurser är att distansutbildningen kräver mer framförhållning och mer arbete med strukturen. Läraren är positivt inställd till att undervisa på distans, eftersom det innebär en utmaning och studierektorn anser att det är viktigt ur ett glesbygdsperspektiv att kunna erbjuda utbildning på distans. Däremot tycker han att det är viktigt att hitta mer flexibla former för utbildningen. Alla respondenterna är positiva till att institutionen har dual mode.

Man anpassar kursmaterial, uppgifter och examination efter distansformen. Kursen Pedagogik A ges på halvfart och är indelad i fyra delkurser. Det finns inte någon

flexibilitet i antagning eller studietakt och det ingår inslag av närundervisning. Läraren har producerat insändningsuppgifter och en studiehandledning till kursen.

När det gäller utveckling och förändring, anser studierektorn att det är viktigt att arbeta fram nya former av examinationer och att lärarna skulle behöva mer tid till utveckling och akademiska diskussioner. Läraren efterlyser mer erfarenhetsutbyte, ett distansutbildningscentrum där olika kompetenser skulle samlas och få möjlighet att utveckla distansutbildningen samt en förändrad organisation. Hon tror att distansutbildningen kommer att öka.

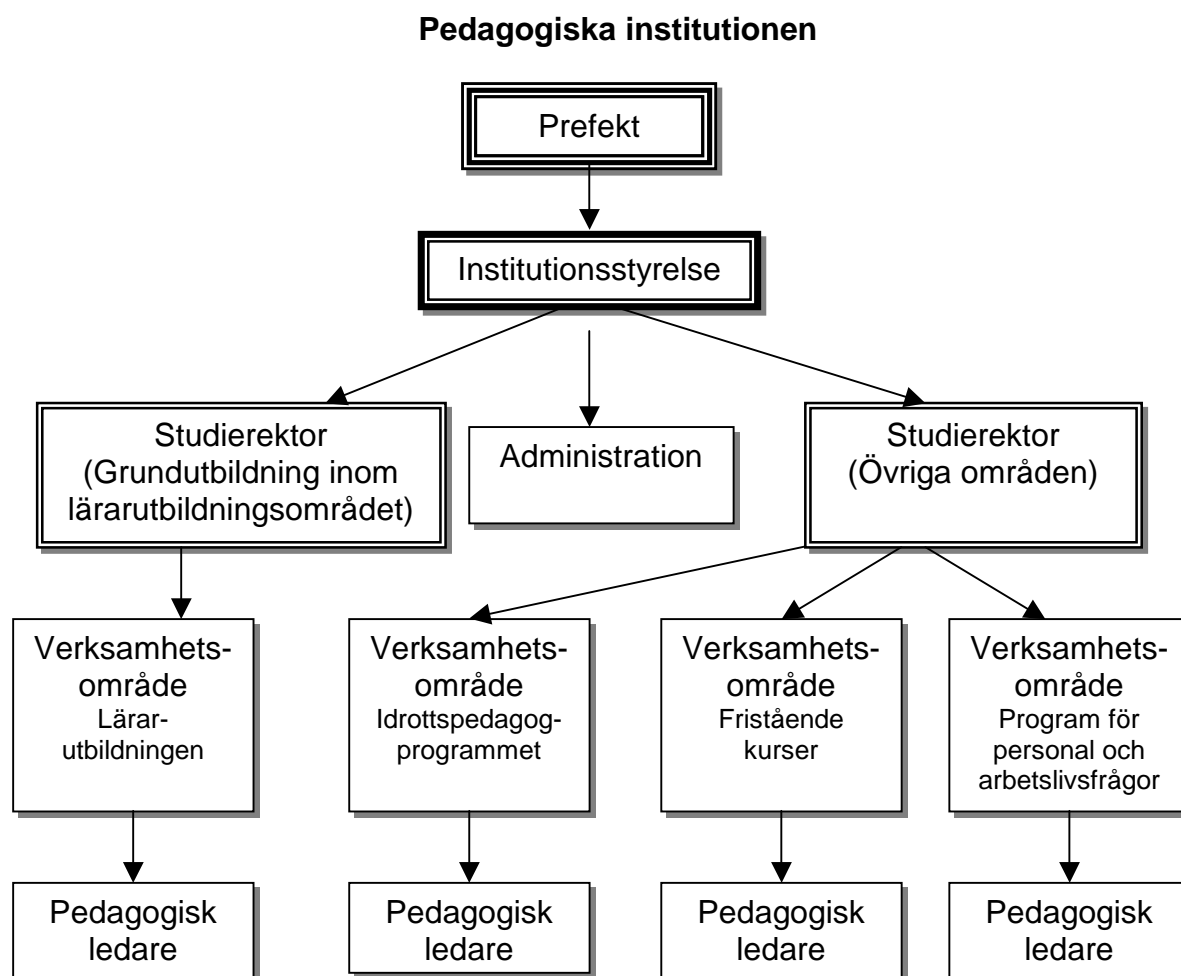
Institution B

Lärosätet har haft distanskurser under mycket lång tid, även om det i början innebar att det var lärarna som åkte runt till de studerande. Upptagningsområdet är stort och för att kunna serva ett så stort område erbjöd man distanskurser, både på orten och med hjälp av distansöverbryggande teknik. Ett av syftena med att erbjuda distansutbildning är att säkerställa ekonomin, även om distanskurser inte är så lukrativa pga. att det är många studerande som hoppar av distanskurserna.

Vårterminen 2001 har man 7 kurser på distans och ca 210 distansstuderande.

Organisationsstruktur

Enligt den befattningshavare jag har talat med, ser organisationsstrukturen för institution B ut på följande sätt:

Figur 4: Organisationsstrukturen vid institution B

De flesta lärare vid institutionen av totalt ca 90 undervisare eller har undervisat inom distansutbildningen. Det vanligaste är att läraren har samma kurs både på distans och som campuskurs.

Organisationen ur distansutbildningsperspektiv

Enligt studierektorn har organisationen inte anpassats på något särskilt sätt p.g.a. att man bedriver distansutbildning, förutom att man nu satsar mer på en IT-resurs och försöker bygga upp den. Den satsningen gäller dock en generell utveckling av att använda IT i undervisningen och är inte enbart riktad mot distanskurserna. Enligt respondenten, finns det inget behov av att anpassa organisationen efter att man bedriver distansutbildning, eftersom den verksamheten har varit integrerad i institutionens verksamhet under lång tid och merparten av personalen arbetar med distanskurser.

Studierektorn kan inte se vare sig för- eller nackdelar beträffande vad distansformen innebär för institutionen, eftersom de inte har behövt bygga upp någon ny eller annorlunda organisation. En arbetsmiljögrupp håller på och arbetar med att ta fram en annan organisation. Enligt studierektorn är det ett ständigt pågående arbete att granska och diskutera den organisationsform man har. Han anser att han har för hög arbetsbelastning och tycker att det behövs fler studierektorer.

De intervjuade lärarna vill ändra på organisationen med den tekniska supporten. De vill ha stöd av teknisk expertis fram till kursstarten och sedan själva ha full administratörsbefogenhet för att på ett snabbt och enkelt sätt kunna hjälpa de studerande.

Sambandet mellan distansutbildning och organisation

Studierektor ser inte något behov av en annan typ av organisation för att man bedriver distansutbildning. Däremot medför distansformen att det behövs en annan slags administration. Vid institutionen arbetar man nu med att testa ett system som ännu inte fungerar tillfredsställande. Systemet går ut på att man kan lägga ut obligatoriska kursuppgifter och föra in resultaten allteftersom de studerande blir färdiga. Det innebär att både lärare och studerande får en bättre överblick över vad det är som saknas och deltagarna kan själva gå in och titta i stället för att ta kontakt och ställa frågor.

De intervjuade lärarna ser inte något behov av en annorlunda organisation för att man bedriver distansutbildning, men säger samtidigt att det kan bero på att distanskurser är ett så naturligt inslag i arbetet för nästan samtliga anställda.

Samarbete med studiecentra och andra lärosäten

Institutionen samarbetar med två andra lärosäten, har ett samarbete med vissa kommuner och använder sig av lokala studiecentra för distanskurserna.

Administration

Administrationen är också organiserad verksamhetsvis, vilket framgår av ovanstående organisationsstruktur, och administrationen är inte anpassad på något sätt särskilt för distanskurserna. Lärarna anser att de har mer administration i distanskursen än i en campuskurs, eftersom de är tvungna att ge instruktioner för det tekniska systemet, lägga in användarid och lösenord och sedan också meddela detta till varje enskild student. Det blir över huvud taget mer utskick i distanskursen, särskilt om det är något som man har missat. Samtidigt innebär distansformen att man har allting i datorn, alla frågor finns på ett ställe, så att man t.ex. inte glömmer bort saker man har lovat att hjälpa till med. Det finns redan färdig administration och allt finns på

ett ställe tack vare datorn. Man tappar till exempel inte bort vare sig uppsatser eller betygslistor, enligt läraren.

Studievägledning

Studievägledningen är inte organiserad på något särskilt sätt för de distansstuderande och är nyligen omorganiserad. Studiehandledningen fungerar verksamhetsvis och därför är det också ofta samma person som har hand om samma kurs både som distanskurs och som campuskurs. Lärarna har medvetet valt att inte ha en direktlänk till studievägledningen i First Class: *"... för att det inte ska bli för många personer inblandade. Vi tror, att det är bättre för studenterna, att via konferensen så är det i princip lärarna som de kommunicerar med."*

Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel

Vid institutionen används First Class och videokonferens som distansöverbyggande tekniska hjälpmedel, men i kursen Pedagogik används bara First Class.

Teknisk support

Tidigare har man haft en lärare som har varit tekniskt intresserad och som har hjälpt till med teknisk support. Nu har man projektanställt en IT-pedagog som har stor erfarenhet av att använda IT i undervisningen och dessutom är utbildad lärare. Tanken är att den här personen inte bara ska stå för teknisk support utan också delta aktivt i undervisningen.

Just i kursen Pedagogik har man haft stora problem med de tekniska systemen. Detta berodde främst på att det från början var meningen att programmet Lotus Learning Space skulle användas, på rekommendation från en utvecklingsenhet vid lärosätet. När lärarna väl hade satt sig in i hur det fungerade, visade det sig att programvaran var helt olämplig till den aktuella kursen. Enligt kursplanen skulle kursen bedrivas i en praktisk form där traditionella vuxenpedagogiska arbetssätt skulle ha en central roll tillsammans med studentinteraktion, vilket inte kunde genomföras med Lotus Learning Space. Detta gjorde att lärarna under planeringsfasen hade lagt ner mycket tid på en programvara som sedan inte kunde användas i kursen. Lärarna fick planera om och byta till First Class ganska nära kursstarten, vilket medförde att det blev en del tekniska problem i initialskedet.

Eftersom just den här kursen genomfördes i samarbete med ett annat lärosäte och den tekniska supporten och administratören för First Class befann sig på en annan ort, innebar detta att både lärarna och de studerande hade problem med teknisk support, både av teknisk och administrativ natur, som t.ex. byte av grupptillhörighet i First Class. I vissa extremfall fick en tekniker från institutionen rycka in och hjälpa till. Just det faktum att lärarna skulle samarbeta med en tekniker på en annan ort, där

kommunikationen inte fungerade tillfredsställande, har upplevts som mycket negativt av lärarna.

Ekonomi

Enligt studierektorn är en faktor som påverkar ekonomin att det är ganska stora avhopp i distanskurserna. Orsakerna till det stora antalet avhopp är flera. Dels kan det bero på att man som student inte har fått riktigt klart för sig att det handlar om så mycket tid som krävs vid halvtidsstudier. Dels är en del distansstuderande egentligen inte intresserade av att få ut sina poäng utan läser de delar som de tycker är intressanta för egen del och som de har nytta av i sin egen kompetensutveckling. Studierektorn anser också att det är dyrare att bedriva distansundervisning och en av de faktorer som gör det dyrare är den distansöverbyggande tekniken. Lärarna säger att de har haft bättre ekonomiska förutsättningar för kursen i Pedagogik, eftersom det har varit ett projekt med högre studentpeng än om det hade varit en campuskurs. Lärarna tycker att det har varit mycket bra, eftersom de har gjort det stora arbetet med kursplan och kursplanering nu. Nästa gång de ska ha kursen kommer de dock att få mindre lärartid.

Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT

De intervjuade lärarna började sin lärarbana på institutionen 1996 och har arbetat som distanslärare sedan -98. Orsaken till att lärarna började med distanskurser var att de hade en campuskurs som sedan också skulle ges på distans och då var det naturligt att de tog hand om distanskursen också i samma ämne. Nästan alla lärarna vid institutionen har erfarenhet av att undervisa på distans och några, men långt ifrån alla har särskild utbildning. De, som har specialutbildning, har tagit egna initiativ för att utveckla sig inom området. Just nu arbetar man med att ge lärarna möjligheter till ökade kunskaper inom IT-området och IT-pedagogen jobbar mycket med detta. För närvarande finns det flera utbildningsprogram avsedda för lärarna. Respondenterna har arbetat i First Class-miljön i andra sammanhang sedan 1997. De ser sig mest som självlärd, men säger samtidigt att de har haft lätt att få hjälp av kunniga tekniker med pedagogiska insikter. Lärosätet var en av de första som profilerade sig mot distans och därför har dem som nu undervisar i pedagogik också studerat på distans. Lärarna tycker att de "internutbildas" på fikarasterna, eftersom många av deras kollegor både undervisar på distans och forskar om distansutbildning. Distansutbildning är en del av vardagen vid institutionen menar lärarna.

Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna

Lärarna samarbetar huvudsakligen inom de olika verksamhetsområdena i lärarlag. Enligt studierektorn, som har arbetat på institutionen sedan 1985, är det *"... väldigt ovanligt att en ensam lärare genomför undervisningen, utan vi försöker alltid bilda lärarlag eller att man i alla fall är två stycken på varje moment och varje kurs."* I

kursen Pedagogik har två lärare samarbetat om den första halvan av kursen och den sista delen ansvarar en tredje lärare för. Lärarna är positiva till att flera samarbetar om kursen, eftersom det innebär att man ser olika saker och identifiera olika typer av problem. De anser dock att det finns en övre gräns, ca fyra-fem lärare, för att samarbetet ska fungera bra: *"... nog kan det ju vara bra att var några stycken och kunna slå sina kloka huvuden ihop, när man stöter på problem, det tycker jag nog. Men det är klart, att blir det för många, liksom, så blir det ju administrativt jobbigt, det där med att kunna träffas ..."* Lärarna menar också att om lärare ska samarbeta, måste man vara överens om t.ex. hur mediet ska vara utformat, så att det inte blir för stora förändringar för de studerande vid lärarbyte.

Lärarnas arbetssituation

De intervjuade lärarna är anställda som doktorander och har därför 80 % avhändlingsarbete och 20 % undervisning i sin tjänst och de delar på en distanskurs på 10 poäng med ca 50 deltagare. Lärarna har själva planerat kursen och har därför haft viss frihet att bestämma när insändningsuppgifter ska vara inlämnade. Båda lärarna anser att arbetsbelastningen har varit mycket högre just beroende på att det är en distanskurs än vad det hade varit i en campusutbildning.

En av orsakerna till den höga arbetsbördan var att de fick gå in och göra en del av systemteknikerns arbete också. Andra orsaker är att man måste lägga ner så mycket mer arbete på planering i en distanskurs, att det tar ett tag att lära sig undervisa på distans och att undervisning med IT kan ta hur lång tid som helst jämfört med campusutbildning, där det är lättare att veta hur lång tid det kommer att ta i samband med en föreläsning till exempel. När deltagare har behövt akut hjälp, kan det också ta mycket tid och det är ju inte något man kan skjuta på. Däremot säger lärarna att de har haft en ovanligt god timtilldelning på den aktuella kursen, eftersom den har finansierats av projektpengar från några kommuner och inte enligt fakultetsmedel. Nästa gång lärarna har kursen kommer den dock att få samma resurser som andra kurser. Lärarna ser en av fördelarna med distanskurser är att man som lärare har större möjligheter att själv välja när man gör sitt arbete och även om arbetsbelastningen totalt sett är högre får man inte de höga arbetstoppar som ofta finns när man arbetar med campuskurser.

Numera arbetar lärarna på institutionen, men de har tidigare arbetat hemifrån. *"... 1998, -99, gick det till överdrift kan man säga. Jag hade ordnat med datorsystem och så att jag hade det hemma också, eller vi hade det hemma, och då blev det ju så att, jag tror, ja, fredag natt var hon över två, på fredag natt så skrev jag till en student då, alltså då, då blev det för mycket. Så nu har vi gjort så att vi sköter liksom veckovis, och har ingen datoruppkoppling hemma."*

Hur mycket tid lärarna har ägnat åt olika arbetsmoment har de svårt att svara på, men planering av kursen, detaljplanering av examinationsuppgifter och handledning tar mycket tid. Det faktum att kursen har gått på två orter och att det har varit en tidsförskjutning i planeringen mellan dessa grupper har gjort att det har blivit dubbla

organisationer och detta kombinerat med dubbla kursträffar, en på varje kursort, har också gjort att det har tagit mer tid.

De har börjat arbetsdagen med att se om något behöver åtgärdas i distanskursen, eftersom de inte tycker att det känns bra att de studerande blir hindrade i sin verksamhet, vilket blir fallet om de inte får snabb hjälp. Målsättningen har varit att ha en svarstid på en till två dagar, även om det ibland inte har inneburit att deltagarna har fått sina uppgifter rättade utan bara har fått ett meddelande om att uppgiften är mottagen och när den kommer att rättas och returneras. I mötet med sina första distansstuderande fick de veta vad det var de studerande hade varit missnöjda med i föregående kurs och därför fick de redan från början en insikt i vad som är betydelsefullt ur studerandeperspektiv.

När det gäller kontakten med de studerande och hur mycket tid lärarna tycker att de har för de studerande, säger en av lärarna att det finns två kategorier av studenter. *"Jo, alltså, man kan ju säga att det lätt att se två kategorier av studenter. Och då är det ju de här studenterna som är ovana universitetsstudenter som är ju himla försiktiga och inte vill störa och kanske heller då inte tar för sig väldigt mycket. Och jag menar, man kan ju inte som lärare säga åt någon student att nu, nu har du tagit så mycket tid, så nu är de andra utan, va. Det funkar ju liksom inte. Och man kan ju inte heller säga det att nu har du frågat så många gånger, så nu slutar vi och svara, det funkar ju liksom inte, va, så att, men, det är ju studenternas egna initiativ som styr i väldigt stor utsträckning."* Den andra läraren påpekar att även de studenterna som inte har varit så framåt också har tagit tid genom att lärarna då har fått lägga ner tid på att få i gång dem i stället. Sammanlagt tror läraren att de studerande på den aktuella kursen har fått mer tid eller har tagit mer tid av lärarna, beroende på hur man uttrycker sig, vilket bland annat berodde på problem med tekniken. Ett exempel är att en av lärarna ägnade tre dagar åt att hjälpa en studerande att få i gång kommunikationen och egentligen var orsaken till att det inte fungerade ett serverproblem som fanns i flera kommuner.

Lärarna menar att det faktum att institutionen har varit aktiv och sökt pengar har gjort att de har fått bättre arbetsvillkor, genom att de har fått pengar till att bedriva utvecklingsarbete. Många lärare har en tung arbetsbörda, vilket också märks på facketts larmrapporter, enligt respondenten.

Lärarnas inställning till distanskurser

Studierektorn säger att: *"Det finns fortfarande dem som är lite rädda för tekniken och som inte har varit med och, så att säga, använda IT i distansundervisningen utan som är den gamla typens distanslärare, men i övrigt så är ju inställningen ju, man skulle väl kunna säga, alltså många har en mycket positiv inställning till distansundervisning, en positiv grundinställning."* Skälen till att lärarna tycker om att undervisa på distanskurser är att det ofta rör sig om något äldre studenter, som har ett intresse och vill lära sig om det ämnesområde de studerar. Dessa studenter har mer livserfarenhet än vad som många gånger är fallet i campuskurserna och det blir där-

för en större utmaning och ofta en djupare och mer intressant undervisning för lärarna. Enligt de intervjuade lärarna ses distansutbildning som en självklarhet vid institutionen och det finns nästan inte någon av de 75-80 lärarna som inte undervisar eller har undervisat på distans. Lärarna är intresserade av distansutbildning, eftersom det är något som kan vidareutvecklas och det är alltid intressant att utveckla undervisningen. Däremot anser respondenterna att de studerande går miste om socialiseringen, att de inte befinner sig på universitetet går på biblioteket och öppna föreläsningar innebär att de missar en del som tillhör högskolestudier.

Personalens inställning till dual mode

Studierektorn ser det som en fördel att man har både campus- och distanskurser vid institutionen. En fördel med distansutbildning är enligt studierektorn: *"... det är ju faktiskt om man funderar lite grand på hur man gör och varför så framträder många gånger pedagogiska problem tydligare i distansutbildningen, men det betyder inte att de behöver vara specifika för distansutbildning. Det är bara det att man tänker inte alltid på dem när det gäller den traditionella undervisningen, även om de finns där. Där gör man som man alltid har gjort, och då kan man ta, så att säga, de erfarenheter och det man ser i distansundervisningen, ta det med sig och faktiskt använda det för att, så att säga, problematisera den undervisningen som man ger i traditionell campusundervisning. Det tycker jag är väldigt bra."* En av lärarna tycker att det är svårt att säga om det hade varit någon skillnad om man bara hade haft distanskurser och en annan lärare tror att det hade varit en nackdel, eftersom distansutbildningen i så fall inte hade varit integrerad i verksamheten utan mer som en del vid sidan om. Verksamhetsområdena är organiserade utifrån undervisningsperspektiv, dvs. kurser och kompetens hos lärarna och varje verksamhetsområde har en innehållsdimension som är specifik, vilket är en fördel enligt läraren. De särskilda problem som finns runt distans kan man diskutera med vem som helst. Det är svårt att diskutera distansproblem utan att blanda in innehållet och hade man haft en särskild del för distans, då hade den legat skilt från resten av verksamheten, vilket läraren tror hade varit sämre.

Distansutbildning ur ledarperspektiv

Studierektorn tycker att distansutbildningen är ganska oproblematiserad. *"Det är inget som är specifikt för distansutbildningen, det tycker jag, inga, inga direkta svårigheter som är tydligare när det gäller ledningen utav det. Kanske inga direkta fördelar heller, annat än möjligen att det finns en ganska positiv grundinställning, som gör att det inte är svårt till exempel att hitta dem bland lärarna som är intresserade och tycker det är kul att undervisa på distans."*

Organisation av distanskurserna

Studierektorn uppger att de utvecklar eget anpassat material för distanskurser och studiehandledningar.

Examinationsformerna har anpassats till distanskurserna genom att man använder sig av IT och har examinerande seminarier som genomförs antingen virtuellt eller i form av videokonferenser. Ett annat sätt att examinera är att ha insändningsuppgifter där de studerande får pröva olika sätt och former för att skicka uppgifterna.

Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans

Kursen Pedagogik A ges för närvarande bara på distans och är en halvfartskurs uppdelad på två 10-poängskurser. Det finns inte möjligheter att påbörja kursen vid olika tidpunkter, men i viss mån kan studiegrupperna jobba i lite olika takt även om man har en uppsamling vid vissa tidpunkter. I en del andra kurser finns det större möjligheter att de studerande arbetar i sin egen takt, men det medför ett stort merarbete för både lärare och administrativ personal. I den första av två delkurser samarbetar två lärare och en tredje lärare ansvarar för den andra delkursen. I varje delkurs träffas de studerande och läraren två gånger under en och en halv dag. Just Pedagogik A har gått på två orter, vilket har gjort att lärarna har haft träffar med de studerande i två omgångar. Erfarenheterna av distansutbildning vid institutionen visar att det är viktigt att ha fysiska möten där lärarna träffar de studerande. Det ideala förhållandet är enligt studierektorn att kombinera fysiska möten med teknikanvändning till det som är möjligt, t.ex. en upptakt där man träffas, en period av arbete med IT-stöd och sedan en gemensam avslutning.

Kursen har utvecklats med tanke på IT-stöd redan från början. Lärarna har fört in ganska mycket ny litteratur, eftersom de har arbetat fram kursen från grunden och de har även skrivit en studiehandledning. I kursupplägget har lärarna hela tiden tagit hänsyn till att de skulle få studerande som hade många olika sorters bakgrund. Målsättningen har varit att deltagarna skulle lära sig mer om andra vuxenpedagogiska praktiker än sin egen, att de skulle få fördjupad kunskap inom sitt eget område samt att de skulle lära sig av sina kurskamrater genom interaktionen i kursen. Deltagarna har arbetat i grupper med olika problemskisser och fått handledning av lärarna i processen.

Lärarna har anpassat examinationsformen till distans på det sättet att de har en examinationsfråga som kräver att studenten både bearbetar litteraturen och använder egna erfarenheter. Examinationerna har därför anpassats till studentgruppen och även till First Class. Lärarna har använt sig mycket av grupparbeten i kursen och låtit deltagarna arbeta i smågrupper. I en konferens i First Class har de haft diskussioner om uppgifterna och där har de studerande även kunnat få handledning. Examinationen har skett i en separat First Class-konferens.

De intervjuade lärarna har utarbetat ett eget system för uppföljning av de studerande. Lärarna säger att distansstudierna har sin egen logik, att det är målgrupp som har en större andel avhopp. Däremot tycker lärarna att det är mycket viktigt att man inte ska behöva avbryta sina studier för att man inte får igång tekniken. Inom högskolan följer man inte upp de studerande i vanliga fall, men lärarna menar att det behövs en uppföljning av distansstudenterna, så att det inte är så att en student t.ex. sitter och känner sig dum för att han inte får igång sitt modem och inte vågar ta kontakt med läraren eller supporten.

Lärarna anser att det finns en risk att de studerande går miste om diskussioner, reflektioner och framför allt kritiskt tänkande i distansutbildningar. I den kurs de har haft, kan de studerande ha haft ett behov av att träna argumentation i ett socialt sammanhang och det blir det inte mycket tid till under träffarna. Den skriftliga kommunikationen har varit dominerande, så de studerande övar säkert förmågan att både läsa och skriva, vilket det inte blir för campusstudenter i samma utsträckning. Den sociala interaktionen har däremot blivit lidande, enligt lärarna.

Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen

Studierektorn har arbetat med IT i många år och även dokumenterat en del av sina erfarenheter för att dels utveckla kunnandet inom området men också för att skapa ett sunt och kritiskt förhållningssätt till att använda teknik i distansundervisningen. Genom olika kurser och ett program med inriktning mot IT och pedagogik och har man därför även prövat många olika former av teknik och vid institutionen har man fått en god kunskap om vilka problem och möjligheter som finns. Man har därför kontinuerligt bedrivit ett utvecklingsarbete tack vare dessa utbildningar.

Lärarna tycker att ledningen arbetar intensivt med att dra igång nya distansutbildningar. Det är ett sätt att utveckla verksamheten, men distanskurser har också en demokratisk funktion genom att de ger möjligheter till studier för dem som inte hade kunnat studera annars. Det finns ett intresse från ledningens sida att ställa sig positivt till distanskurser och det enda kravet är att det inte ska gå med förlust. Man är också aktiv och ansöker om pengar till olika projekt. Dels stödjer ledningen individuella initiativ, dels är det en strategi från ledningens sida att utveckla distansutbildningen. De intervjuade lärarna har just börjat diskutera med kollegor inom ett annat verksamhetsområde som också har en distanskurs, att de tillsammans skulle utveckla en fortsättningskurs för båda studiegrupperna.

När undervisningsresurserna minskas, så är det utvecklingsarbetet som försvinner först. Då finns det en risk att kurserna inte förändras utan går i samma hjulspår år efter år vilket bara gör dem tråkigare. Det är så ont om pengar att det egentligen inte ens finns pengar att genomföra kurserna, men det gör man ändå. Däremot finns det inget utrymme för att utveckla och förnya. Att utveckla distanskurser och planera dem så noggrant som man måste göra, är den mest kostsamma delen, både arbetsmässigt och tidsmässigt, menar lärarna. Inom institutionen arbetar man därför mycket med projekt, där man får lite större utrymme till utveckling. När man har haft ett

projekt, kan man presentera projektet för fakulteten och på det sättet få möjlighet att börja med nya kurser. Även om man inte kan göra precis som har gjort i projektet, kan man utnyttja vissa delar i den ordinarie undervisningen, vilket är ett strategiskt sätt att arbeta vid institutionen och vid hela lärosätet, eftersom man har satsat på sommarkurser och andra distanskurser, som då kan utnyttjas i hela verksamheten enligt lärarna.

Önskemål om förändringar

Det som studierektorn ser som mest angeläget är att genomföra högre studentpeng generellt. Anledningen till detta är att arbetsbelastningen på lärarna är mycket hög och att det under nuvarande förutsättningar är orimligt att klara av att upprätthålla kvalitén i undervisningen, genomföra utvecklingsarbete och kompetensutveckla sig. Lärarna prioriterar då de studerande och undervisningen och det blir ingen tid kvar till utvecklingsarbete.

Med mer resurser skulle man kunna bedriva bättre undervisning, enligt en av lärarna. Det skulle i alla fall bli roligare om man åtminstone fick betalt för den tid man arbetar. Kvalitén skulle också bli bättre om det fanns utrymme till de diskussioner om lärande som egentligen ska föras vid ett lärosäte, men som det idag inte finns tid till. Man skulle känna större tillfredsställelse som lärare om man kunde ta vara på alla lösa trådar som uppstår i kommunikationen med de studerande och det skulle också vara utvecklande för de studerande. Den andra läraren säger att även om det inte finns något direkt samband mellan storleken på resurser och hög kvalitet, så finns det i alla fall ett klart samband mellan låga resurser och bristande kvalitet. Det skulle behöva finnas mer tid till utveckling och till att pröva nya vägar. Eftersom den mänskliga interaktionen är överlägsen all distansöverbyggande teknik, så skulle lärarna se det som en fördel om de kunde träffa de studerande lite mer.

Distansutbildning i framtiden

Studierektorn tror absolut att distansutbildningen kommer att öka i framtiden. *"I takt med att de tekniker som används blir mer stabila, ger bättre möjligheter och också i takt med att, ja, då att pedagoger intresserar sig för informationsteknik i utbildning och undervisning, så kommer det här och växa ytterligare, det är jag helt övertygad om."*

Lärarna tror att distansutbildningen har kommit för att stanna, men hoppas att tekniken ska utvecklas så att den sociala interaktionen ska kunna tillgodoses på ett bättre sätt. Att det kommer att finnas ett behov av distanskurser beror både på att man i alla glesbygdskommuner satsar på utbildningar för att behålla människorna i kommunen och att man i en fortbildningssituation behöver ha möjlighet att kombinera yrkesarbete med studier.

Sammanfattning

Lärosätet har haft distansutbildning under lång tid och har ofta legat i framkant när det gäller utvecklingen inom området. Inom institutionen finns det vårterminen 2001 sju distanskurser med 210 studerande och de flesta av lärarna arbetar med distansutbildning. Ledningen består av institutionsstyrelse, prefekt, två studierektorer och fyra verksamhetsområden som var och en har en pedagogisk ledare.

Organisationen har inte påverkats av att man bedriver distansutbildning, vilket beror på att distansverksamheten är en integrerad och betydelsefull del av verksamheten. Distansformen ställer krav på en annan typ av administration som man nu håller på att arbeta fram och lärarna anser att de har mer administration i distanskurserna. Studievägledningen fungerar som för övriga studenter. Man använder sig av First Class och videokonferens som distansöverbyggande tekniska hjälpmedel och man har nyligen har anställt en IT-pedagog, som bl.a. ska hjälpa till med teknisk support. Ingen av respondenterna såg något behov av en annan typ av organisation för distansutbildning. En arbetsmiljögrupp håller på att arbeta fram en ny organisation, eftersom organisationer ständigt behöver ses över. Institutionen samarbetar med två andra lärosäten och kommuner samt använder sig av lokala studiecentra.

Studierektorn anser att det är dyrare att bedriva distansutbildning, dels beroende på det större antalet avhopp och dels beroende på den distansöverbyggande tekniken. Lärarna har haft ovanligt bra ekonomiska förutsättningar för kursen Pedagogik A, eftersom den har bedrivits i projektform, men de kommer att få färre timmar till nästa gång, då den får samma timtilldelning som andra kurser.

I stort sett alla lärare har erfarenhet av att undervisa på distans och även av att studera på distans, men endast dem som har tagit egna initiativ till särskild utbildning har fått fortbildning inom området. Just nu har man dock en fortbildningssatsning som IT-pedagogen arbetar mycket med. De intervjuade lärarna ser sig mest som självlärd, men säger samtidigt att de har haft lätt att få hjälp av tekniker vid behov. Lärarna på institutionen arbetar mest i lärarlag inom de olika verksamhetsområdena, vilket de intervjuade lärarna tycker är positivt. De har endast 20 % undervisning och har bara kursen Pedagogik A, men de anser ändå att arbetsbelastningen har varit högre pga. att det har varit en distanskurs, bl.a. beroende på att de också har fått göra en del av teknikerns arbetsuppgifter. De utför sitt arbete på institutionen och anser att planering av kursen, detaljplanering av examinationer och handledning tar mycket tid. Enligt de intervjuade lärarna finns det två grupper av studenter. De som är ovana tar kanske inte så ofta kontakt och med dem blir lärarnas kontakt sämre, medan de som är mer vana, ställer mer frågor och lärarna får bättre kontakt med dem. Institutionens aktiva sökande av projektmedel gör att lärarna får en bättre arbetssituation, eftersom de därför får större möjligheter till utvecklingsarbete. De flesta lärarna är positivt inställda till distanskurser, bl.a. för att de distansstuderande är äldre, har mer erfarenhet och ofta är mer motiverade och det är intressant att arbeta med vidareutveckling. Samtidigt innebär distansstudier negativa konsekvenser, eftersom de studerande går miste om socialiseringen, att de inte vistas på biblioteket, går på öppna föreläsningar etc. Alla respondenterna är positiva till att institutionen är av dual mode-typ. Studie-

rektorn anser att distansutbildningen inte medför några särskilda problem och att det är lätt att få lärare till kurserna. Man utvecklar eget anpassat material samt studiehandledningar och examinationsformerna har också anpassats till distansformen. Kursen Pedagogik A ges på halvfart och är indelad i två 10-poängsdelar. Det finns inte möjligheter till flexibel antagning, men till en viss del kan studiegrupperna arbeta i olika takt. Det ingår närundervisning i kursen vid sammanlagt fyra tillfällen.

Studierektorn anser att det mest angelägna för tillfället är att införa högre studentpeng för att minska lärarnas arbetsbörda och också få utrymme för utvecklingsarbete. Det skulle också behövas mer tid till de akademiska diskussionerna enligt lärarna. Studierektorn är säker på att distansutbildningen kommer att öka i framtiden och lärarna tror också att utbildningsformen har kommit för att stanna, men hoppas på bättre tekniska möjligheter till social interaktion längre fram.

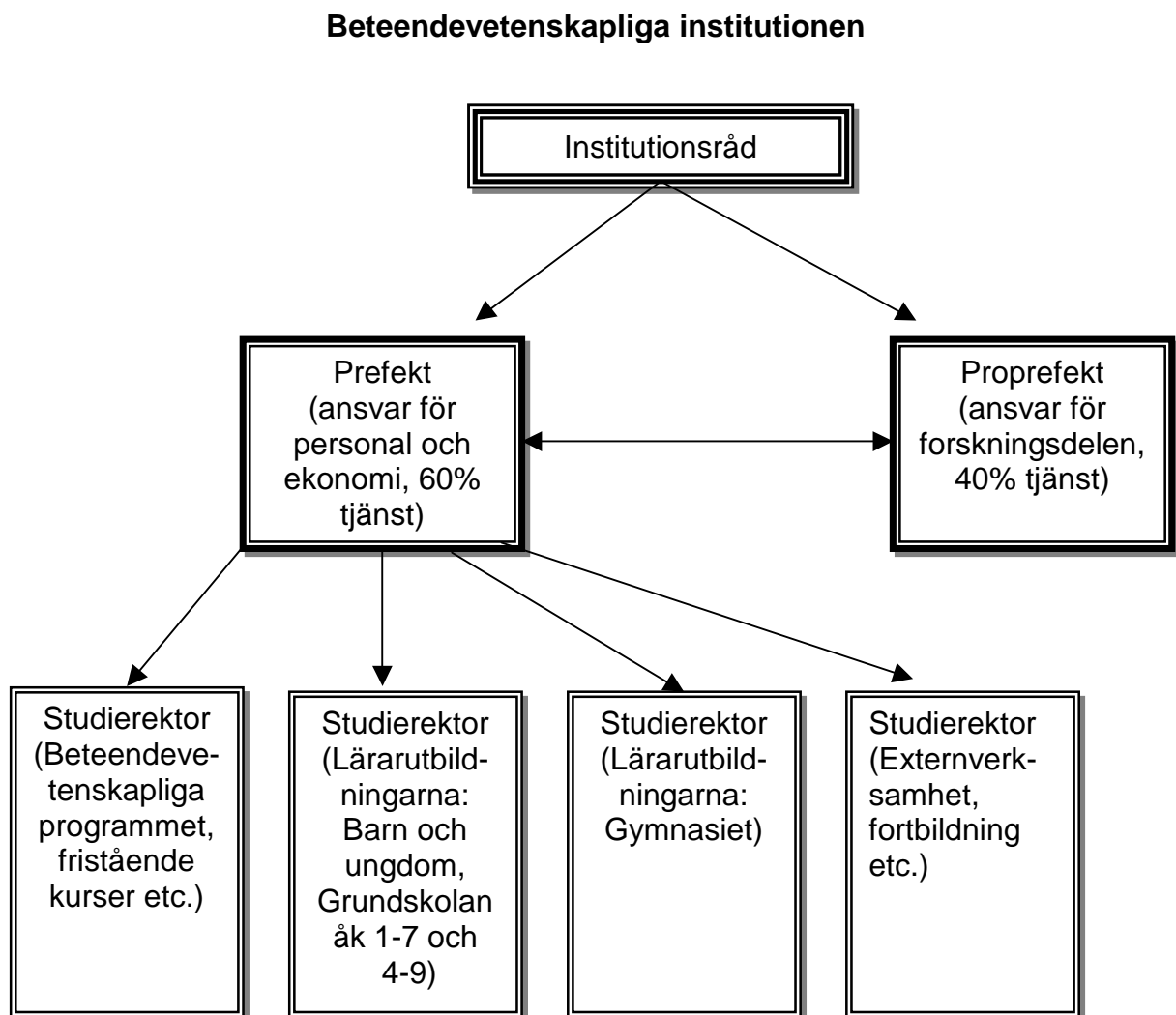
Institution C

Lärosätet har inte funnits i så många år, men man har bedrivit distansutbildning hela tiden. Det här lärosätet har nyligen gjort om organisationen och minskat ner antalet institutioner genom att slå ihop flera institutioner till en institution. Flertalet av institutionerna är ortsövergripande, dvs. bedriver utbildning på flera orter. Målet och syftet med att erbjuda distansutbildning var från början att kunna hjälpa yrkesarbetande och småbarnsföräldrar att få möjlighet att studera.

Vårterminen 2001 ges tio kurser på distans. Uppgift om antalet distansstuderande har inte gått att få fram från institutionen.

Organisationsstruktur

Den nya organisationsstrukturen är inte helt färdig ännu, men för den aktuella institutionen såg den vid undersökningstillfället ut på följande sätt enligt den befattningshavare jag har talat med:

Figur 5: Organisationsstrukturen vid institution C

Totalt arbetar ca 60 personer vid institutionen, varav 47 lärare. Merparten av lärarna arbetar med distansutbildning.

Organisationen ur distansutbildningsperspektiv

Förutom att institutionen har en IT-avdelning som har ansvaret för IT inom alla kurser, har man inte gjort några speciella anpassningar i organisationen för att man bedriver distansutbildning. Tidigare har man dock under vissa perioder haft en person som har varit programansvarig för just distansutbildningen. En person har haft ansvar för grundutbildningen på distans och en annan för den reguljära utbildningen. För att spara pengar, har nu ansvaret för båda delarna lagts på en enda person.

Beträffande vad distansformen innebär angående för- och nackdelar för institutionen ur organisatoriskt perspektiv, säger studierektorn att det ibland kan vara svårt att nå de studerande. Dessa är ofta medvetna om problemet och de hjälper därför till och ordnar telefonkedjor, kontaktar andra och att de ofta får fram informationen. I övrigt ser han inga större problem. Studierektorn säger också att det beror på hur man definierar distansutbildning och han inte betraktar den form de bedriver utbildningen i som någon distanskurs i dess rätta bemärkelse utan mer som någon mellanvariant. Som skäl för det anger han att lärarna och de studerande träffas så ofta som en gång i månaden, fredag och lördag, samt att man inte använder sig av distansöverbryggande teknik.

Organisationen har precis gjorts om och därför anser studierektorn att det är lite för tidigt att uttala sig om hur den fungerar. En av de sakerna man har ändrat på, är att tidigare var det de kursansvariga lärarna som hade ansvaret för att fördela kurserna mellan lärarna, vilket resulterade i en bristande samordning. Nu gör studierektorerna i stället bemanningen tillsammans. Studierektorn anser att det behövs mer pengar, eftersom de problem med ekonomin man har idag vid lärosätet liksom vid andra lärosäten, beror på en lägre studenttillströmning vilket har två orsaker. Det ena är att det blir en lågkonjunktur i studerandestammen efter en högkonjunktur och den andra orsaken är att det har varit låga födelsetal. Den nya lärarutbildningen medför också organisatoriska problem, eftersom ämnesbestämningen har försvunnit och man inte riktigt vet inom vilka ämnesområden man behöver lärare. Genom att man nu också kommer att satsa på vissa områden, kan det betyda att institutionens personal har en annorlunda kompetens än den som behövs, vilket skapar en viss oro bland lärarna. En av lärarna tycker att organisationen fungerar bra idag, men säger samtidigt att det finns en risk att man hamnar utanför arbetsgemenskapen om man arbetar mycket hemifrån. En annan lärare tycker att det jobbigt med de omorganiseringar som lärosätet just nu håller på och genomför.

Sambandet mellan distansutbildning och organisation

Beträffande om det finns något behov av en annorlunda organisation för att man bedriver distansutbildning, anser studierektorn att det främst är en fråga om ekonomiska förutsättningar. *"... men det handlar även här tror jag om penningpåsen. För hade man en större påse pengar, så skulle man naturligtvis kunna låta flera av lärarna att jobba med utveckling, utvecklingsarbete, att utveckla andra, ska vi säga, kursuppläggningar, för att göra kurserna lite mer, distansinriktade och mindre campusbundna, om man nu vill det. Men, men det mesta hamnar ju tyvärr nere i pengarna, alltid. Det är som det är, bara. Men jag tycker inte om när det är pengar som styr pedagogisk verksamhet. Det kommer liksom lite, lite snett."* Studierektorn säger också att en del lärare inte vill acceptera de bristande resurserna. *"De vill gärna köra sitt gamla race, men jag säger, du kan inte. Du har bara den här påsen pengar, gör det bästa av det. Ja, men vi måste examinera, vi måste göra dittan och dattan, ja, visst gör det då. Men du måste fixa det hur du vill, alltså. Du har 120 timmar till exempel, du måste göra det bästa av det."*

En av lärarna säger att det behövs en oerhört noggrann organisation när det gäller kursplaneringar och studiehandledningar samt även uppföljning. Att det är viktigt att man inte gör några misstag när man ser de studerande så sällan. Läraren tycker också att de har det material de behöver och får hjälp av de experter som finns inom distansområdet. Den andra läraren tycker att det är bra att lärarna har stor frihet att påverka och utforma kurserna inom ramarna.

Samarbete med studiecentra och andra lärosäten

Institutionen genomför dock kurser på ytterligare en ort, men den aktuella kursen Pedagogik A ges det här året bara på en ort på distans. Man har ett samarbete beträffande distanskurser med andra lärosäten i Sverige och Europa, men man använder däremot inte lokala studiecenter för distanskurserna vid institutionen.

Administration

Den administrativa enheten ansvarar för administrationen, vilket enligt studierektorn gör att lärarna inte behöver göra så mycket mer än hantera närvarolistor. En av lärarna tycker dock att hon får mer administration i en distanskurs, t.ex. beroende på att de från början inte vet vilka som faktiskt ska gå kursen, eftersom en del studerande inte meddelar att de inte ska ha platsen. Läraren tar då kontakt med dem som inte har varit på första träffen och meddelar sekreteraren om det finns platser kvar, så att hon kan kalla in reserver. Läraren måste också skicka ut kursmaterial till dem som har varit frånvarande från en träff, så att de kan förbereda sig inför nästa möte. När det gäller examinationer, så handhas dessa av särskilda examenssamordnare som bokar lokaler, skrivningsvakter etc.

Studievägledning

Enligt studierektorn är studievägledningen organiserad med centrala studievägledare. Ingen av de två intervjuade lärarna kunde svara på hur studievägledningen var organiserad för de distansstuderande, men enligt studierektor sköts mycket av den studievägledande kontakten av respektive lärare och studierektor.

Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel

Vid institutionen används telefon, fax och e-post som distansöverbyggande tekniska hjälpmedel. I kursen Pedagogik togs frågan om First Class upp i gruppen under den första av fyra delkurser trots att det inte var med i den ursprungliga kursplaneringen. Först under den tredje delkursen kunde de studerande som ville kommunicera via First Class. Detta berodde på att det tog tid att få i gång det och läraren för delkurs två hade inte de tekniska möjligheterna. Den lärare som precis har påbörjat delkurs fyra, väntar nu på att få First Class installerat på sin dator.

Teknisk support

Beträffande den tekniska supporten, så finns det tekniker som hjälper till om de studerande får problem när de befinner sig på lärosätet. Om de studerande däremot får problem hemma, visste studierektorn inte riktigt hur de fick hjälp, men antog att de kunde ringa upp IT-avdelningen och få hjälp per telefon.

Ekonomi

Lärosätet ska spara 10 % inom samtliga områden. Studierektorn anser att det inte är någon större skillnad mellan kostnaderna för distanskurser och campuskurser. Den enda skillnaden är att det utgår övertidsersättning för lärarna som har undervisning på helger. En av lärarna menade att det blir dyrare för de studerande som måste åka till träffarna och att det även kan bli lite dyrare för institutionen i de fall läraren sover över på kursorten mellan fredag och lördag, medan en annan av lärarna uppgav att han inte hade någon insyn i ekonomin.

En studerandegrupp som läser på distans hade blivit mycket upprörda när läraren meddelade att institutionen tvingades skära ner antalet undervisningstimmar beroende på bristen på pengar. De hade skickat upp en delegation till studierektorn för att tala om de inte accepterade mer nedskärningar. De är, enligt studierektorn, inte så intresserade av att träffas över nätet utan de vill fr.a. ha de fysiska mötena där de träffar sina studiekamrater och utbyter erfarenhet och även får instuderingshjälp. Dessutom kostar resorna till studieorten pengar för de studerande och de vill därför inte åka om det blir för få timmar.

Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT

Lärarna har inte någon särskild utbildning för distans och det är olika hur mycket de använder IT i undervisningen. Studierektorn säger: *"De har väl blivit tvingade, en del av dem. Men inte, man kan inte säga att det generellt heller. Det används väldigt olika, va. En del tycker om det, en del tycker inte om det, en del tycker att det surrar jämnt. Och några ser sig mer tvingade att göra det."* Erfarenhet av att studera på distans har endast några få lärare. Däremot har de flesta erfarenhet av att undervisa på distans, även om det kan vara en distansform utan distansöverbyggande hjälpmedel.

Beträffande fortbildning tycker studierektorn att det finns goda möjligheter för lärarna, men säger samtidigt att det är en annan fråga hur mycket det utnyttjas. Tidigare har man haft en viss summa pengar per person för personlig utveckling och fortbildning, men eftersom man nu måste spara pengar är det lite oklart hur det går med detta i fortsättningen.

De intervjuade lärarna har arbetat med distanskurser i 15-20 år. Orsaken till att den ena läraren började med distanskurser var att kollegorna inte så gärna ville arbeta på

helgerna och han hade vuxna barn och tyckte att det inte gjorde så mycket då. Den andra läraren säger att det inte är något hon särskilt har valt, utan det har mer eller mindre bara blivit så. En av lärarna har arbetat på institutionen sedan –85 och har själv erfarenheter som distansstuderande medan den andra läraren, som började 1981, aldrig har läst på distans. Båda lärarna säger sig ha låg kompetens inom IT, och med låg kompetens menar de att de t.ex. kan skicka e-post och svara på meddelanden. Den ena läraren säger sig inte ha tagit del av någon fortbildning och den andra respondenten anser sig inte ha fått någon utbildning inom området.

Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna

Kurserna delas upp mellan lärarna så att varje lärare ansvarar för en delkurs på 5 poäng. Lärarna samarbetar inte i någon större omfattning utan var och en sköter sin egen kurs. Studierektorn, som har arbetat vid institutionen sedan 1974, beskriver samarbetet på följande sätt: *"De flesta lärarna sköter väl i princip sitt på egen hand och det ska vi väl säga, det stöder det samarbete som eventuellt förekommer naturligtvis, där handlar det nog mest om när vi drabbas av det här med IT, IKT och datorer, där man ibland behöver lite hjälp."* En av lärarna tycker att det kan vara en fördel att ha alla 20 poängen ensam, eftersom man då lär känna de studerande väl. Vid institutionen har man fattat ett principbeslut på att de olika delkurserna ska delas mellan flera lärare, så att de studerande får olika infallsvinklar och ta del av olika lärares synsätt. Det har också fördelar menar läraren, genom att kollegor då får tips av varandra om hur man kan lägga upp saker och att man bollar mot varandra. Så länge lärarna som arbetar i kursen "pratar" ihop sig och är överens innan kursstarten tycker han att det fungerar bra. En annan lärare tycker också att det är en fördel att flera lärare delar på kursen, därför att de belyser olika områden och för att man kan specialisera sig på den delen man själv har. Läraren beskriver diskussionerna och resonemangen vid överlämnandet, när en ny lärare ska ta vid, som något mycket positivt.

Lärarnas arbetssituation

En av de intervjuade lärarna har tre distanskurser parallellt, vilket innebär ca 100 studerande och den andra läraren har en doktorandtjänst, vilket betyder 20 % undervisning. Hon har därför bara en distanskurs med ca 35 studerande. Eftersom upplägget i distanskurserna bygger mycket på närträffar fredag kväll och lördag en gång per månad, har läraren som har tre distanskurser en hel del undervisning och vid tiden för intervjun hade han haft kursträffar tre helger i rad. Han uppskattar därför att ha en undervisningsfri måndag för att kunna kompensera att det blir så mycket arbete på helgerna. Övriga kontakter med de studerande sker via e-post, post och telefon.

Lärarna har fått ett arbetstidsavtal inom distanssystemet där man räknar total arbetstid. I avtalet värderas undervisningen högre än t.ex. telefonkontakt med de studerande. Den ena läraren säger sig vara nöjd med sin arbetstid och den andre läraren menar att eftersom merparten av arbetstiden för hennes del ägnas åt forskning, så är det också fr.a. det som tar mycket tid.

Kontakten med de studerande upplever den ena läraren som sämre och han uppger också att han har mindre tid beroende på de ekonomiska förutsättningarna. Läraren anser att han lägger ner mer tid på distanskurserna, eftersom de deltagarna får andra uppgifter. De får uppgifter mellan närträffarna som de ska redovisa både skriftligt och muntligt, vilket gör att det blir en hel dags självstudier på hemorten. Många studerande har svårt att begränsa sig och skriver mycket omfattande arbeten. Detta är särskilt tydligt bland de som är yngre, där läraren har varit tvungen att införa begränsningar i sidantal. De som är äldre och eventuellt har akademisk bakgrund inom annat område har lättare att begränsa sig. Den andra läraren tycker att eftersom träffarna på helgerna blir mycket intensiva, så tycker hon att hon både "hinner visa sig" och få en bild av de studerande, även om hon vet mest om de studerande när kursen är slut efter examinationer etc. Läraren tycker också att kontakter per telefon och i skriftlig form mellan träffarna bidrar till att hon får en bra uppfattning om de studerande.

Beträffande hur mycket tid som går åt till olika arbetsmoment, tycker den ena läraren att det är svårt att ge några uppgifter. Han har tidigare ägnat mycket tid åt hobbyverksamhet, men eftersom han av olika skäl inte kan göra det längre tar arbetet nu i stället mycket av hans tid. Den andra läraren menar att man kan dela upp arbetsmomenten tre delar - att läsa in sig på litteraturen, att hantera inlämningsuppgifter och ha fysiska träffar, där den sistnämnda delen är den som tar minst tid. Den ena läraren arbetar framför allt hemma och den andra läraren sköter merparten av arbetet på institutionen.

Lärarnas inställning till distansutbildning

Lärarnas inställning är blandad enligt studierektorn. *"Jag tror att en del tycker att det är ganska skönt att köra de där helgerna lite koncentrerat och att man kan sköta sig väldigt mycket själv, liksom, jobba tillsammans med studenterna, det är avgränsat och man kör sitt race lite grand. Sedan kan det väl finnas några som tycker, om det blir för mycket, det kan ju vara någon som fått många sådana här 5-poängskurser, så att man har blivit uppbunden alltför många helger i rad och då har det väl inte varit så hemskt roligt."* Båda lärarna uppger att den generella inställningen är positiv, vilket den ena läraren säger beror på att distansstuderande har mer och bredare erfarenheter, både från arbetslivet och livet i allmänhet och de är lite äldre samt mycket motiverade för studier. Den andra läraren säger sig vara positiv till att det finns möjligheter till distansutbildning, eftersom det är så betydelsefullt för de studerande och den andra läraren tycker att distansutbildning är en utmärkt utbildningsform.

Personalens inställning till dual mode

Enligt studierektorn medför distansutbildningen att det blir färre möten, på gott och ont. Distansformen har också en negativ inverkan på orten genom att studentlivet blir lidande. Verksamheten blir lidande och det blir ett mindre antal möten som i grunden är mycket utvecklande, vilket är en nackdel enligt studierektorn. Annars tror han inte

att det spelar någon roll. En av lärarna säger att distanskurserna medför att det blir sämre fart på campus och att ibland står alla undervisningslokaler tomma, när de distansstuderande inte är på lärosätet och de studerande på campuskurserna är ute på sin verksamhetsförlagda utbildning. Han upplever också att frånvaron av studerande är mer påtaglig nu när institutionen har förlagt undervisningen till en särskild byggnad en bit bort från själva institutionen. Läraren ser det också som en nackdel med distanskurser ur kommunens och näringsidkarnas perspektiv, eftersom distansstudenterna inte spenderar så mycket pengar på orten. Om man hade haft enbart distansutbildning, så hade man haft en ekonomisk fördel, eftersom man då kunde mata in de studerande vid olika tidpunkter, enligt läraren. Den andra läraren tycker att det är en fördel att det finns både distans- och campuskurser, eftersom en utbildningsverksamhet måste leva även i veckorna och inte bara på lördagar och söndagar när de distansstuderande kommer. Campusutbildningen är otroligt viktig, men båda delarna behövs, enligt läraren.

Distansutbildning ur ledarperspektiv

Studierektorn är inte positivt inställd till distansutbildningen ur ledarperspektiv. Han tycker att det är bra att det finns, men tror att traditionell undervisning skulle vara bättre, eftersom man träffas då. *"Ja, det är kanske ett nödvändigt ont. Jag tror alltså oerhört mycket på de fysiska mötena, och framför allt i de ämnen som vi håller på med. Där tror jag att det är oerhört centralt, centralt att studenter och lärare verkligen får träffas och mötas och diskutera och blöta saker och ting, fram och tillbaka. Det är utvecklande för bägge parter. Sedan, naturligtvis är det ju en väldig fördel att kunna erbjuda distansstudier."* Det är bra för vuxenstuderande som bor lång ifrån institutionen och som arbetar heltid eller deltid eller har barn och inte kan läsa på heltid får en chans till utbildning, enligt studierektorn.

Organisation av distanskurserna

Studierektorn säger att lärarna har ansvaret för materialet och hur mycket man anpassar kursmaterialet och i vilken omfattning man skriver studiehandledning varierar mellan olika lärare. Utbildningsplaner, kursplaner och litteraturlistor görs upp gemensamt och sedan är det lärarna som genomför kursen tillsammans med de studerande.

Enligt studierektorn varierar examinationsformerna mycket utifrån vilken syn läraren har på examination, om det ses om ett inläringstillfälle eller en slags kontroll för att se om de studerande har lärt sig det som ingår i kursen. En del lärare tillämpar en kombination av salskrivningar och hemtentor, medan examinationer över nätet är sällsynta. Salskrivning behöver inte innebära att de studerande är på plats på lärosätet utan kan också genomföras på hemorten under ordnade former med skrivvakt på närmaste högskola eller gymnasium etc. Studierektorn anser att all examination ska vara individuell. En av lärarna säger sig använda ett mer undersökande arbetssätt i examinationerna i distanskurserna. En annan lärare har två

olika examinationsformer på sin delkurs - en skriftlig tentamen och en inlämningsuppgift med inriktning efter eget val. Skillnaden i examination är enligt läraren att det blir en summering i distanskursen och i en campuskurs är det tätare examinationer.

Studierektorn uppger att de inte har haft någon uppföljning av de studerande och att de nog har slarvat lite där. Avhoppen är inte så många på A-nivå utan det är fler som avbryter sina studier på B- och C-nivå. En av lärarna säger sig dock följa upp de studerande genom att ta kontakt med dem antingen via e-post eller post, om de inte har varit närvarande vid träffarna.

Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans

Kursen Pedagogik A finns också som campuskurs på dagtid, men den finns då på en annan kursort. Distanskursen ges på halvfart och är uppdelad i fyra delkurser om 5 poäng vardera med en kursansvarig lärare per delkurs. Det finns inte möjlighet att påbörja kursen vid olika tidpunkter och egentligen är det meningen att de studerande ska följa den planerade studietakten. Det förekommer dock att deltagare gör ett uppehåll och kommer tillbaka senare för att fortsätta sina studier.

Kursen bygger till stor del på kursträffar en gång i månaden, fredag kväll och lördag. I varje 5-poängskurs ingår tre träffar vilket sammanlagt blir tolv träffar (fredag kväll-lördag) på hela 20-poängskursen. Vad man gör under närträffarna beror mycket på kursens karaktär och hur lärarna vill lägga upp det.

Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen

Beträffande på vilka sätt studierektorn arbetar för en utveckling av distanskurserna, säger han att vissa lärare försöker använda sig av datorer i större utsträckning, men att lärarna har mycket skiftande syn på teknikanvändning i undervisningen. *"... som jag sa tidigare, det finns väldigt olika syn på det där. En del använder det mycket, en del tycker att det är pest och pina, de bryr sig inte ens."*

En av lärarna kan inte direkt ta fram på vilket sätt ledningen arbetar för att utveckla distansutbildningen och den andra läraren säger att ledningen arbetar aktivt för att försöka göra det lättare med t.ex. First Class och att det har blivit bättre möjligheter att använda videokonferens.

Önskemål om förändringar

Studierektorn skulle gärna se bättre ekonomiska resurser, men vill också satsa på ett mer levande studentliv på campus. Med mer resurser skulle man också kunna ha olika typer av aktiviteter där lärarna kunde delta på ett annat sätt än i föreläsningssituationen och man skulle också kunna utöka antalet anställda. Det som man behöver mer pengar till är bl.a. för att bygga upp forskarkompetensen. Idag har man

svårigheter att rekrytera lärare i pedagogik, vilket beror bl.a. på lärosätets geografiska läge. Undervisningen skulle påverkas positivt med fler forskande lärare, vilka också skulle locka studerande till en högre utbildning, enligt studierektorn.

Den ena läraren säger sig ha ett behov av att utveckla sin IT-kompetens och utnyttja IT mer i undervisningen och den andra läraren skulle gärna vilja pröva att samarbeta med en kollega, att jobba i team om samma delkurs, vilket skulle kännas som en utveckling.

Distansutbildning i framtiden

Beträffande distansutbildning i framtiden, tror studierektorn att den kommer att finnas kvar, kanske i samma omfattning, men att den kommer att förändras, bl.a. beroende på att nya och yngre lärare är mer inriktade på att arbeta över nätet.

Båda lärarna tror att intresset för distanskurser kommer att öka. Det handlar både om det livslånga lärandet och att överbrygga långa avstånd.

Sammanfattning

Lärosätet är relativt nytt men har bedrivit distansutbildning hela tiden. Vårterminen 2001 har institutionen tio kurser på distans. Ledningen består av institutionsråd, prefekt, proprefekt och fyra studierektorer. Totalt arbetar 60 personer vid institutionen och merparten av de 45 lärarna undervisar på distans.

Organisationen vid institutionen har precis gjorts om, men det har inte skett några anpassningar till att man arbetar med distansutbildningar. Man arbetar inte med distansöverbyggande hjälpmedel i någon större utsträckning, utan kurserna bygger i huvudsak på närträffar fredag kväll och lördag varje månad, vilket gör att man inte har något direkt behov av teknisk support. Administrationen fungerar som i campuskurser och studievägledningen sköts av centrala studievägledare men även av studierektor och lärare. Institutionen har kurser på ytterligare en ort och man har samarbete med andra lärosäten i Sverige och Europa, men använder inte lokala studiecentra.

Lärosätet har problem med sin ekonomi och har fått ett sparbeting på 10 % inom samtliga områden. Studierektorn menar att det skulle behövas mer pengar för att kunna bedriva kursutveckling och göra distanskurserna mindre campusbundna.

De intervjuade lärarna har lång erfarenhet av att undervisa på distans, men endast en har tidigare distansstuderat. Båda säger sig ha låg kompetens beträffande IT. Studierektorn uppger att lärarna erbjuds fortbildning, men att inte alla är intresserade. Eventuellt kan det bli minskade resurser till fortbildning i framtiden, beroende på att man ska spara pengar.

En av de intervjuade lärarna har endast 20 % undervisning, vilket innebär en kurs på distans och den andra läraren har tre parallella distanskurser med ca 100 studerande. Lärarna får arbeta mycket helger, eftersom kurserna till stor del bygger på närundervisning varje månad. Kurserna fördelas mellan lärarna, så att man har en delkurs på 5 poäng och lärarna samarbetar inte i någon större utsträckning, även om den ena av de intervjuade lärarna önskar ett mer nära samarbete och att två lärare delar på en kurs. En av lärarna anser att kontakten med de studerande är sämre i distanskurserna, medan den andra läraren tycker att det fungerar bra. Lärarna har svårt att uppge hur mycket tid de ägnar åt olika arbetsmoment, men en tycker att distanskurser tar längre tid, eftersom deltagarna får andra uppgifter och den andre tycker att det är mest tidskrävande att läsa in sig på litteraturen och hantera inlämningsuppgifter. En av lärarna arbetar huvudsakligen hemifrån, medan den andra läraren arbetar mest på institutionen. Båda lärarna positiva till distanskurser, vilket enligt en av respondenterna beror på att deltagarna är äldre, har mer livserfarenhet och är mer motiverade. Distansverksamheten påverkar campuslivet och näringslivet i negativ riktning. En av lärarna tycker att det skulle vara en fördel att ha enbart distanskurser, eftersom man då kunde utnyttja lokalerna mer effektivt och den andra läraren anser att båda formerna behövs. Studierektorn är inte positivt inställd till distansformen, eftersom han anser att traditionell undervisning är bättre. Samtidigt tycker han att det är bra att möjligheten finns för dem som behöver.

I vilken mån kursmaterial, studiehandledningar och examinationsformer är anpassade till distansformen varierar och beror på den enskilde läraren. Man har inte någon uppföljning av de studerande som avbryter sina studier. Kursen Pedagogik A ges på halvfart och är indelad i fyra 5-poängsmoduler. Man tillämpar inte flexibilitet beträffande antagning och studietakt, men det förekommer att studerande gör ett studieuppehåll och fortsätter senare. Kursen bygger på närträffarna en gång per månad.

Det sker ingen direkt utveckling av distanskurserna vid institutionen och de förändringar som studierektorn anser behövs berör inte direkt distansformen. Han tror att distansutbildningen kommer att finnas kvar i framtiden, men att den kommer att förändras genom att nya lärare är mer intresserade och vana vid att arbeta över nätet. Lärarna tror att distansutbildningen kommer att öka, både beroende på behovet av det livslånga lärandet och för att överbygga avstånd.

Institution D

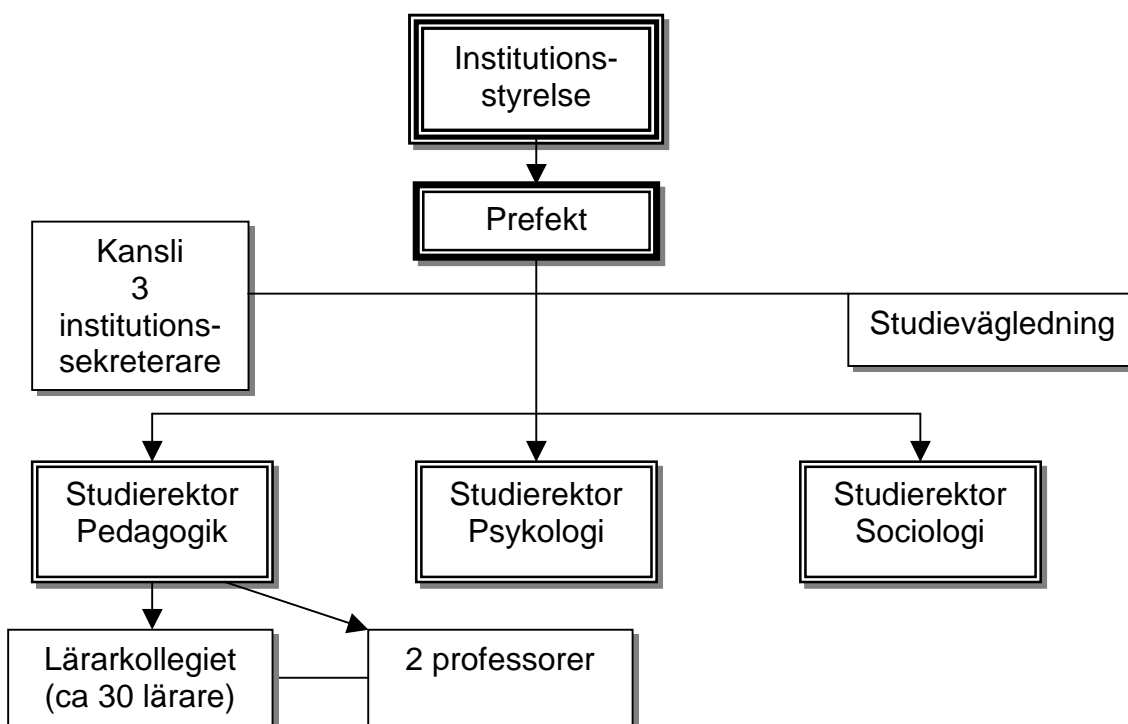
Lärosätet startades i mitten av 1990. Redan tidigare hade man haft fortbildningskurser i distansform för yrkesverksamma. Den utbildningsformen hade då mer karaktären av korrespondenskurs. För att komma vidare i utvecklingen och förbättra kvalitén, gjorde man mer eller mindre ett uppehåll i distansverksamheten under ett par års tid, och man har sedan gjort en nystart och enligt studierektorn helt och hållet kommit från "brevvarianten". Målet och syftet med att erbjuda distanskurser var att möta det regionala behovet av fortbildning. Från politiskt håll har önskemål om att öppna filialer framkommit och från lärosätets sida har man mött denna förfrågan med att satsa på distansformen i stället.

Innevarande termin kan man läsa sex kurser på distans och det är ca 170 distansstuderande.

Organisationsstruktur

Enligt den befattningshavare jag har talat med, ser organisationsstrukturen för institution D ut på följande sätt:

Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Figur 6: Organisationsstrukturen vid institution D

Vid institutionen arbetar totalt ca 90 personer, varav ca 80 är lärare och forskare. I ämnet pedagogik finns ca 30 lärare varav nio arbetar med distansutbildning, dvs. nästan 1/3.

Organisationen ur distansutbildningsperspektiv

Någon anpassning av organisationen för att man bedriver distansutbildning har inte skett, men en projektgrupp bestående av studierektor och två lärare har bildats för att utveckla distansutbildningen. Institutionen har fått extra projektpengar och så länge som de finns, kommer också de lärare som behöver, att ha tillgång till en tekniskt mer erfaren kollega som stödperson. Institutionen försöker också påverka det centrala systemet, så att man vid institutionen kan plocka in de studerande trots att de inte är registrerade, för att kunna förbereda kursarbetet på ett bättre sätt. Detta är dock inte genomfört ännu och förslaget har mötts av vissa svårigheter.

Beträffande vad distansformen medför angående för- och nackdelar för institutionen ur organisatoriskt perspektiv, anser studierektorn att när hon arbetar som distanslärare, får hon en mer flexibel arbetssituation. Visserligen kan man också se det ur negativ synvinkel, att man alltid har studenterna med sig, som en del lärare anser, men lärarna har också en frihet att bestämma var de ska arbeta, på institutionen eller hemma, och när de ska utföra sitt arbete, menar studierektorn. Läraren säger att en fördel är att man kan spara på lokalkostnader i distansutbildningen, men samtidigt ökar papperskonsumtionen avsevärt. Detta beror på att man som lärare har svårt att läsa allt på skärmen, utan gärna vill arbeta med papperskopior. De studerande lämnar inte in sina arbeten utskrivna på papper som i campuskurserna, utan det är oftast läraren som får skriva ut inskickade inlämningsuppgifter. Studierektor vill inte ha distansutbildning i en separat organisation, men vill ha ett mer modernt system för registrering av de studerande för att kunna få in dem i det distansöverbyggande systemet direkt. Problemet med detta påverkar verksamheten så mycket att studierektorn t.o.m. har beslutat att senarelägga det första fysiska mötet nästa termin, så att man har tid att lägga in alla studerande i First Class innan den första träffen.

Den intervjuade läraren anser att organisationen fungerar bra idag utifrån att de för närvarande befinner sig i en utvecklingsfas och att inte så många lärare arbetar med distanskurser. Hon tycker att det skulle behövas ett mer tydligt forum för att utveckla dem själva och distansformen. Enligt läraren skulle det också vara en fördel om organisationen förändrades så att det blev en mer livaktig del beträffande distansutbildningen och flera människor blev involverade. Hon efterlyser en mer medveten strategi för distansutveckling.

Sambandet mellan distansutbildning och organisation

Studierektorn kan inte se något behov av en annorlunda organisation för att man bedriver distansutbildning. Läraren anser däremot att det behövs en annan organisation med t.ex. teknisk support och att man vet vem man ska vända sig till. Hon

efterlyser en organisation där det finns klart och tydligt uttryckt vilka roller, befogenheter och områden alla har. Relationen mellan dessa områden måste klargöras och en strategi för att arbeta sig framåt skulle behövas. Detta gäller både på institutionsnivå och på lärosätet som helhet. Som det är idag, arbetar var och en mycket inom sitt område och det saknas något övergripande som för alla som arbetar med distanssamman, vilket medför att en del värdefullt erfarenhetsutbyte går förlorat.

Samarbete med studiecentra och andra lärosäten

Institutionen bedriver utbildning på två orter. Studierektor och sekreterare har hand om kurserna på båda orterna. Distanskursen i Pedagogik A går växelvis på de olika orterna. Institutionen samarbetar inte med något annat lärosäte beträffande distanskurserna och har inte längre något samarbete med studiecentra, vilket man hade med de flesta kommuner i länet för två-tre år sedan. Enligt studierektorn har situationen förändrats, så att de studerande numera har tillgång till tekniken som behövs hemifrån och de fysiska möten, som man tidigare anordnade i samarbete med olika studiecentra, sker nu i stället på nätet.

Administration

Administrationen sköts av institutionssekreterare och en av dessa har hand om alla pedagogikkurser, både campuskurser och distanskurser. Distanskurserna innebär dock ett merarbete för sekreteraren, eftersom det administrativa systemet och First Class-servern⁴⁵ inte kan kommunicera och deltagarna därför måste läggas in manuellt i First Class-systemet. Läraren har också ett stort merarbete beroende på att de vid institutionen måste få fram vilka som är registrerade på kursen, vilket de distansstuderande har flera veckor på sig att göra. Det är först efter registreringen som institutionen kan lägga in dem i sitt tekniska system och detta medför ett betydande merarbete för läraren jämfört med campuskurser där det *"... fungerar på löpande band..."*, som läraren uttrycker sig.

Studievägledning

Studievägledningen består dels av några centrala studievägledare och varje institution har dessutom minst en studievägledare. Det finns inga särskilda studievägledare för distanskurserna. Enligt studierektor, som har arbetat på institutionen sedan 1996, har de inte ens funderat över att det skulle finnas något sådant behov. Studievägledaren, som arbetar vid den institutionen, är väl insatt i hur det är att studera på distans. Läraren tror däremot att de distansstuderande kan behöva vara mer aktiva för att få samma information som campusstudenterna.

⁴⁵ Den server som sköter det distansöverbyggande hjälpmedlet First Class, ett konferenssystem för datorkommunikation.

Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel

Man använder First Class som distansöverbyggande tekniskt hjälpmedel vid institutionen, även om man anser att det har vissa begränsningar. Man söker samtidigt efter ett bättre system som t.ex. kan ge möjligheter till uppföljning av de studerandes aktiviteter och att man kan bifoga en bild på de studerande i meddelandena.

Teknisk support

Tidigare har man haft betydligt mer teknisk support för de distansstuderande, men nu har behovet av support minskat beroende på en annan teknisk lösning. När de studerande var tvungna att ladda ner ett program, en klient till sina datorer, blev det ofta problem. Nu använder man sig i stället av en webbaserad version, vilket gör att de problem som kan uppstå är mer av uppkopplingskaraktär gentemot Internet än problem att ta sig in på lärosätets server. I den aktuella kursen Pedagogik A, informerar man i studiehandledningen om att vid tekniska problem ska de studerande i första hand försöka lösa problemen själv eller söka hjälp i gruppen. I andra hand kontaktas läraren, som enligt egen utsago sällan kan lösa tekniska problem. Läraren har dock möjlighet att få hjälp av en mer tekniskt kunnig kollega och om det inte hjälper, kontaktas teknisk personal.

Ekonomi

Studierektorn anser att kostnaderna för distanskurser och campuskurser är ungefär desamma, eftersom de distansstuderande arbetar mycket i grupp. De extra ekonomiska resurser de har fått genom projektpengar används till att ge stöd till lärarna, genom att en tekniskt mer kunnig lärare har tid för att stötta en kollega. Det är dock en övergående lösning, eftersom tanken är att lärarnas kompetens ska öka, så att de inte behöver det här extra stödet sedan. När projekttiden är över, kommer distanskurserna att få samma resurser som campuskurserna. Så länge lärosätet centralt inte ändrar på det, anser institutionsledningen att man inte lokalt kan gå in och omfördela, eftersom mer pengar till distansutbildningen också innebär minskade resurser för campuskurserna. Läraren uppger att hon inte hade någon insyn i ekonomin.

Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT

Några av lärarna har blivit erbjudna att gå en speciell utbildning för distanslärare och de flesta som undervisar på distans har tidigare läst på distans på institutionen, även om det då fungerade mer som brevkurs. Enligt studierektorn har dessa erfarenheter som distansstuderande stor betydelse för lärarnas engagemang att utveckla distansutbildningen och höja kvalitén. Det är inte så många som har mer än tre-fem års erfarenhet av att undervisa på distans och studierektorn anser inte att högre kompetens inom IT och distansutbildning har något samband. En av lärarna, som började sin lärarbana på institutionen i slutet på 90-talet, anser sig inte ha högre kompetens inom

IT än någon annan, men säger samtidigt att hon har arbetat upp en datavana genom att arbeta som distanslärare. Hon går en distanslärarkurs sedan ett halvår, vilket hon tycker är bra, men det är den första fortbildning inom området hon deltar i. Läraren har inte själv valt att arbeta med distansutbildning, utan fick överta kurser efter en lärare som hastigt insjuknade.

Samarbete och arbetsfördelning mellan lärarna

På varje distanskurs är det en ansvarig lärare, men genom att de har fått ett visst extra ekonomiskt stöd från lärosätet, har man låtit en lärare som har högre teknisk kompetens gå in och stötta den kursansvariga läraren. Det är dock ingenting som de studerande märker av utan det är mer att betrakta som ett samarbete mellan lärarna. I det här fallet har en lärare ensam ansvar för kursen Pedagogik, men hon är mycket positiv till att prova ett samarbete med andra kollegor. Hon tror att utbytet med andra kan ge upphov till bra idéer, även om det ibland kanske skulle bli problem att samarbeta, eftersom det kan bli mer av kompromisser mellan olika uppfattningar.

Lärarnas arbetssituation

Den intervjuade läraren har fyra kurser parallellt, varav två distanskurser vilket totalt innebär ca 120 distansstuderande. Det finns ingen särskild lösning beträffande arbetstiden för dem som har distanskurser utan lärarna har samma tilldelning i tid oberoende av kursform.

Läraren upplever sin arbetssituation som ganska hektisk i sin helhet och att arbetsbördan är ojämnt fördelad under terminen. Vissa perioder är det t.o.m. mycket hektiskt, när man har många kurser samtidigt och sedan kan det vara lugnare perioder när man inte har några kurser alls. Att ha ojämn arbetsbelastning kan vara svårt, eftersom det tar lite tid innan man ställer om sig från att ha haft mycket att göra till att det är lite lugnare. Att det blir så här ojämnt beror inte på distanskurserna enligt läraren. Det är snarare så att belastningen blir lite jämnare beträffande distanskurserna, eftersom de går på halvfart inom institutionen vilket gör att det blir en spridning över en längre tidsperiod och inträffar det saker, blir det inte så akut som i en campuskurs.

Läraren upplever kontakten med de studerande mycket olika. De deltagare som tar kontakt med henne får hon god kontakt med och kontakten kan t.o.m. bli personlig. När det däremot gäller dem som inte själva tar kontakt, vet hon nästan inte vilka de är. De som tar kontakt får tid och de som inte tar sig tid får inte tid, enligt läraren. Att svara på de studerandes frågor tar mycket tid, anser läraren. Detta beror på fr.a. två faktorer. Den ena är att de studerande ställer frågor som ibland är bagatellartade och som inte skulle komma upp i en campuskurs eller också uppfattas det bara på det sättet av läraren, eftersom det går så fort och lätt att besvara frågor i närsituationen. I distanskurser kan även en bagatellartad fråga innebära mycket tidsödande skrivarbete. Detta är något som gäller generellt för distanskurser enligt läraren. Det tar så mycket längre tid att formulera svar i skrift än att svara öga mot öga och man vet

heller inte hur svarets har tolkats av mottagaren. Om det har skett en feltolkning, kanske det inte framkommer förrän långt senare, vilket kan innebära problem i kommunikationen. *"Det skrivna ordet blir inte alltid samma sak som den talade fysiska kommunikationen. Interaktionen blir annorlunda och kan ge konsekvenser, som ger merarbete."*

Hur tiden fördelas mellan olika arbetsmoment i kursen är svårt att svara på enligt läraren. Att ta reda på det skulle för närvarande kännas som ytterligare en arbetsuppgift och hon har hellre koncentrerat sig på att genomföra kurserna. Läraren arbetar mest på institutionen.

Lärarnas inställning till distansutbildning

Lärarnas inställning varierar mycket och en del är avvaktande. Denna avvaktande inställning beror dock inte på teknikanvändningen enligt studierektorn, utan skälen är snarare att man ifrågasätter kvalitén och vilket studieresultat de studerande får i distanskurser. Den intervjuade läraren säger att hon har svårt att svara på vilken inställning hennes kollegor har och att hon själv har funderat på detta utan att komma fram till något svar. Det finns signaler från ledningen att distansutbildningen ska utvidgas, samtidigt som de som har jobbat med distans tidigare tycker att det går åt mycket tid och att det är betungande, vilket har gjort att intresset har falnat. De som har distanskurser nu är däremot entusiastiska.

Den intervjuade läraren är positiv till distansutbildning, mycket beroende på flexibiliteten som både lärare och studerande kan dra nytta av. Det kan dock vara en nackdel att både ha distanskurser och campuskurser, eftersom man då sprider sina intressen på flera områden. Läraren tror att det skulle finnas bättre möjligheter att utveckla den ena eller andra utbildningsformen om man koncentrerade sig på bara ett system. Detta blir tydligast för distanseleverna, enligt läraren, som inte ser läraren som den engagerade person som campusdeltagarna gör. Det kan också bero på att man behöver mer tid till att ge den respons som alla efterfrågar, både en mer utförlig och en tätare respons. Med mer tid skulle det också finnas möjligheter till spontana inlägg från lärarens sida i stället för att det idag är mest reaktioner på något de studerande har skickat. Läraren säger också hon skulle behöva mer tid för att utvecklas inom distansområdet.

Personalens inställning till dual mode

Studierektorn tycker att det är en klar fördel att man har både campus- och distanskurser, men säger sig också vara mycket nyfiken på de diskussioner som nu pågår om nätuniversitet. Om det hade blivit någon skillnad om man bara hade bedrivit distansutbildning, tycker hon är svårt att uttala sig om. En av lärarna anser att om man bara hade haft distansutbildning, hade det medfört att man skulle vara tvungen att satsa mer på det och stötta det på ett annat sätt. *"När man nu har båda, så tror jag att det blir, distansutbildningen, som jag ser det, sköts ju på ett litet, lite så där vid*

sidan om. Det är ingen som direkt har några positiva kommentarer om att vi har distansutbildning eller så där och, och så. Men hade det varit en ren distansutbildningsform på lärosätet, så, så hade ju det varit det man arbetade för, så, så självklart så, så skulle jag vara distanslärare skulle jag önska, eller det är ju inget som säger att det andra måste falla bort, men det skulle vara en helt annan organisation kring det, om det ska utvecklas.” Läraren anser dock samtidigt att det är bra att man bedriver båda utbildningsformerna.

Distansutbildning ur ledarperspektiv

Studierektorn menar att distansutbildning är ett utmärkt sätt att arbeta med utbildning i deras region, där två län har bland den lägsta andelen högskoleutbildade. Lärosätet har otroligt mycket arbete att göra inom det här området. Ett sätt är ju att bara finnas, men också att medvetet sprida information om att man kan studera på distans. *”Då är jag inte särskilt nöjd med vårt sätt att tala om det. För då kan man säga att när tanken om, om integreringen i den vanliga verksamheten, den kan också försvinna i det här med kursmaterial och det att man får ut kataloger. Så att där skulle vi säkert kunna göra mycket, mycket mer, va”*, säger studierektorn. På nätet har man en särskild webbsida där det finns en förteckning över de kurser som finns på distans. Studierektorn säger att hon tror att man rent organisatoriskt skulle kunna bedriva lärosätets uppdrag inom regionen betydligt tydligare och distansutbildningen är ett redskap för det.

Organisation av distanskurserna

Institutionen har en lång tradition att utveckla egna studiehandledningar. En av de positiva sakerna i den gamla formen, var just att man skrev mycket utförliga studiehandledningar, enligt studierektorn.

Studierektorn uppger att det inte har skett någon anpassning av examinationsformerna till distanskurserna. Precis som i campusutbildningarna har man hemtentor. Hon tycker däremot att problemet med eventuellt fusk, att någon annan gör tentan i den studerandes ställe är mindre i distanskurserna, eftersom lärarna där bättre lär känna varje deltagares sätt att skriva. En av de intervjuade lärarna använder samma examinationsform i både distans- och campuskurser. Examinationsformen stödjer en kunskapsprocess och går ut på att man ska hantera ett kursinnehåll genom att diskutera det.

Beträffande uppföljning av de studerande, säger studierektorn att de inte regelmässigt gör någon uppföljning. De har gjort vissa punktvisa insatser, men det gäller generellt och inte särskilt för de distansstuderande. Den intervjuade läraren har en viss uppföljning av de studerande i inledningsskedet, för att se till att alla kommer igång med sina studier.

Kursen Pedagogik A, 1-20 poäng – distans

Kursen Pedagogik A finns också som campusutbildning. Distanskursen ges på halvfart och är indelad i fyra delkurser. I nuläget finns det inte möjlighet att påbörja kursen vid olika tidpunkter, men man funderar på att dela in 20-poängsblocket i två 10-poängsblock, eftersom nuvarande indelning innebär både för- och nackdelar. Fördelen med det nuvarande systemet är enligt studierektorn att: *"... både läraren och deltagare, får ett sätt att studera och bilda, så att säga det här populära "community", då, och där det fungerar då, i de grupperingarna, där är det ju ett starkt instrument, alltså att man faktiskt är tillsammans en längre period."* Det antagningssystem som finns idag gör att det är omöjligt att göra antagningar oftare än tre gånger (inklusive sommarperioden) per läsår, eftersom studerandeavdelningen har hand om antagningen. Enda möjligheten att komma runt detta är att institutionen skulle få rättigheter att anta studenter, vilket är en lösning som studierektorn är tveksam till. Det går att bedriva studier i olika takt inom ramen, men det är ingenting som man uppmuntrar. I kursplaneringen ingår inslag av närundervisning. Kursen startas med en upptakt under en lördag förmiddag, där man går igenom administrativa saker, har en introduktion till ämnet för att skapa entusiasm och engagemang samt en genomgång i First Class. Därefter har man en träff i början och i slutet av varje 5-poängskurs.

Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen

Studierektorn är själv mycket intresserad av distansutbildning, eftersom det också är hennes eget forskningsområde. Det hon gör just nu är att titta på olika distansplattformar utifrån den pedagogiska idén med "collaborative learning" som de inom pedagogiken tycker är det grundläggande i en distansutbildning. Projektgruppen, bestående av studierektorn och två lärare, arbetar också för utveckling av distansutbildningen.

Läraren tycker att ledningen är aktiv och uppmuntrar lärarna att t.ex. åka på konferens om distansutbildning. Hon saknar däremot en tydligare samarbetsform, där de kunde utbyta erfarenheter och inte göra om samma misstag som andra har gjort, vilket ibland är fallet idag. Organisationen skulle bli effektivare om man först fick utbildning för det man ska göra i stället för att man ska försöka komma underfund med mycket själv. På det sättet slösar organisationen med resurser. Ledningen är mycket positivt inställd till distanskurser och vid de tillfällen man har tid att diskutera med varandra kommer man mycket långt, men det är problem att hitta den tiden. Läraren uppfattar att hon har stora friheter att pröva nya vägar och att hon har stöd från ledningen. Däremot saknar hon en mer uttalad strategi för distansutbildningen och menar att utvecklingen skulle kunna gå mycket fortare om det fanns rätt kanaler.

Önskemål om förändringar

Studierektorn skulle vilja utveckla tekniken och skulle t.ex. gärna vilja göra en miljö där man använder tebild i ett datorbaserat system. Detta skulle kanske innebära att

de fick hjälpa de studerande med tekniken, men det skulle kunna höja kvalitén, menar studierektorn. Hon vill gärna ha bättre ekonomiska resurser, men är samtidigt inte särskilt hoppfull om att få det. Bättre support från lärosätet centralt i form av en medieutbildad person är ett annat önskemål. De datakunniga personer som de har idag är inte tillräckligt utan de behöver ha en kunnig person inom bilddelen, som förstår kombinationen av text och bild. Nu har det anställts en IT- och mediepedagog, så studierektorn hoppas att detta ska täcka upp behovet. Samspelet mellan olika delar i läromedlet är viktigt, anser studierektorn, och att man idag enbart har textburen kommunikation, är ett problem.

Den intervjuade läraren tycker att det är ganska snäva ramar runt distanskurserna och hon skulle vilja ändra på det, så att man ger organisatoriska möjligheter att låta de studerande få mer utrymme för sina personliga förväntningar på hur distansstudier ska gå till, vilket skulle ge dem större möjligheter att de slutföra sin utbildning. Hon vill också att läraren får mer tid för egen utveckling och mer tid för att kommunicera med de studerande. Det är även viktigt att ledningen för en dialog med dem som ska genomföra distanskurserna och förankrar utvecklingen av distansutbildningen bland personalen, att man diskuterar tillsammans så att man uppnår en gemensam förståelse och är på väg mot samma mål.

Distansutbildning i framtiden

Studierektorn tror att behovet av distansutbildning bara kommer att öka. Termen distansutbildning är ett problem och man skulle behöva hitta ett bättre ord för att använda teknik i utbildningen. Ordet "distansutbildning" har en negativ klang hos en del personer och pedagoger är inte förtjust i begreppet flexibelt lärande, eftersom lärande i sig är flexibelt, oavsett hur det är organiserat. Däremot kan man genom organisationen hindra flexibiliteten, att ramarna runt en utbildning sätter gränser för lärprocessen. Studierektorn menar att flexibel utbildning och flexibel undervisning därför är lämpligare, men säger samtidigt att det anses som "fult" att använda ordet "undervisning". *"Men alltså, det är den, det är den miljön, ramen runt omkring, det är ju den som ska vara flexibel. Jag tror att, det känns som om man har lagt fel fokus."*

Den intervjuade läraren tror att distansutbildningen kommer att öka, vilket bl.a. beror på att människor ställer krav på att man ska tillgodose deras behov och att högre utbildning måste anpassas efter de kraven. Samhället kräver ju högre utbildning i allt högre omfattning och då måste också förutsättningarna anpassas så att man t.ex. inte behöver ta tjänstledigt utan kan kombinera arbete med studier och fortbilda sig t.ex. på sin arbetsplats. Även formerna för distansutbildning kommer att utvecklas, tror läraren.

Sammanfattning

Lärosätet startades i mitten av 1990 och man har haft distanskurser sedan starten, men för att förbättra kvalitén och utveckla distansformen har man gjort en nystart för

ett par år sedan. Vårterminen 2001 finns det sex kurser på distans med sammanlagt ca 170 studenter. Ledningen består av institutionsstyrelse, prefekt och tre studierektorer. Ungefär 30 procent av lärarna i pedagogik undervisar på distans.

Någon organisatorisk anpassning för att man bedriver distansutbildning vid institutionen har inte skett, men man har tillsatt en projektgrupp för att utveckla distansformen. Man har vissa problem med administrationen för distanskurserna, vilket beror på ett för gammalt system som inte kommunicerar med First Class, vilket t.o.m. påverkar kursupplägget. Både administrationen och läraren får mer administration när det gäller distanskurserna. Studievägledningen är organiserad på samma sätt som för campusstudenterna och det finns studievägledare på både central och institutionsnivå. Man använder First Class som distansöverbyggande hjälpmedel och deltagarna får teknisk support av läraren eller den tekniskt mer insatta stödläraren och om det inte fungerar, av teknisk personal. Studierektorn anser att det inte behövs någon annorlunda organisation för att man bedriver distansutbildning, medan läraren efterlyser en mer uttalad strategi, att man får mer tid och ett övergripande forum för att förbättra möjligheterna till erfarenhetsutbyte inom distansområdet. Institutionen bedriver utbildning på två orter, men har inget samarbete med andra lärosäten eller studiecentra.

Enligt studierektorn är kostnaderna för campuskurser och distanskurser ungefär desamma, vilket bl.a. beror på att distansstudenterna arbetar mycket i grupp. Eftersom man har fått ökade ekonomiska resurser i form av projektpengar, får distanslärarna stöd av en tekniskt mer erfaren kollega.

Studierektorn anser inte att högre kompetens inom IT har något samband med distansutbildning. De flesta lärarna har erfarenheter som distansstuderande, men det är inte så många som har mer än 3-5 års erfarenheter av att undervisa på distans. Några lärare går en fortbildning inom distansområdet, men man erbjuder inte fortbildning generellt inom institutionen.

Lärarna ansvarar för en kurs, men den intervjuade läraren skulle gärna vilja samarbeta med flera kollegor. Hon har fyra kurser parallellt, varav två distanskurser. Sammanlagt innebär det ca 120 studerande. Läraren upplever sin arbetssituation som ganska hektisk, även om det finns lugnare perioder t.o.m. utan kurser. Kontakten med de studerande beror i hög grad på hur mycket studenterna kontaktar henne. Att kommunikationen i stor utsträckning blir skriftlig i en distanskurs, gör att det är mer tidsödande att ha distanskurser. Inställningen till distansformen varierar mellan lärarna på institutionen, men den intervjuade läraren är positiv bl.a. beroende på de ökade möjligheter till flexibilitet som både lärare och studerande får. Hon tycker dock att hon skulle behöva mer tid för egen utveckling inom distansområdet. Båda respondenterna är positiva till att institutionen är av dual mode-typ, men läraren tror att det skulle ske mer satsningar på distansutbildningen om man bara hade den utbildningsformen. Studierektorn är positiv till distansutbildning, eftersom det är ett bra sätt att arbeta med utbildning i deras region, men menar att man skulle kunna marknadsföra distanskurserna på ett bättre sätt.

När det gäller organisationen av distanskurserna, har man sedan länge utarbetat egna studiehandedningar, men någon anpassning av examinationsformerna har inte skett, vilket beror på att man även i campuskurserna använder sig av hemtentor. Generellt sett gör man ingen uppföljning av de studerande som inte fullföljer sina studier. Kursen Pedagogik A ges på halvfart, består av fyra delkurser och har inslag av närundervisning. Det finns ingen flexibilitet i antagningen och endast begränsade möjligheter för de studerande att själva bestämma studietakt.

Studierektorn är mycket intresserad av distansutbildning och arbetar för att hitta bättre tekniska lösningar. Hon hoppas också mycket på bättre support från högskolan centralt, genom den IT- och mediepedagog som nyligen har anställts. Läraren anser att hon har stöd av ledningen i sitt utvecklingsarbete, men vill ha en tydligare strategi och samarbetsform för distansutbildningen. Läraren vill också ge de studerande mer individuella organisatoriska förutsättningar och få mer tid för kommunikation med sina deltagare. Båda respondenterna tror att distansutbildningen kommer att öka.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I den följande diskussionen kommer jag först att föra en diskussion kring undersökningens resultat och därefter kommer jag att diskutera undersökningens resultat utifrån de metoder som har använts i undersökningen.

Resultatdiskussion

Jag kommer att börja med att analysera i vilken omfattning de undersökta institutionerna motsvarar definitionen av begreppet flexibel utbildning på distans enligt Distums definition. I min analys kommer jag att koncentrera mig på de kriterier som har organisatoriska aspekter, t.ex. flexibilitet i antagning, tempo och i vilken utsträckning man stödjer den studerandes kommunikation och lärande, t.ex. genom att använda distansöverbyggande hjälpmedel. Därefter kommer jag att jämföra organisationerna vid de olika institutionerna, i vilken omfattning de är anpassade till att de bedriver distansutbildning och om det i undersökningen har framkommit att det finns ett behov av en annorlunda organisation just för distansformen. Sedan kommer jag att gå in på lärarnas arbetssituation, som i hög grad påverkas av formerna för flexibel utbildning, de ekonomiska förutsättningarna och organisations- och ledningsperspektivet. Jag kommer också att göra en jämförelse av kursen Pedagogik A på de olika lärosäten i förhållande till hur kursens upplägg påverkas av organisationen. Avslutningsvis kommer jag att diskutera på vilket eller vilka sätt man bedriver utveckling av distansutbildning, vilken grad av mognad de olika institutionerna har uppnått och hur framtiden ser ut för flexibel utbildning på distans.

I vilken omfattning uppfyller institutionerna definitionen för flexibel utbildning på distans?

På frågan i vilken omfattning institutionerna uppfyller definitionen för flexibel utbildning på distans enligt Distum, måste svaret bli att ingen institution uppfyller samtliga kriterier. De studerande kan t.ex. endast till viss del välja plats och tidpunkt för sina studier. Enligt undersökningens resultat, kan Distums definition ses mer som en målsättning än som en realitet.

I samtliga undersökta varianter av kursen Pedagogik A ingår **inslag av närundervisning**, vilket innebär att de studerande måste lämna sin hemort och resa till institutionen. Vid institution A, B och D är denna närundervisning endast av begränsad omfattning med två till tre fysiska träffar per termin. Vid institution C bygger dock mycket av kursen på just närträffar och man har så mycket som sex fysiska möten på en och en halv dag.

Ingen av institutionerna kan tillgodose kriteriet med **flexibel antagning**, vilket beror på det antagningssystem som finns vid högskolor och universitet, som begränsar antalet antagningstillfällen till höst och vår samt eventuellt en extra antagning till sommarkurserna. Detta antagningssystem är anpassat till campuskurserna och tillgodoser inte distanskursernas behov av flexibilitet⁴⁶. Det finns egentligen inte möjligheter att bedriva studier i egen takt vid institutionerna, men vid institution B och D finns det vissa möjligheter till det inom ramarna, även om man inte uppmuntrar till detta. Vid institution C händer det att deltagare hoppar över en delkurs och kommer tillbaka och återupptar sina studier vid ett senare tillfälle. Resultatet från undersökningen visar att det är svårt att anpassa reglerna till distansutbildningens mål om flexibilitet, vilket beskrivs i rapporten "Flexibel utbildning på distans": "*I dual mode-institutionerna är det inte sällan en konflikt mellan reglerna och uppgiften att bedriva distansundervisning.*"⁴⁷

Beträffande om **examinationsformerna** har anpassats till distansformen, gäller detta vid institution A, där man använder sig mycket av gruppuppgifter för att avlasta lära- ren. Vid institution B har man också anpassat examinationsformerna till distansfor- men och man använder sig av IT och seminarier, antingen virtuellt eller i form av vi- deokonferens eller har insändningsuppgifter där de studerande arbetar med olika sätt och former för att skicka uppgifterna. I kursen Pedagogik har lärarna strävat efter att de studerande både ska bearbeta litteraturen och använda sina erfarenheter och ex- aminationerna består till stor del av grupparbeten och uppgifterna är anpassade både till studentgruppen och det faktum att de använder First Class. Vid institution C varie- rar det mycket beroende på lärarens inställning till examination, om det har skett nå- gon anpassning eller inte. Salskrivningar förekommer liksom hemtentor, men exa- minationer över nätet är sällsynta. Vid Institution D används hemtentor som examina- tionsform i såväl distanskurser som campuskurser.

⁴⁶ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 41.

⁴⁷ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 41.

Institutionerna A, B och D utnyttjar alla **informations- och kommunikationsteknik** för att överbrygga distans i tid och rum, men institution C gör det i mycket begränsad omfattning. Vid samtliga institutioner används First Class, även om man vid institution C endast har gjort det i mycket liten utsträckning. När det gäller kursen Pedagogik, har man vid institution C använt e-post och en del deltagare har på frivillig basis utnyttjat First Class i delkurs 3. De dominerande kommunikationsmedierna är i stället telefon, fax och e-post. Två av institutionerna använder videokonferens men dock inte i kursen Pedagogik A. Det innebär att tre av institutionerna använder distansöverbyggande teknik för att stödja bearbetning och kommunikation, medan den fjärde institutionen måste använda närträffarna till detta och det då blir mer sporadiskt en gång per månad. Detta upplägg påverkar också de studerandes möjligheter till flexibilitet.

I rapporten "Flexibel utbildning på distans" beskrivs flexibilitet i tid och rum som ett av huvudskälen till att bedriva distansutbildning. För att man ska lyckas uppfylla denna flexibilitet, måste dock organisatören av utbildning lägga ner ett omfattande arbete för att kunna överbrygga avstånd mellan lärare och distansstuderande. Detta gäller såväl planering av undervisning som användning av teknik. I rapporten framförs kritik mot att högskolorna i många fall inte har lyckats uppnå vare sig tillräcklig flexibilitet eller överbrygga avstånden⁴⁸. I resultatet från undersökningen framgår att detta till viss del även gäller de undersökta institutionerna. Man har ännu inte hittat mer flexibla lösningar när det gäller antagning och studietakt. Institution C är den institution som i lägst grad kan erbjuda flexibilitet i tid och rum för de studerande och där har man även brister när det gäller att överbrygga avstånden med hjälp av distansöverbyggande teknik.

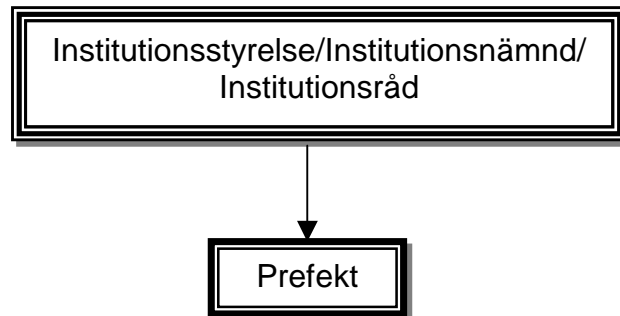
Vid institution A uppger studierektorn att man **anpassar kursmaterial** och **uppgifter** efter distansformen och bl.a. skickar videoband med bandade föreläsningar till dem som bor långt ifrån lärcentret. Läraren på kursen Pedagogik uppger att hennes anpassning mest består av utformning av uppgifter. Vid institution B utvecklar man eget anpassat material till distans, medan det vid institution C beror mycket på lärarna, i vilken omfattning man anpassar materialet. Vid institution D används samma material som i campuskurserna. Flera av respondenterna anser att behovet av särskilt anpassat material inte är så stort i ett ämne som pedagogik, som bygger mycket på inläsning av litteratur. Vid institutionerna A och D är man dock intresserade av att utveckla anpassat material i framtiden. I samtliga fall är lärarna ansvariga för vilket undervisande material som används.

När det gäller **studiehandledningar**, producerar lärarna vid institutionerna A, B och D egna studiehandledningar till de distansstuderande. I vilken omfattning detta också sker vid institution C beror mycket på den enskilde läraren.

⁴⁸ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 38.

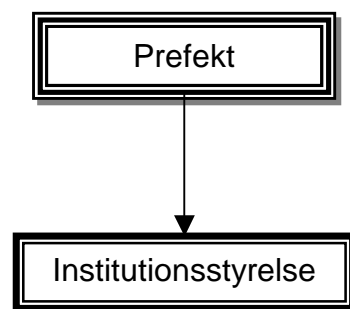
Organisationsstruktur

Om man jämför organisationsstrukturen på de fyra institutionerna, har tre av institutionerna, nämligen A, C och D en institutionsstyrelse, institutionsnämnd eller institutionsråd i toppen av organisationen och närmast under finns prefekten, (modell A).

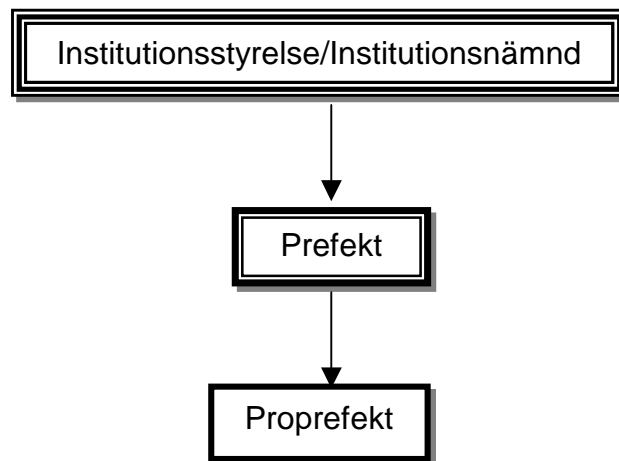
Figur 7: Toppskiktet av organisationsstrukturen vid tre av de undersökta institutionerna, modell A. (Institutionerna A, C och D)

En av institutionerna, institution B har dock i stället prefekten högst upp och institutionsstyrelsen under prefekten, (modell B).

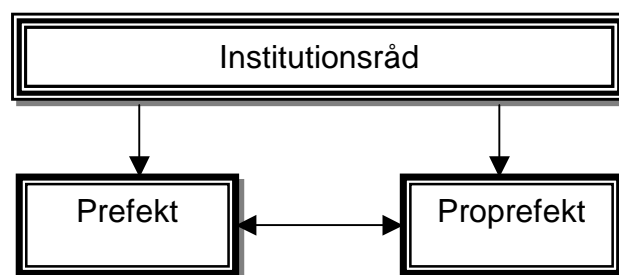
Figur 8: Toppskiktet av organisationsstrukturen vid en av de undersökta institutionerna, modell B. (Institution B)

Två institutioner, A och C, har även en proprefekt. Vid den ena institutionen, A, är proprefekten underställd prefekten (modell C).

Figur 9: Organisationsstruktur, modell C (Institution A)

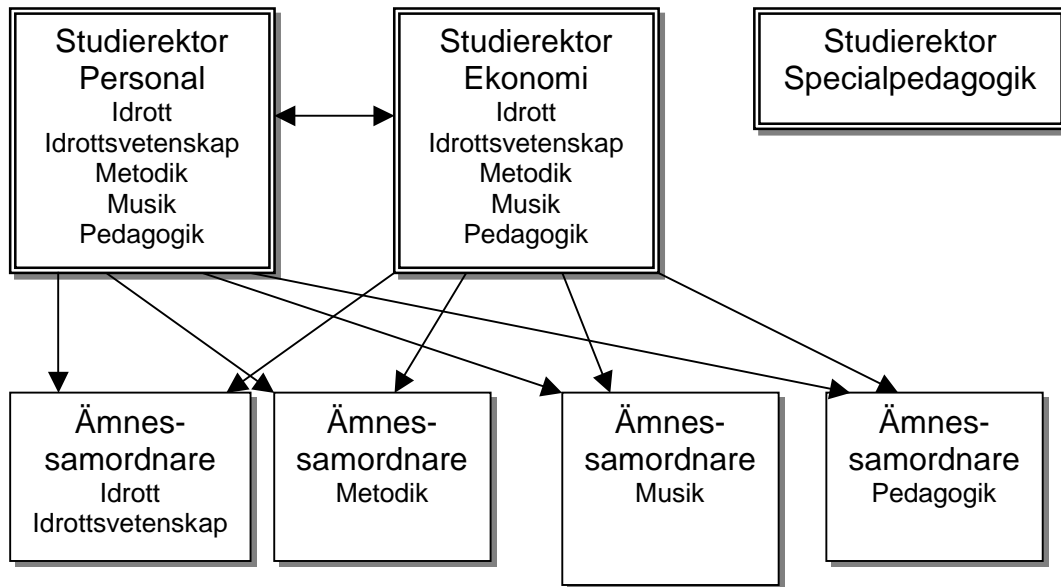
I det andra fallet, institution C, arbetar proprefekten parallellt med prefekten, (modell D) och har ansvar för forskningsdelen, medan prefekten är ansvarig för personal och ekonomi.

Figur 10: Organisationsstruktur, modell D. (Institution C)

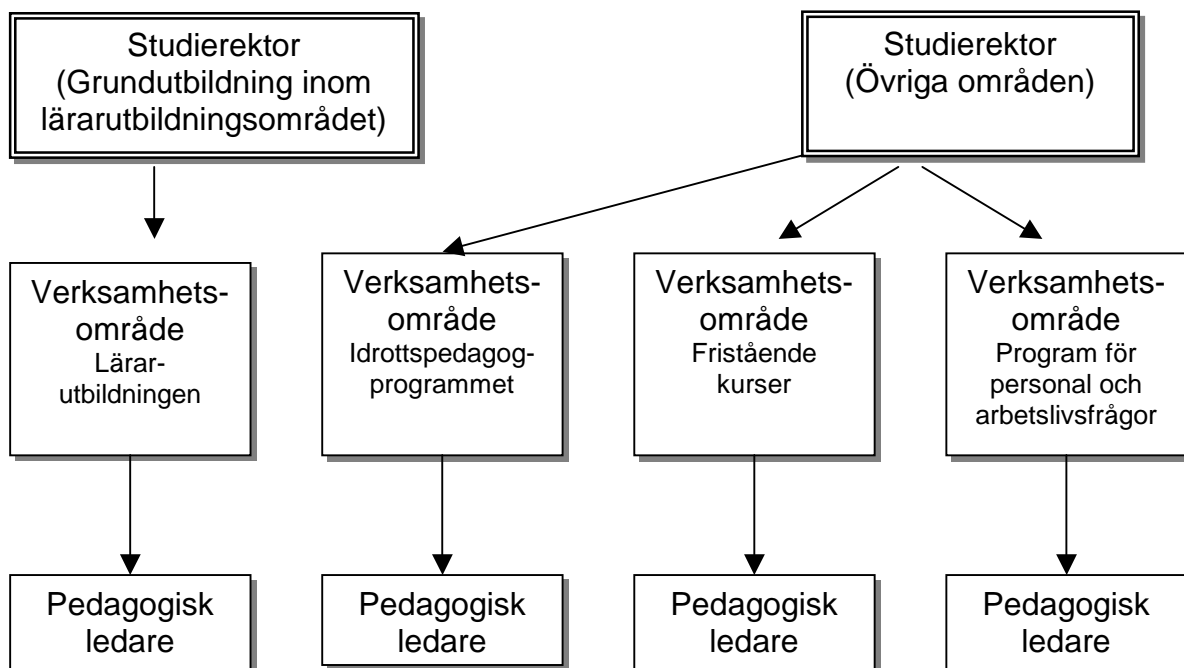
Under prefekten arbetar sedan studierektorerna utom vid institution A, där studierektorerna i stället är underställda proprefekten. Vid institution B finns det två studierektorer, vid institutionerna A och D finns det tre studierektorer och vid institution C finns det fyra studierektorer. I samtliga fall utom ett, har studierektorerna ansvar för olika ämnes- eller kurs/programområden. I det fjärde fallet, institution A, delar två studierektorer på samma ämnesområden, men har delat upp ansvaret i personal respektive ekonomi. Under studierektorerna sorterar ämnessamordnare, en för varje

ämne. Hela ansvaret för specialpedagogik ligger hos den tredje studierektorn, (modell 1, se nedan).

Figur 11: Organisationsstruktur, modell 1. (Institution A)

Vid institution B finns det ett eller flera verksamhetsområden under studierektorerna och för varje verksamhetsområde finns det en pedagogisk ledare, (modell 2).

Figur 12: Organisationsstruktur, modell 2. (Institution B)

Vid de övriga två institutionerna, C och D, finns lärarna direkt under studierektorerna och i ett fall finns det två professorer parallellt med lärarkollegiet.

Vertikal differentiering

Antalet anställda varierar mellan 60 och 100 personer. Om man gör en jämförelse mellan hur många studierektorer det finns i förhållande till hur stor personalen är, finner man att den institution, institution C som har det lägsta antalet anställda, 60 personer, har flest studierektorer, nämligen fyra stycken. Vid de tre institutioner som har 90-100 anställda finns två eller tre studierektorer. En av dessa, institution D har samma typ av vertikal differentiering som den institutionen som har flest studierektorer, institution C, dvs. att lärarna ligger direkt under studierektorerna i strukturen, och det finns en eller två nivåer mindre i strukturen. Vid de övriga två institutionerna finns det en mellannivå i form av fyra ämnessamordnare i det ena fallet, institution A och i det andra fallet, institution B, finns det fyra verksamhetsområden med en pedagogisk ledare för varje verksamhetsområde.

Horisontell differentiering

När det gäller den horisontella differentieringen, är den lägst vid institution C, där de enda yrkesgrupperna under de ledande funktionerna som finns, består av lärare och administrativ personal. Vid institution A är den horisontella differentieringen högst. Förutom lärare och administrativ personal, finns det också studievägledare, teknisk support och distansbibliotekarie som helt eller delvis är knutna till institutionen. Vid institution B finns det förutom lärare, administration och studievägledning också en IT-pedagog. Institution D har förutom lärare även yrkesgrupper som sekreterare och studievägledare.

Geografisk spridning

Beträffande geografisk spridning, är institutionerna C och D lokaliserade till två orter och har ortsövergripande ansvar. De andra institutionerna, A och B, är endast lokaliserade till en ort, men eftersom samtliga institutionerna bedriver distansutbildning, har alla också kursverksamhet på flera orter.

Tre av fyra institutioner samarbetar med andra lärosäten. Institution A samarbetar med lärosäten inom landet och i norden, institution B samarbetar med två andra lärosäten och institution C har ett samarbete både i Sverige och i Europa. Endast två av institutionerna, A och B, använder sig av lokala studiecentra för att genomföra kurserna.

Organisationen ur distansutbildningsperspektiv

Vid den institution A som har flest anställda, ca 100, arbetar endast ett tiotal lärare med distansutbildning, vilket är den lägsta andelen lärare vid de undersökta institutionerna. Vid de två institutioner som har ca 90 anställda varierar förhållandet. Vid den ena, institution B, är i princip samtliga lärare involverade i distansutbildningen medan bara ca 1/3 av lärarna inom pedagogikämnet arbetar med distanskurser. Vid den minsta institutionen ur personalsynpunkt, är det 45 personer av totalt 60, dvs. merparten, som arbetar med distansutbildning.

Någon anpassning av hela organisationen beroende på att man bedriver distansutbildning har inte skett vid någon av institutionerna. Däremot finns det mindre differentieringar vid flera av institutionerna. Vid institution A har en av lärarna prefektens uppdrag att arbeta med distansutbildningsfrågor och studierektorn anser att distansutbildningen tar pengar från campuskurserna, eftersom teknikanvändningen blir dyrbar och det inte finns extra pengar till det för distanskurserna. Vid institution B har man nu satsat på en IT-pedagog. Vid institution C har man nyligen gjort en omorganisation och bl.a. tagit bort den person som hade ansvar för distanskurserna och på det sättet sparat pengar. Man samordnar numera tillsättningen av lärarna för de olika kurserna mellan studierektorerna, så det har inneburit en förbättring. Eftersom man utbildningen i stor utsträckning bygger på närträffar en gång per månad, använder man mycket lite distansöverbyggande hjälpmedel, vilket gör att det inte finns samma behov av teknisk support som vid de andra institutionerna. Omorganiseringen skapar en viss oro och upplevs som jobbig av en del av personalen. Vid institution D har man tillsatt en projektgrupp som ska arbeta med distansutbildning och distanslärarna har också stöd av en tekniskt mer erfaren lärare tack vare de projektpengar som institutionen fått.

Behov av annorlunda organisation

Både läraren och studierektorn vid institution A anser att det finns behov av en annorlunda organisation som är bättre anpassad till distansutbildningens förutsättningar. Läraren saknar en person som kan pedagogisk support och betonar att det behövs många olika kompetenser som samarbetar just för att man bedriver distansutbildning, t.ex. ämneslärarkompetens, distanspedagogisk kompetens och teknisk kompetens. Enligt studierektorn finns det ett stort behov av bättre ekonomiska resurser och en annan fysisk organisation så att lokaler kan utnyttjas på ett bättre sätt. Vid institution B uppger de intervjuade respondenterna att organisationen fungerar bra och att det inte finns något behov av en annan typ av organisation för att man bedriver distansutbildning. Däremot vill lärarna förbättra den tekniska supporten. Vid institution C betonar studierektorn att det behövs mer pengar för utveckling av distansutbildning, så att distanskurserna kan bli mindre campusbundna. Vid institution D anser studierektorn att det inte finns behov av en annorlunda organisation, medan läraren efterlyser en organisation där vars och ens roller och befogenheter finns klart och tydligt uttalade bl.a. beträffande teknisk support. Hon vill också ha en

tydligare strategi för distansutbildning, fler personer involverade samt ett gemensamt forum där man kunde diskutera erfarenheter för att lära av varandra.

Single mode – dual mode

Vid institution A och B tycker såväl studierektorer som lärare att det är bra att institutionerna har dual mode. Vid institution C går meningarna beträffande single mode och dual mode isär. Studierektor och en av lärarna tycker att det är en nackdel med distansutbildning ur samhällssynpunkt och utifrån campusperspektiv. Samtidigt menar läraren att om man hade haft enbart distansutbildning, skulle man ha kunnat utnyttja lokalerna på ett bättre sätt och därmed haft ökade ekonomiska förutsättningar. Den andra läraren tycker att det är viktigt att ha båda formerna, eftersom utbildningsverksamhet måste leva under hela veckan och inte bara på helgerna. Vid institution D anser både studierektor och lärare att det är bra att man bedriver båda typerna av utbildning.

Läraren tror dock samtidigt att om man hade haft single mode, hade man varit tvungen att satsa mer på distansutbildningen och stötta den på ett bättre sätt, i stället för att det som idag mer blir en verksamhet som sköts lite vid sidan om. Denna uppfattning stöds också av DUKOM:s rapport: *"Forskningen och närundervisningen, som skulle utgöra en tillgång för distansutbildningen i dual mode-form, har i stället ofta blivit ett hinder för dess införande."*⁴⁹ I rapporten konstateras också att det inom institutionerna av dual mode-typ har varit svårt att inom en organisation hitta både den kompetens som behövs och de resurser som är nödvändiga och man har dessutom haft svårt att frigöra sig från tidigare traditioner inom institutionen. Distansöverbyggande tekniska hjälpmedel och specialkompetens innebär också ökade kostnader, vilket det inte har funnits utrymme för inom institutionerna av dual mode-typ⁵⁰.

Administration

Ingen särskild anpassning av administrationen har gjorts vid någon av institutionerna, trots att det enligt DUKOM:s rapport sker en ökning av kostnaderna för administration när man bedriver distansutbildning⁵¹. Resultatet i DUKOM:s rapport stöds av att samtliga intervjuade lärare anser att de har mer administrativa uppgifter i distanskurserna än i campuskurserna. Flera av lärarna tyckte också att antalet utskick är större i distanskurserna. Även teknikanvändningen bidrar till ökad administration, eftersom de studerande behöver få användarid och lösenord för att komma in i systemen. Man har också svårare att veta vilka studerande som verkligen har bestämt sig för att påbörja kursen, vilket ger både ökad administration och problem vid kursstarten. Vid institution A kan deltagarna nå sekreteraren direkt via First Classkonferensen.

⁴⁹ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 38.

⁵⁰ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 38.

⁵¹ Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 166.

Studievägledning

Vid tre av institutionerna finns det studievägledare medan det vid den fjärde, institution C endast finns centrala studievägledare. Där sköts mycket av den studievägledande kontakten också av studierektor och lärare. Enligt DUKOM:s rapport, ökar kostnaderna för studierådgivning i samband med distansutbildning⁵², men trots detta har ingen av institutionerna har gjort några anpassningar beträffande studievägledningen annat än att man vid institution A har integrerat studievägledningen i First Class-konferensen och att de studerande därför kan skicka e-postmeddelanden direkt till studievägledaren via First Class.

Teknisk support

Vid institution A finns en central dataenhet som även hjälper till med telefonsupport, även utanför normal arbetstid. Institution B har en IT-pedagog och institution D säger att det finns ett mindre behov av teknisk support sedan man började använda den webbaserade versionen av First Class. I första hand är det en tekniskt duktig lärare som hjälper till och i andra hand teknisk personal. Vid institution C har man en IT-avdelning, men den hjälper fr.a. de studerande som finns på plats. Behovet av teknisk support är inte heller så stort, eftersom man inte använder distansöverbryggande hjälpmedel som t.ex. First Class i någon större utsträckning.

Ekonomi

Studierektorerna vid institutionerna A och B uppger att kostnaderna för distanskurser är högre än campuskurser. Studierektor vid institution A uppger att de har satsat lite extra pengar på lärarnas fortbildning. Den andra studierektorn anser att de högre kostnaderna beror dels på att den distansöverbryggande tekniken är dyr, men också på att antalet avhopp är större i distanskurserna. De övriga två studierektorerna uppger att kostnaderna är ungefär desamma och studierektor vid institution D anser att detta beror på att de distansstuderande arbetar mycket i grupp. Även vid institution A har grupparbeten varit ett sätt att minska kostnaderna.

Samarbete mellan personal och olika personalgrupper

Det är egentligen bara vid institution A som det i undersökningen framkommer att olika personalgrupper som tekniker, vaktmästare, studievägledare, distansbibliotekarie, samordnare av videokonferenser, sekreterare och lärare med olika ämneskompetenser har ett nära samarbete. Även mellan sekreterarna finns ett samarbete. De är insatta i varandras arbetsuppgifter och kan gå in och utföra varandras arbete vid behov. Vid institutionen finns det en tydlig kultur som innebär att man samarbetar och har ett helhetsperspektiv på verksamheten. En sådan kultur kan utvecklas, när

⁵² Flexibel utbildning på distans, (1998), s. 166.

det finns ett behov av att arbeta effektivt inom en organisation. Vad som kännetecknar effektivitet beror t.ex. på vilket behov av flexibilitet och förnyelse som finns⁵³.

Vid institutionerna A, B och D har man börjat se ett behov av att specialistkompetens för utformningen av distansutbildningarna, antingen i form av en person som kan ge pedagogisk support, en IT-pedagog eller en kombinerad medie- och IT-pedagog. Ett annat exempel på att man har flera personalgrupper som samarbetar i en distansutbildning, i ett "distansteam", finns vid Vårdhögskolan i Boden. Där fördelas de olika ansvarsområdena för kursen på följande sätt:

- rektor som har huvudansvaret för kursen
- en lärare som är ansvarig för den enskilda kursen
- en lektor i pedagogik har det övergripande ansvaret för distanspedagogiken
- en tekniker som tar hand om de distansöverbyggande tekniska hjälpmedlen som i det här fallet består av videokonferensutrustning, datorer med First Class och programvara för traditionell e-post

Förutom ovanstående tekniska hjälpmedel, används också fax och telefon i kursen⁵⁴.

Richard och Rohdin skriver också i "Modeller för distansutbildning" om vikten att andra funktioner hos utbildningsanordnaren involveras i distanskurserna så att lärarna får ett bra stöd. Författarna talar om att distanslärarna får många olika roller. Förutom att de är lärare, fungerar de också ofta som t.ex. kurator, studievägledare, vaktmästare och sekreterare⁵⁵.

Enligt rapporten "Flexibel utbildning på distans" har de större utbildningsanordnarna som enbart arbetar med distansutbildning, (single mode) bedrivit ett utvecklingsarbete för att hitta nya former för att utveckla ny kunskap och för möjligheter till dialog. Detta för att sträva efter att komma ifrån att utbildningen inriktar sig mot kunskapsreproduktion, vilket har varit kännetecknande för många av lärosätena som arbetar med distansutbildning med en organisation av dual mode-typ⁵⁶.

Lärarnas kompetens beträffande distansutbildning och IT

Tre av de intervjuade lärarna har mer än 15 års erfarenhet av att undervisa på distans, men endast en av dessa arbetar med IT-stöd. Dessa tre lärare har inte fått någon utbildning inom området utan är till största delen självlärda. Studierektorn vid institution A menar att de lärare som har distanskurser, vilket är en mycket liten del av det totala antalet lärare, har högre kompetens inom både distans- och IT-områdena.

⁵³ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 134

⁵⁴ Andersson, M. & Bohm, K. (1999), s. 16f

⁵⁵ Richard, E. & Rohdin, B. (1995), s. 45

⁵⁶ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 39f

Av de tre intervjuade lärare, som har arbetat ca tre år med distansutbildning vid institutionerna B och D, säger sig ingen ha högre kompetens inom IT, men menar att de har skaffat sig datavana genom att ha distanskurser. Vid institution B, får lärarna fortbildning genom diskussionerna med sina kollegor, som nästan alla har distanserfarenheter och endast några har fått särskild utbildning genom egna initiativ. Läraren vid institution D deltar just nu i en fortbildning för distanslärare, som har erbjudits till vissa av lärarna.

Vid institution C har inte någon lärare fått specialutbildning för distans, men de flesta har erfarenhet av att undervisa på distans, även om det i den erfarenheten inte ingår att använda distansöverbyggande hjälpmedel. De möjligheter till fortbildning som har givits har inte utnyttjats av alla. I huvudsak bestämmer lärarna själva hur mycket de vill använda IT i undervisningen, även om en del har blivit tvingade. De intervjuade lärarna uppger sig ha låg kompetens inom IT, dvs. man behärskar att skicka och svara på e-post.

Samarbete mellan lärarna

Bland de intervjuade lärarna är det vanligaste systemet att varje delkurs har en ansvarig lärare och i vissa fall kan läraren även undervisa på flera av delkurserna i ett 20-poängsblock. Vid institution C har man tagit ett principbeslut på att olika lärare ska undervisa på delkurserna. Vid institution D har samma lärare alla delkurserna. Som stöd, har hon en lärare "i bakgrunden" med mer teknisk kunskap. Vid institution B delar två lärare på samma 10-poängskurs, vilket båda tycker är positivt. De beskriver att det förekommer ett livligt utbyte av erfarenheter mellan lärarna på institutionen när det gäller distansområdet, vilket beror på att nästan samtliga lärare är involverade i distanskurser. Tre av fyra lärare, som arbetar ensamma i kurserna, skulle gärna vilja pröva att samarbeta mer med en annan lärare.

Lärarnas arbetssituation

Av de intervjuade lärarna är det bara en som i huvudsak sköter sitt arbete hemifrån. Tre av de sex lärarna har tjänst som doktorander och arbetar därför bara 20 % och ägnar resterande 80 % av arbetstiden åt forskning. Två av dem delar på en 10-poängskurs och en har en 5-poängskurs på distans. En lärare har sex parallella distanskurser och är dessutom anlita med distansutbildningskonsult inom ett annat ämne. Hon uttrycker oro för arbetsmiljön och de arbetsskador som kan drabba lärare som arbetar mycket framför datorn, vilket hon har egna erfarenheter av. Att även en del distanslärare kan tillbringa lika mycket tid framför skärmen som administrativ personal, uppmärksammas inte på samma sätt. Läraren upplever sin arbetsbelastning som hög, men tycker samtidigt att arbetet är roligt. Två av lärarna anser att arbetsbelastningen har varit högre just för att det har varit en distanskurs, men också beroende på tekniska problem. En annan av lärarna, som har tre kurser parallellt tycker att det kan bli mycket arbete på helgerna, eftersom hans kurser till stor del bygger på närträffar, men är samtidigt nöjd med sin arbetstid. En annan respondent

har fyra kurser parallellt varav två distanskurser. Hon upplever sin arbetssituation som ganska hektisk och uppger sig ha en ojämn arbetsfördelning, även om distanskurserna medför att arbetsbelastningen blir något jämnare. Hälften av lärarna anser att distansformen ger dem ökade möjligheter till flexibilitet och att de själva kan bestämma när de ska utföra olika arbetsuppgifter, vilket överensstämmer med den summering av fördelar med distansutbildning som finns i "Modeller för distansutbildning"⁵⁷.

Vilken kontakt lärarna får med de studerande beror i hög utsträckning på hur mycket de tar initiativ till kontakt. De som aktivt söker upp läraren och ställer frågor eller tar kontakt på annat sätt får tid och läraren upplever att han/hon också får bättre kontakt med den här gruppen studerande. De som däremot inte är aktiva i det här avseendet, blir mer anonyma för läraren. Av de två lärare som arbetar med samma kurs vid samma institution, uppger en av de intervjuade lärarna att hon lär känna de studerande ganska väl under närträffarna, medan den andra läraren anser att han får sämre kontakt med dem som studerar på distans.

Ingen av lärarna kan svara riktigt på hur de fördelar arbetstiden mellan olika arbetsmoment, men samtliga lärare tycker att distanskurser generellt tar mer tid. Hälften av lärarna anser dock att två av de viktigaste skillnaderna mellan distanskurser och campuskurser är att det i distansutbildningen går åt mycket mer tid till planering och strukturering av kursen, samt att det tar mycket längre tid att förklara skriftligt än muntligt. Det senare beror bl.a. på att man måste vara mer noggrann när man uttrycker sig i skrift, eftersom man inte kan utläsa hur budskapet tolkas av mottagaren på samma sätt och det finns större risker för missförstånd. Att ge omfattande feedback på uppgifter och det faktum att en del distansstuderande, (särskilt yngre), skriver mycket långa svar på insändningsuppgifter gör också att det blir mer tidskrävande.

Lärarnas inställning till distansutbildning

Enligt respondenterna varierar lärarnas inställning. De som har distanskurserna för närvarande är ofta positiva, eftersom de studerande är motiverade, är äldre och har mer erfarenhet, vilket gör att kurserna blir mer intressanta. Flera av lärarna tycker att en av fördelarna med distans är att det är något som kan utvecklas. Däremot finns det en avvaktande inställning från de lärare som ännu inte har undervisat på distans och det förekommer också att lärare har gjort den erfarenheten att det har varit för betungande med distanskurser och därför inte är intresserade längre.

Man kan se en tydlig skillnad i kulturer mellan institutionerna. Vid de två institutioner, B och C, där de flesta lärare är involverade i distansutbildningar, där är också de flesta positiva och ser det som ett naturligt inslag i arbetet. En av de faktorer som påverkar kulturen i en organisation är samspelet med omgivningen och i dessa två fall ligger lärosätena i glesbygd med ett stort upptagningsområde. Man har helt enkelt

⁵⁷ Richard, E. & Rohdin, B. (1995), s. 44

anpassat utbildningsformen efter kundernas, dvs. de studerandes förutsättningar⁵⁸. Vid institutionerna A och D däremot, sysslar enbart en mindre grupp lärare med distanskurser, vilket gör att distansutbildning inte är en del av kulturen. Det är snarare så, att det åtminstone delvis förekommer en bristande förståelse för de lärare som arbetar med distanskurser.

Distansutbildning ur ledarperspektiv

Studierektorernas inställning till flexibel utbildning på distans varierar. Studierektorn vid institution B tycker att utbildningsformen är ganska oproblematis, vilket kanske beror på att den är allmänt förekommande vid institutionen och att det därför är förhållandevis lätt att hitta lärare som vill ha kurser på distans. Två av studierektorerna är positiva, vid institutionerna A och D, men en av respondenterna ser ekonomin som ett problem och han skulle också vilja hitta andra former för att kunna erbjuda mer flexibla former. Den fjärde studierektorn är negativ, eftersom han anser att "traditionell" utbildning är bättre. Samtidigt tycker han att det är bra att man kan erbjuda distansutbildning för dem som yrkesarbetar eller har småbarn.

Hur ledningen arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen

Vid institution B finns ett uttalat stöd från ledningen beträffande distansutbildningar. Man arbetar också aktivt med att söka pengar för olika projekt för att kunna utveckla distansutbildningsformen med hjälp av projektpengar, eftersom just utvecklingsdelen, när det gäller distanskurser, är både tidskrävande och kostsam. På central nivå har ledningen bl.a. fattat ett beslut om att tillsätta en utvecklingsgrupp för strategisk utveckling av det reguljära distansutbudet och att instifta samverkansgrupp för att förbättra studentservicen bl.a. för distansstuderande⁵⁹.

Läraren vid institution D känner ett stöd och får uppmuntran från sin ledning när det gäller att pröva nya idéer. En projektgrupp bestående av studierektor och två lärare är tillsatt för att arbeta med utveckling inom området. Studierektorn är positiv till distansformen och arbetar bl.a. med att hitta bättre tekniska lösningar för att kunna arbeta med distanskurser med "collaborative learning" som pedagogisk utgångspunkt. Läraren anser att de befinner sig i en utvecklingsfas, men efterlyser mer möjligheter till erfarenhetsutbyte och en tydligare strategi för distansutbildning för att främja utvecklingen.

Vid institution A arbetar studierektorn bl.a. för att utveckla andra examinationsformer för att minska lärarnas arbetsbörda. Enligt ett dokument som beskriver lärosätets modell för organisering och administration av kurser och utbildningar på distans, ingår hela lärosätet i flera nätverk med syfte att utveckla ett samarbete beträffande

⁵⁸ Abrahamsson, B. & Andersen, J. A. (2000), s. 134

⁵⁹ Forsberg, H.-O. (okt. 2000)

modern distansteknik inom utbildningsområdet. I dokumentet beskrivs att man har en intern organisation vid lärosätet för distansutbildningar som involverar t.ex. student-service, institutionssekreterare, studentkår, bibliotek, central funktion för teknisk samordning mellan lärosätet och berörda lärcentra etc. Man anordnar t.ex. också öppet hus för de distansstuderande vid varje terminsstart, ofta i samband med kursintroduktionen, där de studerande får information om distansteknik, studerandeservice, studentkår, bibliotek m.m.⁶⁰

Trots detta finns det fortfarande ett behov av förbättringar. Områden som behöver utvecklas, enligt dokumentet, är pedagogisk och teknisk kunskap och frågorna om ansvarstagande och information. Ett problem är också att det inte finns tid för utveckling av distanskurser. Vid lärosätet har man tillsatt ett IT-råd bestående av representanter från de olika institutionerna och dataenheten. IT-rådet har arbetat fram en strategisk plan för utvecklingen av IKT (Informations- och kommunikationsteknik). IT-rådet föreslår bl.a. att det ska inrättas ett speciellt distansutbildningscenter där personal med pedagogisk och teknisk kompetens ska arbeta med utveckling av distanskurser och även bedriva utbildning inom områdena pedagogik och teknik för att ge stöd till lärare som ska arbeta med distanskurser⁶¹.

Vid institution C är det svårare att ta fram på vilket sätt ledningen arbetar med utveckling av distansutbildning. En av lärarna nämner dock att man arbetar med att det ska bli lättare att använda First Class och att det har blivit fler möjligheter att använda videokonferens.

Grad av mognad för att bedriva distansutbildning

De fyra institutioner som ingår i undersökningen befinner sig alla på olika nivåer, när det gäller vilken grad av mognad de har uppnått beträffande förutsättningar och möjligheter att bedriva distansutbildning.

Institution A är den institution som har kommit längst, eftersom de har en intern organisation för samordning av olika funktioner. Lärosätet har också centralt en uttalad strategi för utveckling av distansutbildningar. Man är även medveten om vilka områden som behöver förbättras och enligt förslag ska man satsa på ett centralt distansutbildningscenter där distanslärarna kan få stöd. För att distansutbildningen ska få bättre möjligheter att utvecklas, anser man också att det är viktigt att fler lärare involveras i distansutbildningar.

Institution B har kommit långt i sin mognad i det avseendet att de flesta lärarna har distanskurser och att de utgör en integrerad del av verksamheten. Ledningens stöd och aktiva sökande efter projekt pengar för att få bättre ekonomiska förutsättningar för utveckling av distanskurser är också mycket positivt.

⁶⁰ Grundh, M. & Österling, O. (okt. 2000)

⁶¹ Grundh, M. & Österling, O. (okt. 2000)

Institution D befinner sig i en utvecklingsfas och har relativt nyligen "tagit nya tag", för att utveckla kurser med hjälp av distansöverbyggande teknik. Man satsar på fortbildning av lärarna och har tillsatt en projektgrupp för att utveckla distansutbildningen och användningen av teknik i distanskurserna. Mer tid för erfarenhetsutbyte och diskussioner skulle dock behövas, vilket också skulle påskynda utvecklingen.

Institution C bedriver egentligen inte distansutbildning i den bemärkelsen att man använder sig av distansöverbyggande teknik, vilket endast förekommer i mycket begränsad utsträckning. Kursupplägget bygger i stället mycket på täta fysiska möten mellan de studerande och läraren och skillnaden mellan en campuskurs och en distanskurs vid institutionen består fr.a. av att man i distanskurserna träffas mindre ofta. De studerandes möjligheter till kommunikation och diskussion mellan träffarna saknas i princip helt i kursen Pedagogik A. Endast under delkurs 3 har en viss frivillig kommunikation via First Class förekommit. Med ännu snävare ekonomiska ramar, som sparkravet på 10 % innebär, blir det svårt för institutionen att utveckla användningen av distansöverbyggande hjälpmedel.

Önskemål om förändringar

Tre av respondenterna anser att den tid till akademiska diskussioner och utveckling av nya idéer, som har funnits tidigare och som är så viktig i den här miljön, inte finns längre. En av respondenterna tar också upp problemet att det inte finns tid för utbyte erfarenheter med andra distanslärare, vilket gör att var och en ofta själv får komma underfund med vad som fungerar och vad som inte fungerar. Om det fanns mer tid till att "bolla" idéer mot varandra och diskutera erfarenheter, skulle utvecklingen gå snabbare och effektivare.

Läraren vid institution A skulle vilja ha ett centrum för olika kompetenser inom området där man kunde diskutera distansutbildning, erfarenheter och få hjälp att förverkliga sina idéer. Läraren anser också att det är viktigt att utveckla kvalitén i distanskurserna.

Studierektorn vid institution B anser att det som är mest angeläget att förändra, är att höja studentpengen generellt. Studierektorn vid både institution A och samtliga respondenter vid institution B anser att arbetsbelastningen på lärarna måste minskas och lärarna måste även få tid till utvecklingsarbete.

Studierektor vid institution C vill också ha bättre ekonomiska resurser, men anser det också viktigt att satsa på ett mer levande studentliv på campus och fler forskande lärare. Den ena läraren vill utveckla sin IT-kompetens och den andra läraren skulle gärna vilja ha ett tätare samarbete med en kollega.

Studierektorn vid institution D vill utveckla tekniken och vill t.ex. ha en miljö med telebild i ett datorbaserat system. Liksom övriga studierektorer, anser hon att det behövs bättre ekonomiska resurser, men är inte särskilt hoppfull om utsikterna att få det. Hon anser att det behövs en förstärkning beträffande support och hoppas att den IT- och

mediepedagog som nyligen anställts ska kunna täcka upp behovet av stöd när det gäller att kombinera text och bild. Läraren skulle vilja ändra på ramarna och ge de studerande andra organisatoriska möjligheter att välja hur de vill bedriva sina studier. En förbättrad dialog mellan ledning och distanslärare är också ett önskemål.

Distansutbildningen i framtiden

Samtliga lärare tror att flexibel utbildning på distans kommer att öka i framtiden, bl.a. beroende på behovet av att överbrygga avstånd och att tillgodose det livslånga lärandet. Två av lärarna hoppas att tekniken ska utvecklas så att den sociala interaktionen kan främjas på ett bättre sätt än idag och en lärare tror att formerna kommer att förändras.

En studierektor hoppas att formerna ska kunna bli mer flexibla i framtiden och två andra studierektorer tror att distansutbildningen kommer att öka bl.a. pga. pedagogernas ökade intresse för IT och bättre tekniska hjälpmedel. Den fjärde studierektorn tror att distansutbildning kommer att ges i ungefär samma omfattning som idag, men att formerna kommer att utvecklas när nya, yngre lärare som är bättre på IT kommer in i organisationen.

Sammanfattning

Behovet av en annorlunda organisation är störst där endast en del av lärarna undervisar på distans och det är också tydligast där man har kommit längst i sin grad av mognad. Vid den institutionen som har kommit längst, samarbetar personalen som består av lärare, studievägledare, tekniker sekreterare och distansbibliotekarie i ett lag liknande det som beskrivs i "Flexibel utbildning på distans": *"Att lägga upp en distanskurs kan inte vara ett ensamarbete för en enda person. Planeringen måste vara ett lagarbete mellan flera experter engagerade från första början – ämnesexperter, pedagoger, tekniker, administratörer – och lagarbetet behövs också under kursens gång."* I DUKOM:s rapport beskrivs ett av grundproblemen med att bedriva distansutbildning vid dual mode-institutioner vara att det inte finns tid och resurser för det betydande utvecklingsarbete som är en absolut nödvändigt när man bedriver distansutbildning och att enskilda institutioner sällan har tillgång till den kompetens, personal eller de ekonomiska resurser som krävs för utveckling av distanskurserna⁶². Detta överensstämmer mycket väl med resultatet av undersökningen. Med hjälp av projektpengar och funktioner som t.ex. IT- och mediepedagoger har man försökt tillgodose behovet av mer pengar och specialkompetens.

En aktuell fråga i Sverige är om distansutbildning ska ske vid särskilda institutioner, **single mode** eller som idag vid samma institutioner som även har campuskurser, dual mode. De flesta respondenterna är positiva till att institutionerna är av **dual mode**-typ, men flera av de intervjuade personerna säger samtidigt att det skulle bli

⁶² Flexibel utbildning på distans (1998), s. 41f

en mer uttalad satsning om man bara bedrev distansutbildning. Enligt DUKOM:s rapport finns det vinster med single mode genom att man då har bättre möjligheter till att samla all kompetens som behövs, men det innebär också nackdelar, eftersom det då inte finns möjligheter till erfarenhetsutbyte mellan utbildningsformerna som kan bidra till utveckling⁶³. Många av respondenterna har just tagit upp det positiva i att båda utbildningsformerna finns på samma ställe och att de då kan dra nytta av varandras erfarenheter. DUKOM är också av den uppfattningen att flexibel utbildning på distans bör utvecklas inom organisationer av dual mode-typ⁶⁴. Det beslut man hittills har hållit fast vid i Sverige, att man ska ha en organisationstyp av dual mode, kommer att ändras efter årsskiftet, då man i alla fall startar en försöksverksamhet med ett nätuniversitet⁶⁵.

I undersökningen framkommer också att lärarna bör ha en **bredare kompetens** för att undervisa på distanskurser. Detta stöds även av uppgifter i "Flexibel utbildning på distans" där man skriver att: "*Enligt rapporterna krävs t.ex. ämneskunskap, ämnesdidaktisk kunskap, distanspedagogisk, teknisk och teknikpedagogisk kunskap av en lärare som vill undervisa framgångsrikt på distans.*"⁶⁶. Undersökningen visar att personalens fortbildning inte fått tillräckligt utrymme utom i ett fall där man har erbjudit distanslärarutbildning till åtminstone vissa lärare. Det är mycket betydelsefullt att distanslärarna får möjligheter till adekvat utbildning, dels för att de ska få bättre möjligheter att uppnå en högre kvalitet och dels för att arbetet ska kunna effektiviseras. Det är inte rimligt att distanslärarna ska lära sig hur man utbildar på distans genom metoden "trial and error", när det t.ex. är en självklarhet att ha en särskild utbildning för speciallärare eller särskilda kurser i vuxenpedagogik.

De intervjuade lärarna har talat om att distanskurser är **mer tidskrävande**, bl.a. beroende på att kommunikationen fr.a. sker skriftligt och att distansformen innebär större krav på planering och förberedelser, vilket stöds av DUKOM:s rapport⁶⁷. Därför måste lärarna få den tid som behövs, vilket också påpekas i ovanstående rapport⁶⁸. Fyra av de intervjuade lärarna uppger att de inte får ersättning för all den tid de lägger ner på distanskurserna och en del av lärarna vid institutionerna som tidigare hade arbetat med distans är inte längre intresserade pga. att det har varit för betungande. I rapporten "Flexibel utbildning på distans" beskrivs många av dem som arbetar med distansutbildning idag som "*... entusiastiska eldsjälar som frivilligt och utan ekonomisk ersättning sätter av mycket av sin formellt lediga tid för handledning och andra kontakter med de studerande.*"⁶⁹ Det är orimligt att man på det här sättet utnyttjar det faktum att lärarna är engagerade i sitt arbete och är lojala mot sina studerande och att det inte finns ekonomiska förutsättningar för att ge dem adekvat ersättning för sin arbetsinsats.

⁶³ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 155

⁶⁴ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 155

⁶⁵ <http://nyheter.idg.se/display.pl?ID=010427-CS39>

⁶⁶ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 59

⁶⁷ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 58

⁶⁸ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 152

⁶⁹ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 169

I undersökningens resultat kan man utläsa att **ledningens inställning** och **engagemang** är viktiga förutsättningar för att lyckas bra med distansutbildning och för att en utveckling inom området ska komma till stånd. Detta stöds också av uppgifterna i "Flexibel utbildning på distans"⁷⁰.

Den faktor som genomsyrar hela undersökningens resultat och som respondenterna uppger har störst inverkan på verksamheten vid de undersökta institutionerna är de **minskade ekonomiska förutsättningarna**. Enligt DUKOM:s rapport ökar kostnaderna i samband med distansutbildning för studierådgivning, administration, läromedel och pedagogiskt material och kostnader för kursutveckling och planering ökar kraftigt. Däremot minskar kostnaderna för skolsocial verksamhet och utrustning, lokal-kostnaderna minskar kraftigt och kostnaderna för den pedagogiska personalen är ungefär desamma⁷¹. Den dåliga ekonomin påverkar lärarnas arbetsbelastning och gör att det inte finns tid för reflektion, utveckling, erfarenhetsutbyte och akademiska diskussioner samt möjligheter till fortbildning. Att det inte finns tillräckligt med pengar inverkar också negativt på utvecklingsarbete och möjligheter till implementering av modern informationsteknologi. Detta innebär att en förutsättning för att det ska ske en utveckling inom flexibel utbildning på distans, är att institutionerna får mer pengar.

I stort samtliga respondenter är överens om att **distansutbildningen kommer att öka** i framtiden. Det är dock viktigt att man inom högskole- och universitetsvärlden inte bara ökar antalet kurser på distans utan att man också arbetar målmedvetet för att kvalitén ska förbättras och att de studerandes möjligheter till flexibilitet utökas.

Metoddiskussion

Det hade varit en fördel för mitt urval av ämne och lärosäten, om jag hade kunnat få fram bättre information om vilka distanskurser som fanns under vårterminen och på vilket sätt de bedrevs, t.ex. med hjälp av videokonferens, med ett kursupplägg inriktad mot fysiska träffar varje månad etc. Eftersom jag var tvungen att göra mina val av undersökningsobjekt så tidigt som i januari, hade jag ingen möjlighet att vänta på den nya databas med adress "www.studera.nu" som har kommit under våren. Med bättre möjligheter till information, kanske jag hade fått fram andra institutioner som bättre motsvarade kriterierna på flexibel utbildning på distans än vad t.ex. institution C gör, när det gäller användningen av distansöverbyggande hjälpmedel och det hade ev. också funnits möjligheter att välja mellan olika ämnen.

Valet av just ämnet pedagogik kan naturligtvis inverka på undersökningens resultat, vilket gör att man får vara försiktig med att göra generaliseringar. Om jag hade valt ett annat ämne med t.ex. mer teknisk anknytning, hade resultatet kanske blivit annorlunda. Samtidigt tyckte jag att det var intressant att välja just pedagogik, eftersom ämnet är inriktat mot lärande och utveckling av kunskaper och distansutbildning är en av flera distributionsformer för detta.

⁷⁰ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 153

⁷¹ Flexibel utbildning på distans (1998), s. 166

Jag borde ha ställt fler frågor om hur man arbetar med distansutbildning vid mina första kontakter med institutionerna. Då hade jag upptäckt att institution C egentligen inte uppfyller kriterierna för flexibel utbildning på distans, eftersom man inte använder sig av distansöverbyggande hjälpmedel annat än i mycket begränsad utsträckning. Detta framkom dock först då undersökningen vid institutionen redan hade påbörjats. Samtidigt är det intressant att jämföra de institutioner som använder distansöverbyggande hjälpmedel med institution C, eftersom resultatet från undersökningen visar att införande av teknik är en faktor som påverkar hur organisationen upplevs och vilka krav som ställs på organisationen.

Sammanlagt är det elva lärare som undervisar på kurserna Pedagogik och därför är det endast 54 % av lärarna som är intervjuade. Om de resterande 46 % av lärarna också hade intervjuats, hade reabiliteten ökat, vilket tyvärr var omöjligt att genomföra med tanke på den tid som fanns till förfogande. Graden av reabilitet påverkar hur pålitliga mätningarna är⁷². Det faktum att studierektorerna har valt ut vilka lärare som skulle intervjuas kan också ha påverkat resultatet och den information som har kommit fram. Att studierektorerna har valt ut lärarna för intervjuer medför också den nackdelen att lärarna är medvetna om att deras chefer vet om att de deltar i undersökningen, vilket kan ha inverkat på den information de har lämnat. Undersökningens reabilitet har påverkats positivt av att intervjuerna har spelats in på band och att den information som det har rått osäkerhet kring, t.ex. organisationsstrukturerna har kontrollerats av respondenterna.

Att intervjuerna har gjorts vid ett personligt besök har varit mycket betydelsefullt för respondenternas engagemang i undersökningen och detta har även påverkat undersökningens resultat i positiv riktning, eftersom informationen som har framkommit har blivit både bredare och mer ingående. Det personliga mötet har också i hög grad underlättat uppföljning av vissa uppgifter och kontroll av fakta.

Det visade sig vara svårt att få studierektorerna att göra en skiss över organisationsstrukturen. Det var endast en studierektor som gjorde en skriftlig skiss medan övriga valde att redovisa organisationsstrukturen muntligt. Detta har medfört att resultatredovisningen av den delen i undersökningen därför har tagit en hel del extra tid i anspråk. En orsak till att detta har blivit tidsödande är att jag också har ansett det nödvändigt att kontrollera den skiss jag har gjort med de berörda studierektorerna. I samtliga fall där organisationsstrukturen endast redovisades muntligt, har det visat sig att skisserna inte har varit korrekta och att kompletteringar har behövts.

Begreppet organisation är ett mycket vitt begrepp och ibland har det rått otydligheter i intervjuerna, om jag har menat organisationen vid institutionen eller organisationen av utbildningsverksamheten. Detta kunde ha klargjorts tydligare vid formuleringen av frågorna. De intervjuade lärarna har ibland haft svårt att komma ifrån det pedagogiska perspektivet på distanskurserna och inrikta sig på det organisatoriska perspektivet, eftersom pedagogiken är det som ligger dem närmast.

⁷² Halvorsen, K. (1992), s. 42

De resultat som har framkommit gäller inte lärosätena som helhet utan endast den institution som ingår i undersökningen. Därför kan man inte göra generaliseringar med utgångspunkt från resultatet i undersökningen. Det är också viktigt att komma ihåg att utvecklingen inom distansområdet går mycket fort, vilket gör att resultatet måste ses i ljuset av att undersökningen genomfördes vårterminen 2001. Om man skulle genomföra samma undersökning vid samma institutioner om ett eller två år, kan resultatet bli helt annorlunda.

FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING

Jag kommer själv i min kommande D-uppsats att redovisa resultatet från den enkätundersökning som jag också har gjort under vårterminen 2001 bland de studerande i kursen Pedagogik A vid de lärosäten som ingår i intervjuundersökningen. Syftet med enkätundersökningen är att ta reda på vad de studerande tycker om distanskursen Pedagogik A ur fr.a. organisatoriskt perspektiv. Genom att jämföra resultaten från intervjuundersökningen med resultaten från enkätundersökningen, kan man se om det finns något samband mellan organisationen vid institutionerna som bedriver distansutbildning och de distansstuderandes uppfattning om kurserna.

Det skulle också vara intressant att genomföra motsvarande undersökningar i andra ämnen, t.ex. ämnen med mer teknisk inriktning och jämföra det resultatet med resultatet från min undersökning. Att undersöka andra institutioner vid samma lärosäten som i min undersökning, skulle också kunna ge intressant information och en inblick i hur lärosätets organisation ser ut som helhet och inte endast vid en enskild institution.

De uppgifter som har framkommit beträffande distanslärnarnas arbetsmiljö och arbetssituation är andra intressanta forskningsområden. Vilket ansvar tar ledningen vid institutionerna för distanslärnarnas arbetsmiljö och i vilken omfattning arbetar man aktivt för att förbättra den? Har man glömt bort att distanslärnarna kanske tillbringar lika mycket tid framför datorn som administrativ personal? Det skulle också vara intressant att undersöka hur arbetsgivaren tar sitt ansvar om distansläraren arbetar i huvudsak hemifrån. Vad händer med kontakten med kollegor, vem står för utrustningen, hur skiljer man på fritid och arbete etc. om man arbetar hemifrån som distanslärare?

Eftersom alla lärarna i undersökningen har haft svårt att svara på hur de fördelar sin tid mellan olika arbetsmoment i kursen och de flesta av lärarna upplever att distanskurser tar mycket mer tid i anspråk än campusutbildningar, skulle det vara intressant att göra tidsstudier över hur mycket tid lärarna ägnar åt olika arbetsuppgifter. Denna undersökning skulle också kunna genomföras i olika ämnen för att se om ämnenas karaktär påverkar hur mycket tid lärarna ägnar åt olika arbetsmoment. Ett sätt att genomföra en sådan undersökning, skulle vara att t.ex. använda ett program som TraxTime eller något liknande, som fungerar som en stämpelklocka i datorn. I programmet kan man lägga upp olika typer av arbetsuppgifter och olika kurser och när

man börjar arbeta med en arbetsuppgift, klickar man in sig på den och när man är färdig eller gör avbrott för lunch, klickar man ut sig. Programmet kan sedan redovisa hur mycket tid man har lagt ner på varje moment per dag, per vecka, per månad, sedan projektet startade etc.

Flexibel utbildning på distans är ett område som utvecklas snabbt, inte minst beroende på en snabb teknisk utveckling. Eftersom distansformen bidrar till möjligheter till livslångt lärande, som idag är en väsentlig del av samhället, är det också ett viktigt forskningsområde. Därför behövs mycket forskning inom den här utbildningsformen, för att vi ska få ökad kunskap om olika möjligheter att bedriva flexibel utbildning på distans och på vilka sätt man kan förbättra kvalitén.

REFERENSER

Abrahamsson, Bengt & Andersen, Jon Aarum (2000) *Organisation: att beskriva och förstå organisationer*.

Malmö: Liber ekonomi

Bergengren, Maria (1998) *Organisation och ledarskap: 1+1=3: om organisationen och dess människor*.

Stockholm: Bonnier utbildning

Bååth, John. A. (1994) *Distansutbildningens grunder*.

Saltsjöbaden: Du-Konsult.

Bååth, John. A. (1996) *Handbok för distansutbildare*.

Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan.

Dahllöf, Urban, Grepperud, Gunnar & Palmlund, Ingar (1996) *Att vilja, våga, kunna. En utvärdering av Distansprojektet vid Umeå universitet 1987-1993*.

Distansutbildning i utveckling. Rapport nr 5. Distansrådet.

Umeå universitet: Umeå

Halvorsen, Knut. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*.

Lund: Studentlitteratur

Holmberg, Carl (1998) *På distans. Utbildning, undervisning och lärande*. SOU 1998:83.

Stockholm: Fritzes offentliga publikationer:

Holmberg, Carl "Begreppet distansutbildning" i *Per Distans* 2000:3 sid.

5-6. Medlemstidning för Svenska Riksorganisationen för Distansutbildning.

HSFR (1996). *Forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap*.

Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Flexibel utbildning på distans: slutbetänkande av Utredningen om distansmetoder inom utbildningen – DUKOM – Distansutbildningskommittén. (1998). SOU 1998:84.

Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Norstedts PLUS-ordbok (1997)

Italien: Norstedts Förlag

Richard, Elvi & Rohdin, Betty (1995). *Modeller för distansutbildning*.

Växjö: Högskolan i Växjö

Utredningen om distansutbildning. (1992) *Långt borta och mycket nära – en förstudie om svensk distansutbildning*. Ds 1992:3
Stockholm: Allmänna förlaget

Otryckt material

Andersson, Mona & Bohm, Kristina (1999) *Distansutbildning – ett framgångsrikt utbildningskoncept som underlättar livslång kompetensutveckling*. C-uppsats utfört inom ämnesområdet ADB
Luleå Tekniska universitet.

Forsberg, Hans-Olof (okt. 2000) *Arbetsmaterial inom SAMS-projektet, Distum*.

Grundh, Maiwor & Österling, Olle (okt. 2000) *Arbetsmaterial inom SAMS-projektet, Distum*.

Länkar på Internet

Bibliografi över svensk forskning inom distansområdet på DUNET:
<http://www.distum.se/dok/dnbibliografi.asp> (hämtad 2001-01-10)

Beskrivning av DUNET: <http://distum.se/pages.asp?level1id=26&level2id=178>
(hämtad 2001-04-29)

Edlund, Jonas (2001) "Högskolorna startar gemensamt nätuniversitet" ur *Computer Sweden* 2001-04-27: <http://nyheter.idg.se/display.pl?ID=010427-CS39>
(hämtad 2001-05-07)

Bilaga 1 a - C-uppsats i pedagogik:

Intervju angående organisation – ledningsperspektiv

1. Vilka kurser har ni på distans?
2. Hur många studerande läser på distans?
3. Hur kommer det sig att ni har börjat med distansutbildning?
4. Vad är målet/syftet?
5. Hur länge har ni erbjudit distansutbildning?
6. Har ni samma kurs (Pedagogik A/Vuxenpedagogik A) som campusutbildning?
7. Kan man påbörja studier vid olika tidpunkter?
8. Kan man bedriva studier i olika takt?
9. Har ni någon närundervisning och vad innebär det i så fall?
10. Kan du göra en skiss över hur organisationen ser ut (organisationsschema)?
11. Hur många i personalen arbetar med distansutbildning? Totalt? I den här kursen?
12. Samarbetar flera personalgrupper/lärare i distanskurserna? I så fall, kan du beskriva på vilket sätt de samarbetar?

13. Kan du berätta lite om deras kompetens? Har de särskild pedagogisk utbildning för distans? Högre kompetens inom IT än "vanliga" lärare? Fortbildning? Erfarenhet av att undervisa på distans/att studera på distans?
14. Hur upplever du lärarnas/annan personals inställning till distanskurser?
15. Hur är studievägledningen organiserad för de distansstuderande?
16. Hur ser administrationen ut när det gäller distanskurserna?
17. Har ni någon form av uppföljning av de studerande?
18. Använder ni distansöverbyggande hjälpmedel? I så fall, vilket/vilka?
19. Hur får de studerande hjälp om de får tekniska problem?
20. Ekonomin när det gäller distanskurser, hur ser det ut? Är det dyrare/billigare? Har ni gjort några anpassningar i förhållande till campusutbildning?
21. Har ni anpassat någon del av organisationen efter distansutbildningens förutsättningar?
22. Har ni vid institutionen utvecklat/anpassat det undervisande materialet?
23. Har ni vid institutionen utvecklat/anpassat ett studiestödande material, t.ex. studiehandledning?
24. Hur ser examinationerna ut? Har det skett någon förändring/anpassning för att det är en distanskurs?
25. Finns det någon risk att distansstuderande kommer i skymundan eftersom de inte syns på samma sätt som "vanliga" studerande?

26. Vad innebär distansformen för er organisatoriskt? Fördelar/nackdelar?
27. Tycker du att det är bra att institutionen är av typ dual mode, dvs. erbjuder både campusutbildning och distansutbildning eller tror du hade det varit någon skillnad om ni bara hade haft distansutbildning?
28. Hur ser du på den organisation ni har idag. Fungerar den bra eller är det några förändringar du skulle vilja göra? I så fall, vilka?
29. Ser du något behov av en annorlunda organisation om man bedriver distansutbildning på högskolenivå?
30. Samarbetar ni med något annat lärosäte beträffande distansutbildningen?
31. Använder ni lokala studiecenter för distanskurserna?
32. Hur länge har du arbetat här?
33. Hur ser du själv på distansutbildning som utbildningsform (ur ledarperspektiv)?
34. På vilket sätt arbetar du för att utveckla distansutbildningen?
35. Om du fick fria händer att göra som du tycker skulle vara bäst, finns det något som du då skulle vilja ändra på/komplettera med?
36. Hur ser du på framtiden för distanskurser?
37. Är det något du vill tillägga?

Bilaga 1 b - C-uppsats i pedagogik:

Intervju angående organisation – lärarperspektiv

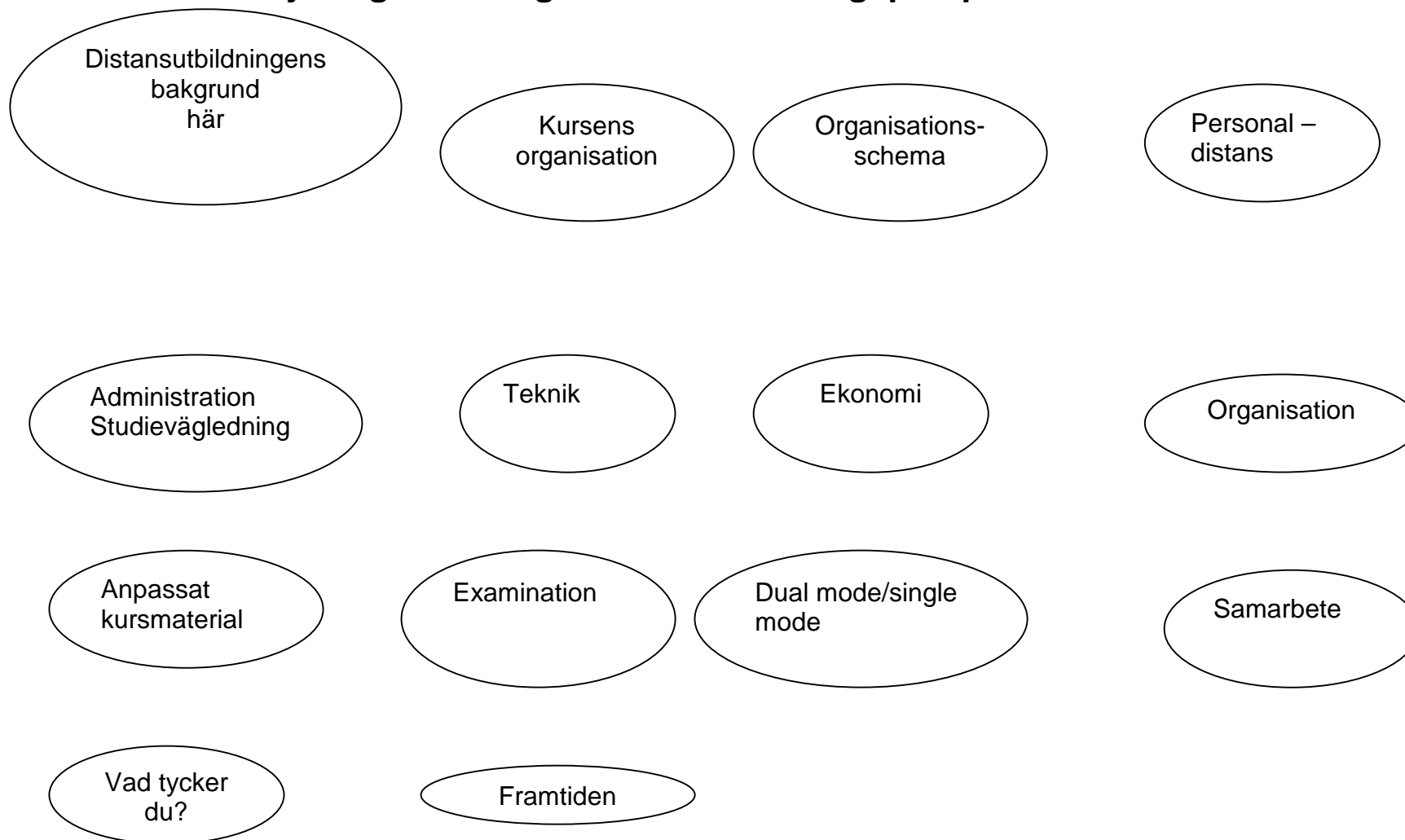
1. Hur länge har du arbetat som lärare? På distans?
2. Hur länge har du arbetat här?
3. Hur kom det sig att du började med distanskurser?
4. Hur många kurser har du samtidigt?
5. Hur många studerande?
6. Hur har ni löst frågan med arbetstid? Du har ju mer individuell handledning och inte så mycket föreläsningar?
7. Hur upplever du din arbetssituation/arbetsbelastning?
8. Är ni flera lärare som arbetar i den här kursen (Pedagogik A/Vuxenpedagogik A)? I så fall, är det en fördel/nackdel?
9. Samarbetar flera personalgrupper/lärare i de andra distanskurserna? I så fall, kan du beskriva på vilket sätt de samarbetar?
10. Kan du berätta lite om din kompetens? Har du särskild pedagogisk utbildning för distans? Högre kompetens inom IT än "vanliga" lärare? Fortbildning? Erfarenhet av att undervisa på distans/att studera på distans?
11. Hur upplever du lärarnas/annan personals inställning till distanskurser?

12. Hur är studievägledningen organiserad för de distansstuderande?
13. Hur ser administrationen ut när det gäller distanskurserna?
14. Har ni någon form av uppföljning av de studerande?
15. Använder ni distansöverbyggande hjälpmedel? I så fall, vilket/vilka?
16. Hur får de studerande hjälp om de får tekniska problem?
17. Ekonomin när det gäller distanskurser, hur ser det ut? Är det dyrare/billigare? Har ni gjort några Anpassningar i förhållande till campusutbildning?
18. Har ni anpassat någon del av organisationen efter distansutbildningens förutsättningar?
19. Har ni vid institutionen utvecklat/anpassat det undervisande materialet och/eller ett studiestödande material, t.ex. studiehandledning? Vem/Vilka gör det?
20. Har ni någon närundervisning och vad innebär det i så fall?
21. Hur ser examinationerna ut? Har det skett någon förändring/anpassning för att det är en distanskurs?
22. Hur upplever du kontakten med de studerande? Att du har lika mycket tid som i en "vanlig" kurs/mindre tid?
23. Finns det någon risk att distansstuderande kommer i skymundan, eftersom de inte syns på samma sätt som "vanliga" studerande?

24. Ungefär hur mycket arbetstid lägger du på olika delar i kursen?
25. Var arbetar du mest, hemma/på institutionen?
26. Vad innebär distansformen för er organisatoriskt? Fördelar/nackdelar?
27. Tycker du att det är bra att institutionen är av typ dual mode, dvs. erbjuder både campusutbildning och distansutbildning eller tror du hade det varit någon skillnad om ni bara hade haft distansutbildning?
28. Hur ser du på den organisation ni har idag. Fungerar den bra eller är det några förändringar du skulle vilja göra? I så fall, vilka?
29. Ser du något behov av en annorlunda organisation om man bedriver distansutbildning på högskolenivå?
30. På vilket sätt tycker du att institutionens ledning arbetar aktivt för att utveckla distansutbildningen?
31. Hur ser du själv på distansutbildning som utbildningsform (ur lärarperspektiv)?
32. Om du fick fria händer att göra som du tycker skulle vara bäst, finns det något som du då skulle vilja ändra på/komplettera med?
33. Hur ser du på framtiden för distanskurser?
34. Är det något du vill tillägga?

Bilaga 2 a - C-uppsats i pedagogik:

Översikt för intervju angående organisation – ledningsperspektiv

Bilaga 2 b - C-uppsats i pedagogik:

Översikt för intervju angående organisation – lärarperspektiv

